

Ибрайым Юсупов

Шығармаларының еки томлығы

I том

**«Қарақалпақстан» баспасы
Нөкис – 1978**

Қарақалпақстан халық шайыры Ибрайым Юсуповтың шығармалар жыйнағының I томына оның 1950-1972 жыллары жазған қосықларынан сайлап алынды.

На каракалпакском языке
Юсупов Ибрагим
Собрание сочинений в двух томах
Том I
Издательство «Каракалпакстан»
Нукус – 1978

Терийге берилген ўақты 15/VI 78-ж.
Басыўға рухсат етилген ўақты 14/IX 78-ж.
Тиражы 5000. Баҳасы 1 м 40 т.

* * *

Дүньяның барлық халқы аяқ қосып
 Бир ұақта жер тепсе, жер силкинер.
 Дүньяның барлық халқы урт толтырып
 Үплесе, даўыл турып, күн гүркирер.

1950-жыл.

СССР ға ӨСЕК ТАҒЫҰШЫЛАРҒА

«Самал сепкен даўыл
 жыйнайды»

(рус мақалы)

Көк теңиз артында, даўыллы түнде
 Улыр көкке карап бир топар сағал,
 «Неге нур балқыйды айдың жүзинде?»
 Соны күнлер олар, қорқыныш табар.
 Кисиниң қорасынан урларда таўық
 Сол бир ай оларды әшкара етер,
 Урыға қашан да ай нуры кәўип,
 Кашан да, нур оның басына жетер,
 Ал, сынын бузбастан ай жүзер көкте,
 Қәйтип нурдан безсин, «тур - деп - аң улып?»
 Сонда сағал даўысын мазаклап текте
 Теңиз жууап берер әсте жаңғырып...

* * *

«Совет халқы урыстың тәрепдары» деп,
 Теңиз жағасында улып тынымсыз...
 Өзгениң тынышлығын, бахытын күнлеп,
 Хәм де кесек атқан қалар көмиўсиз.
 Тынышлықты сүйер, сақлар елимиз»
 Мейли, даўрық салып хәм дабыл қаққыз,
 Хәмме билер соны: жеп жүргениңиз —
 Гитлердин аўзында шайналған саққыз...

«Кемеге мингенниң жаны бир» деген,
 Жолыңыз сол, демек, тәғдириниз сол.
 Тунғыйық түбине баслар сенлерди
 «Маршалль планында» сызған қара жол.
 Оттан қорқыў даўирин тарийхтан сораң
 Жоқ, биз табынбаймыз жаққан отына.
 Хеш бир халық инанбас Уолл — Стриттин
 «Демократия ашқан кәраматына»...
 Гитлердин сарқытын жеген мырзалар,

Күнди сөндириўге күшиңиз жете ме?
 Жар басында сағал улыған менен,
 Көкте алтын айдың нуры кете ме?

1950-жыл.

СҮҮРЕТ АЛЬБОМЫНА

Жыллар ушар бизди баслап илгери,
 Көз әйнекли қарт ийең бир күнлери.
 Сени _ көрип кетик тисин кекшийтип,
 Қызық-аў сол жас баладай күлгени.

Тентек жаслық өтер-кетер жулқынып,
 Биз турамыз изден қарап қылғынып.
 Мөлдир булак жағасында ырғалған,
 Гүлдей сонда сен жатарсаң қулпырып.

Сарғыш тартқан сүүретлериң бир қатар,
 Қыраў шалған басымды да ырғатар.
 «Сенин неге тисиң кетик, шашың ақ,
 Айтшы, ата?» деп ақлығым тил қатар.

Жуўап таппай гибиртиклеп мен сонда,
 Дермен: «қантты көп жегенмен жасымда»
 Хәм ишимнен оған тилек тилермен:
 «Қартайыў, балам, несип болсын саған да».

КАВКАЗ

Ўатанымның сулыў сазындай көрип,
 сүйемен Кавказ,
 М. Лермонтов.

Кавказ, сәлем, жасыл таўлардың себи,
 Сәлем жер қундызы, гүлге безенген!
 Ўатан ышқы менен сүйемен сени,
 Таў қосығын сүйген жүрегим менен.
 Балалық жылларымда мен сени көрдим,
 Бетлеринде Пушкин жазған кітаптың,
 Лермонтов қәлеминен тоқылған жырдың,
 Хәрбир қатарында сен шешек аттың.
 Сонда тербеп ақыл-хуўшымды алған,
 Шайырлық музасындай сендеги шырай,
 Шайыр хәуазына илесип, саған —
 Балалық қыялларым ушқанды талай...

Ана кушағында жатып сүт емип,
 Тамсанған бахытлы нәресте қусап,
 Баўырыңның жабайы гүллерин терип,
 Жүрмен бир улыңдай қойнында жасап,
 Жок, мен даўыл үзген жапырақ емеспен,
 Жырым-да, өзимде бахтияр хәм шад.
 Сенде сүргіндеги шайыр жырындай —
 Қайғылы емессен, өмириң абад.
 Мине, инкәр қылған қойнында турман,
 Әй, гөззалы бизиң бахтияр елдиң!
 Ақ алтын елиниң далаларынан.
 Шалкыған Әмиўдиң жағаларынан,
 Пахтакеш халқымнан сәлем әкелдим,
 Қаратаўдан сәлем әкелдим саған...
 Азанда дәрьяны өрлеп екеўмиз —
 Шықтық шың басына сени көргели,
 Баслап алып жүрди альпинист бир қыз,
 Ой, сонда көркиң бәнт еттиң мени.
 Қыятас астынан үнгип жол салып,
 Шабар айды қуўып бурқыған суўлар»
 Жылтыр «қойтасларды» кушақа алып,
 Жасыл жағалардан ентигип зуўлар
 Хәм қулар тик жардан төменге ҳарлап
 Заўықлы өр тасқынның сарқырамасы...
 Алып қашты сонда ойымды урлап
 Ол жерден басланған таўлар халқасы.

Таўға өрмелеген айланба жолда
 Барар жүйрик, «газик» тоғайға кирип
 Жасыл өңирде хәм отлақ жылғада,
 Ызғыған «альпинист койлар» жүр өрип.
 Тоғай артындағы шыңды айланып,
 Мине бунда шықты сол «газик» зуўлап.
 Шофер достан соңғы почтаны алып,
 Қалды шопан жигит кеўилли, куўнақ...
 Қызыл черепицалы ақ жайды нускап,
 Альпинист жолдасым тил қатты маған:
 «Бунда миллион қойлы совхоз тур жасап,
 Даңқлы шопанлр бар таўды жайлаған.
 Олар — мал өсириў исине маман,
 Олар — хәм альпинист, шың хәкимдары.
 Бунда сай жоқ олар соқпақ салмаған
 Хәм олар баспған таў жоталары
 Бизлер де олардың силтеўи менен
 Музлы қыснақлардан өтип адаспай,
 Төсин булт аймалап, бүрkit бекинген
 Шыңлар шоққысына мингенбиз талай» —
 Деген де, жолдасым нускаған туста

Көринди Эльбрус — қос өркеш, думан.
 Қарлы шың Кавказдың гөззаллық даңқын
 Баянлап турғандай туйылды маған.

Сарқырама жанында иркилип қарап,
 Сөзин дауам етти альпинист тағы,
 Бизің қарсымызда турды булдырап
 Тау бауырында қызған қурылыс ошағы.
 Тынышлық мийнеттен хәуиж алған жумыс,
 Дәу машиналар жүр тасларды гүреп.
 Бәлки, булда бүгін басланған қурылыс
 Ертенги бир ГЭС — тен бергендей дәрек...
 Қуғандым Кавказдың жаңа өмирине,
 Қуған альпинист қыз, сендағы қуған!
 Буннан да Эльбрус көринер, эне,
 Бахыт сазын шертип турғандай маған.

Гүл төселген шалғын алапты бойлап,
 Қайтып жеттик мине қала қасына.
 Алма ағашларын аралап, жайлап,
 Жасыл төбелердин миндик басына.
 Сулыу қала жатқан етекте — бунда
 Нарзан булақлары мөлдир суу шашар.
 Қулпырған көриниси таулар танында
 Уйқыдан оянған арыуда мысал.
 Қыялым қала үстинде тыныс алғандай,
 Сүйсине көз салып турғанда оған,-
 Бахытлы өмир даңқын баян қылғандай,
 Буннан да Эльбурс көринди маған...

* * *

Кавказ!
 Мақтан,
 Қуған, бөленип сэнге,
 Қәдирдан тау ели, тууысқан үлкем!
 Өмириң бахтыяр, шад абадан хәм де
 Совет адамының жанындай көркем.
 Сени бир гезлери бууып қыйнаған.
 Хәзир жоқ сол тилсиз, жабайы қудирет.
 Қойныңды абадан еллер жайлаған,
 Мәңги бауыр басқан дослық хәм хұрмет.
 Сендеги азербайжан, черкес, грузин...
 Бәри-бәри маған тууысқан, жолдас...
 Табыстырған бизди астында нурдың
 Русь аспанында балқыған қуяш.
 Елимнің шексиз хәм гөззаллығына
 Шыңлардын басында турдым сүйсинип.

Бүркіт пәрұзындай йош келип сонда,
 Сездим Эльбурстай бахтымды бийик.
 Хош бол көрискенше, жасыл таў ели!
 Сен де хош, альпинист қара көзлі қыз!
 Қаратаў баўырында жүргенде сени
 Хәм Кавказды мақтап жүремен сөзсиз.

Кисловодск, 1952-жыл.

ЛЕРМОНТОВ ТУРҒАН ҮЙДЕ

Болдың-ба Машук таўында?
 Етеги қандай гүл жайнар!
 Хәм оның жасыл баўырында
 Кишкене ғана бир жай бар.

Есигин ашып енгенде
 Ишине жасыл бақшаның,
 Шалқыған сулыұ сезимге
 Бөленди мениң жас жаным.

Айнасы ашық, өзи жоқ,
 Косығы жатыр питпеген.
 Илиўли қалған пистолет
 Оқлаўлы шығар кек пенен?

Биргезде бунда бир киши
 Узақта аңсап өз елин,
 Кавказдың уллы жыршысы
 Өткерген жаслық өмирин.

Бул жайда тапқан кәмалын
 Жаўынгер сазы гүрестин.
 Шайырға шаққан муң зарын
 Қаракөз қызы черкестин.

Бул жерде, Кавказ шыңында
 Гүлдердей өскен шайқалып, —
 Туўылған қосық қуўғында
 Көрмеді оқтан тайсалып.

Суўық полат қанжардай,
 Жырлары кекке шарланып,
 Зулымнын көксин жаралай,
 Қадалған талай ол барып.

Жаўызлық пенен ол сонда

Жападан жалғыз алысқан.
Патшанын қолы оны да
Нышанаға алды алыстан.

Гүресип өлди өлерде,
Өлмеди сөзи бирақ та.
Калса-да өзи бул жерде,
Даўысы жаңлар узақта.

Бахытлы енди халқы да,
Ели де кирден жуўылған,
Кавказда өмир шалқыса,
Жыры да шадлы туўылған.

Айнала сулыў гул еккен,
Машукта оның үйи йар.
Ол үйге хәрбир жүректен
Мухаббет нуры куйылар.

1952-жыл. Пятигорск.

ҲЕШ ҚАШАН!!...

— Тынышлық — күш тасқыны,
Жар тас бөгет болар ма?
Ийт улыса асқынып,
Көшкен кәрўан тынар ма?
- Ҳеш қашан, ҳеш қашан!

Биреў аўыл қалаңды
Таласа хәм өртесе,
Өлимге жас балаңды
Берерме едиң, «бер» десе?
- Ҳеш қашан ҳеш қашан!

Долларға ел басқартып,
Заң шығарып өзгеше,
Бахытыңнан бас тартып,
Безерме едиң, «без» десе?
- Ҳеш қашан, ҳеш қашан!

Биз — «жоқары», «сен» — «төмен»,
Мен — «хожа», «сен» — «кул» десе
Айт жуўапты келтеден,
Не дер едиң сен есе?
- Ҳеш қашан, ҳеш қашан!

Курғаныңды қыйратып,
Еккениңди тақырлап,
Кетпек болса жайратып,
Жатар ма едиқ мақуллап?

- Ҳеш қашан, ҳеш қашан!
 Өмирге биреу қас болып,
 Егип жатса өлимди
 «Көрмедим» деп тас қылып
 Жумармысаң көзинди?

- Ҳеш қашан, ҳеш қашан!
 Олай болса тур сапқа,
 Ҳақ нийетли ҳей адам!
 Империалистлик планлар
 Иске аспасын –

Ҳеш қашан, ҳеш қашан!
 1953-жыл.

САҒЫНЫҰ

Сәхәр уақта минсем Машук тауына,
 Күлди күншығыстан таңның жулдызы.
 Гүмис булақлардың шоқ қайнауы да
 Сени еске салды, Әмиўдин қызы.

Таўдан ақ бултларды айдаса самал,
 Былғап турғандайсаң маған орамал.
 Суў ишиўге келген бир арыў марал
 Саған мегзеп қалды, Әмиўдин қызы.

Асқар таў Эльбрус аспанға тийген,
 Сымбатлы ақ төсин көкше булт сүйген.
 Бәхәр байрамында ақ көйлек кийген
 Турқыңды яд еттим, Әмиўдин қызы.

Самал сылдырлатса жапырағын талдың,
 Сени келди ме деп талай алдандым.
 Кеклик дүрлеп ушса астынан жардың,
 Жамалың елеслер, Әмиўдин қызы.

Көрсем сыңқ-сыңқ күлген суўларын сайдың,
 Тыңлап шопан шерткен сестин сырнайдың,
 Сонда бир сен болып шадлығым, қайғым,
 Турдың көз алдымда, Әмиўдин қызы.

Нарзан булақлары қандай азада,
 Сениң кеўлиң яңлы тынық хәм таза.
 Таўлар оянады, кеўлим биймаза,
 Иңқарым өзиңсең, Әмиўдин қызы.

Сағынышларың бийлеп бар тақатымды,

Тас үстінде турдым оқып хатыңды.
Жазсам жас еменге ойып атыңды,
Таўлар ядлап алды, Әмиўдин қызы.

Бештаў мунарланып турар қасымда,
Көкше булт желбирер ушабасында.
Хәр ким яр ышқында күйсе жасында,
Мендей болып күйсин, Әмиўдин қызы.

1953-жыл. Пятигорск.

РУС ӘДЕБИЯТЫ ХАҚҚЫНДА ҚОСЫҚ

Уллы рус халқын сүйген инилик жүрек пенен
Сүйемен рус қосығы, мәдаткар лирам мениң.
Хеш қандай қолдан келмес ескерткиш орнаттың сен
Данко жүрегіндей сениң жүрегін.

Лицей бағларынан баслап Сибирьге дейин
Есимде, ұтан, ерк ушын куўғын көргениң.
Паң мырза, патшалардың ушырып сен зәрресин,
Таўларда жасындай ойнап жүргениң.

Гоголь хәм Шедриннің күлкиси менен түйреп,
«Жаўызлық. бузақылық ордасын қыйрат» дедиң.
Езилгеи дыйхан тилегин, әрманын алға сүйреп,
Муңлы бурлақларға бахыт изледиң.

Жаўыз кол менен атылған пистолет оғы тийип,
Жатқанда жаның өмирден түңилип гүрсинбеген.
Тыңлайман сеннен мудама шарқ урып шыққан бййик -
Уллы Пушкиннің жүрегін дүрсилдеген.

Есимде. «Алтын балық», «Диканька кешелерин»
Бала гезде оқысам зейинди берип қатал, —
Жас түүе, уршык ийирип отырған шешелерим
Ырғалып ықлас пенен тыңлаған талай сапар.

Ен дәслеп туңғыш мухаббат кеўлимде оянғанда
Тербеген Татьяна қыз ойымда шийрин қыял.
Отырып суў бойында, қара тал саясында,
Сениң менен сырласқан күнлерим есимде бар.

Көрдим сенде мәўжиргенин Волгадай дәрьялардың,
Көрдим сенде тереңлигин шалқыған теңиздің де.
Тыңладым сеннен шуўылдысын қадирдан тоғайлардың,
Әжайып рус руўхын ен дәслеп көрдим сенде.

Сенде Лермонтов ойы, Толстой даналығы,
Сенде бар рус жаны, кудиретли сенин тилиң.
Алтынның сынығындай хәр сөзиң бойындағы,
Өзиңсең жан сырласым, сүйикли муғаллимим.

Ленин хәм Горький сөйлесип отырған сүүрет көрсем,
Ойыма келер кудиретиң, азатлық алған күниң.
Кеўиллердиң күнисең сен, саўашта жаўынгерсең,
Дүньяға даўырық салған советлик күшли үниң.

Бултларға даўылпаздай сүнгидиң айбынбастан,
Сур жылан, пингвинлер қысылып жатты деми...
Сенде бар Корчагинниң мәртлиги қайнап тасқан
Хәм Маяковскийдиң полаттай нық қәдеми.

Жер жүзи тыңлар бүгин сен шерткен алтын тарды,
Коммунизм қурыўда сен бизиң өткир қурал.
Хәтте сен рухландырып вьетнамлы солдатларды,
Топылдың халық жаўына найза хәм бомба мысал.

Сүйемен рус косығы теңгерип сени жанға,
Мен тамшы болсам, сенсең қуйылар арнам мениң.
Хәрқашан жырдың кәнин қазыўға атланғанда.
Пушкин мениң жебеўшим, сыйынар аллам мениң.

1954-жыл. Москва.

МОНТЕР БАЛА СЫМ ТАРТЫП КЕЛДИ

Кеше жаңа жайлаўға бизиң,
Монтер бала сым тартып келди.
Москваның таныс ҳаўазын,
Тартқан сымы бизге әкелди.
Қайтқан ғаздай дизилди қатар,
Телеграфтың бағаналары.
Қуўанысты шопанлар, ғаррылар
Хәм жайлаўдың жас балалары.
Жас монтерды арқадан қағып,
Фермамыздың баслығы күлди.
Гүлжәмийла жеңгей қуўанып,
Бир кастрюль сүт алып келди,
«Уста қәйним, әкелдим саған сүт,
Мә, ишип ал маўқыңды басып.
Өттең, сол бир қыз күним болғанда,
Болар едим мен саған ашық! ...
Бир доғалақ сымға отырды да,

Күлди жигит жадырап күндей.
 «Рахмет саған, саўыншы жеңге,
 Болса екен аў қызлар да сендей.
 Сен айтасаң, қыз күним болғанда,
 Болар едим дейсең сен ашық.
 Ал мениң сүйген қызым кийиктей,
 Мени көрсе кетеди қашып.
 Гейде күлер мениң үстимнен,
 Сөзге сараң, гейде дым туйық.
 «Мухаббат деген не өзи?» - деп
 меннен
 Қасақана сорар тымпыйып.
 Жүрегим соғар сымдағы тоқтай,
 Өтсем күнде үйиниң тусынан.
 Ойласам қулап түсе жазлайман,
 Столбаның ушабасынан.
 Мени көрсе сол почтальон қыздың
 Мысқыл шашып күлимлер көзи.
 Айтшы жеңге, ол да неге сендей
 «Сүйемен» деп айтбаўы неси?...
 «Беў, ангөдек, тил билмес қәйним,
 Түсинбейсең, сен еле жассаң:
 Қызлар деген өртенип кетсе де,
 «Сүйемен» деп айтпайды хаслан...
 «Ах, солай ма, демек, ол да мени
 Жүр екен ғой ишинен сүйип!»
 «Солай қәйним, абайлап иш, аўзың
 —
 Ыссы сүтке қалмасын күйип» ...
 «Түсинбеппен аў оған мен гешше»
 Деп жас жигит жадырап күлди...
 Сөйтип бизиң жайлаўға кеше,
 Монтер бала сым тартып келди.

1954-жыл. Нөкис.

* * *

Шексиз туўысқанлық мухаббат пенен
 Сен мени сүйдиң баўрыңа қысып,
 Перзент көзи менен қарай бердим мен
 Жүзиңе анамның жүзиндей ысық.
 Мийрибан саўсақларың басымнан сыйпап,
 Турдық кенарында биз үлкен жолдың.
 - «Улым, өс, еркеле, бәри сен ушын,
 Бәри сен ушын» деп турғнадай болдың.
 Сонлай сениң күндей нурлы жүзиңнен
 Көрдим жахандай кең туўған Ұатанды.

«Сениң бахтыңбыз» деп нурға оранып,
Москва үстінде жұлдызлар жанды.

1954-жыл, Москва.

АРАШАН

Мениң елим кандай сулыў жерге бай!
Көркин көрип көзиң тоймас қарасаң
Соның бири: жасыл қыснақ, терең сай,
Гүл төселген қырғыз жери – Арашан.

Арашан, Арашан!
Естен кетпес сенде көрген тамашам.

Таңларыңда думанынды сүйгеним,
Кешлеринде суў жағалап жүргеним.
Көрдим сенде көзге тосын тауларды,
Жатырқаған бир-де жанды көрмедим.

Қарап турсам тас астында қайнаған,
Ыссы суўлы, мөлдир көзди булаққа,
Яр жамалы көрингендей айнадан,
Сыңқылдаған сести келди қулаққа.
Гүллер мысал кесе тутқандай маған,
Бала аўызын толтырып пал шарапқа,
Сонда шайыр жүрегінде мухаббет
Кенарынан толып тасты сан ирет.

Гүзеттеги жылқышыдай кунтыйып,
Ақ қалпағын баса кийген шыңларың.
Талай сапар етегинде ынтығып,
Жас бүркіттің шаңқылдысын тыңладым.
«Қолларыңды тийгизейин жұлдызға,
Өрмеле» деп сонда маған ымладың.
Шың басына кеттим шығып, Арашан,
Көринбедин булт үстинен қарасам.

Едирейип маялышлы жасқада
Тур кийиктің бир ший балтыр ылағы.
Ақ думаны ийирілген аспадан
Сарқырама шаўлап төмен қулады.
Ал төменде ГЭС гүрилдеп тынымсыз,
Жаңа өмирди жырлап халлас урады.
Сонда шайыр жүрегінде йош артып,
Қырғыз жерин тәрийп етер қумартып.

Арашан, Арашан,
Естен кетпес сенде көргеи тамашам!

1954-жыл, Арашан.

АЛАТАЎДАН САМАЛ

(Аалы Тоқамбаевқа)

Биринши косык

Жамғыр шайған асфальт жолда жұлдыздай ағып,
Желдей жүйрик машина алып келеди мени...
Сәлем саған, омыраўға тау халқасын тағып,
Жайқалған жел, қырғыз жери. Ала таў жери.
Сәлем саған, бар шабысқа пәтин жиберип,
Коммунизм шыңларына өрлеген үлке!
Жырларына жас қыраннын пәрұазын берип,
Тоқтағұлдың қарт қыялын тербеген үлке!

Мине, шалқып киятырмыз жолында бүгин,
Ала таўдан әтир шашып еседі самал.
Куўанғаннан шофер достым Жомартты хәзир,
Қушақлағым, сүйгим келер «тап — деймен — кәмал!»
Қарсымыздан қызыл туўдай көтерилди таң,
Алтын менен жалатқандай таўлардың үсти.
Әсирлер менен сырласқан таў халқаларынан,
Қырғыз жери, өткен дәуириң ойыма түсти:
«Аш қасқырлар мал куўалап сайыңды таплап,
Қоқан ханы талап сени қасқырдан жаман,
Бүлген халық қарағайға найзасын саплап,
Ат үстинде қалғып талай кешти тар заман.
Ол жоқ енди. Уллы Октябрь қыйратқан оны,
Бай, манаптың боз ордасын аўдарар ўақта.
Маңлайынан сыйпап әдил Лениннің қолы,
Ақ қалпақлы қырғыз елин көтерди даңққа.
Қобызыңнан жаңлар енди шадлықтың күйи,
Мәнги дослық, рәхәт өмир таў қушағында,
Ильич нуры жанған хәрбир қырғыздың үйи,
Мысалы таң жұлдызындай жайнайды бунда.
Коммунистлик күши менен тәғдирин жердиң
Жасартқан мәрт қырғыз халқы жасайды сенде.
Жаңа турмыс, мәденият ағысын көрдим
Қызыл борбор¹ Фрунзеңнің көшелеринде.
Бунда қырғыз шахтерлары таў жүрегине
Зәўлим жақты забойлардан жол салып барған.

¹ Борбор – орай.

Шыра жағып жер астында түн түнегине,
Халқы ушын қара алтыннан ғезийне алған,...
Усар мысал Суўсамырдың толқынларына
Пада-пада мал байлығы сени жайлаған.
«Келин бармақ» жүзимиңнің солқымлары да
Сениң шийрин бахтыңды баянлар маған.

Екинши қосық

Тырна қатар ақ тереклер узатар бизди,
Көз ушында асқар таўлар панорамасы
Оң қол бетте Ақ суў ГЭС-и ақ қуўдай жүзди,
Сол тәрепте қойыў түтин бултқа қарысып, —
Бўйра жалын желкилдетип паровоз шабар,
Қант заводы мойын созар таў қыснағынан.
Бийик көпир қапталында қалды қос шынар,
Мине жасыл Шуў алабы басланды буннан.
Қалың ағаш, колхоз аўылы хәм саррас жоллар,
Кең пахталық кернеп жатар алаптар жолын.
Буўдай орып бир қапталда комбайн барар,
Қызыл шалғыш кылаўланар үстинде оның.
Бунда хәрбир қарапайым қырғыз қызының
Өңиринде жулдыз жанар — ерлик нышаны.
Бунда хәмме бирге татар өмир қызығын,
Жүреклерде мийнет заўқы хәм де ўатаны.
Қырық жылдай-ақ аз ўақытта қырғыздың аўылы
Қылымларда² көре алмаған дәўранын көрген.
Шарўа, дийқан өзи бийлеп жер менен таўды,
Москвадан хұрмет таўып, жай алды төрден.

Үшинши қосық

Жолдың бойы — таў бөктери сыңсыған тоғай,
Мөлдир салқын суўлар бурқып сайларда шабар.
Шың басында қанат қомлар бүркіт қомағай,
Ал, төменде орғый шаўып өтти ақ марал.
Арша ағашлар салланысып кийинген жасыл,
Қызғалдақлар байрам күнги қызлардай жайнар.
«Тобылғы сай» қырғаўылға қайнап муддасыл,
«Арашанда» айна көзли булақлар ойнар.
Жамғырдан соң маўжыраған жасыл жайлаўда,
Таў бултындай ақтарылып падалар өрген.
Батыр қырғыз шопанлары жайлаған таўда
Жүрген жерден қозыларды ғозадай терген.
Көл сыртында жер қайысқан үйирлер көрдим,
Дүбирлиси таўды оятқан «Дон сулыўларыа.
Аш бөриге аңлытпастан сайгүликлерин,,

² Қылым – әсир.

Солдатлардай гүзетте жүр жылқыманлары.
 Дослар менен азанғы шай ишилди қоста.
 Жылқыманлар күндегише егленип тыста,
 «Правданың» жана келген санларын қарар...
 Хош айтысып кеттик алға оннан да ары,
 Бул үлкеде бәри әжайып көринди бизге.
 Туў алыста Тянь-Шанның алмас шыңлары
 Уллы дослық хәйкелиндей шалынды көзге.

Төртінши қосык

Күндей күлип, миймандослық қушағын ашып,
 «Қағылайын, аттан түс» деп шақырған үлке,
 Мәңги бахыт қушағында дәўлети тасып.
 Сарқымызын Ыссық көлдей сапырған үлке, —
 Пайтах жатқан кең ұатанның бир Гүлстаны, —
 Қырғызстан, дәўран саған, қулаш жай кеңнен!
 Бир қырғыздай сүйип сени, ынтығып жаны,
 Жолаўшыңман қарақалпақ жеринен келген.
 Көкте жанған жұлдыз усап бахытың күледі,
 Таў үлкеси, сен туўысқан диярым хош қал!
 Сени желпип жана бәхәр, дослықтың леби.
 Ессин шалқып Ала таўдан аңқыған самал!

Фрунзе қаласы, -1954-жыл.

ҚАРА ТАЛ

Суў бойында шайкатылған, жаным қара тал,
 Маған бәлзам, сен тымықта шақырған самал.

Маған туўысқан хәр шыбығын хәм бүртиклерің,
 Сениң астың — киндигимнен қан тамған жерим.

Анам саған байлап мениң әткөншегимди,
 Тербеткенде ырғалғансаң хайялап сен де.

Сениң үнің, турсаң гүўлеп алдында тамның,
 Жаныма үнлес ертегиндей әзийз анамның.

Кешки иңирде жуғырласқан шоқ шымшықларың
 Берген маған шоқ минезин, шоқ қылықтарың.

Самал турса, сен бир тегис ырғалып ойшаң,
 Салдамлырақ ой ойлаўды үйреттиң маған.

Астыңда оқып қосықларын Пушкин, Бердақтың,
 Салқынында өстим хәм де мухаббет таптым.

Сонда ылай суу бойында, сениң саяңда
Тууған жерге туңғыш -сезим менде оянған.

Гә шежиресин баслайтуғын ғаррыдай үнсиз,
Гә романтик жас қыялдай шуұлап тынымсыз.

Қулағымнан кетпес еле, тууысқан талым,
«Шайыр бол» деп маған талай сыбырлағаның.

Билим қууып мен калаға сапар шеккенде,
Хақ жол тилеп, анам менен узаттың сен де.

Суу бойында қалды, сөйтип, тентек балалық,
Мен ержеттим сеннен шыққан нарттай буралып.

Айдыныңда ақ шабақтай жүздим билимнин,
Көп жерлерин араладым пайтаух елимнің.

Ала таудың аршаларын, Волга қайыңын,
Араладым тоғайларын Кавказ сайының.

Сәрүйи көрдим Қара теңиз шалқыған жақта,
Пальмалардың саясында болдым қонақта...

Сонда сениң қарақалпақша айтқан қосығың,
Қыялымда олар менен турар қосып үн.

Қууанаман ойлап сонда тууған жеримди,
Сени хәм де сениң шадлы, жас тәғдириңди.

Көз алдымда, сонда, жаным, көкирек кересен,
Еркін мийнет ерлерине ләззет бересең.

Бахыт, дослық урқан атар ғыр айлананда,
Тууған аұылым ғұрғынласып өсер-саянда.

Гүллене бер таллы жағыс, пахталы далам,
Мен — сениң бир нарт шыбығың, мен — сениң балаң.

Хоста, 1955 жыл.

ТУҰЫСҚАН ПАРТИЯМЫЗ, РАҰМЕТ САҒАН!

Жүректе бир сезим бар,—ең күшли сезим,
Гүреске қулшындырып, толқытқан қанды.

Ол —саған арналған садықлық бизиң,
 Себеби, шын бахтияр еттиң адамды, Туўысқан
 партиямыз, раҳмет саған!
 Күн нуры жетпеген түнек жерлерди,
 Жақтырттың ысыттың нурыңды шашып.
 Әптабтан қуўраған шөлдеги еллерге
 Суў хәм сая бердиң талайын ашып,
 Мийрибан партиямыз, раҳмет саған!

Жүректе сениң атың—Ленинниң аты,
 Халық кеўлинде саған кең муҳаббат бар.
 Қарақалпақ дийқаны, туба араты³
 Саған өз бахтынан шексиз миннетдар,
 Сен халық ғамхорысаң, раҳмет саған.
 Халық—теңиз, мен—тамшы. Демек, теңиздиң
 Мәнисин баянлаўға тамшысы хақылы:
 Сен —сап хұжданысаң дәўиримиздиң,
 Ар-намысы менен өшпес ақылы,
 Туўысқан партиямыз, раҳмет саған!

1955-жыл

МАГНОЛИЯ

Кара теңиз жағасында жайқалып,
 Май жапырақлы магнолия өседи,
 Көрген сайын жас кеўлиме ой салып,
 Ышқы сезими менде арта түседи.

Терек тамырын жуўып шалқар океан,
 Тур бәлентте сулыўлыққа таласып
 Жаз таңында қалың жапырақларынан
 Шық тамшысын емер қубла куяшы.

Бири ашып, бири ғуншасын салып,
 Қысы-жазы шашар аппақ гүллерин,
 Пал хәрреси палаўызға қадалып,
 Ийисин алып қашар мәўсим желлери...

Сол сыяқлы жүрегимде мениң де
 Қысы-жазы гүллеп жатар муҳаббет.
 Бурқыраған магнолия гүлиндей
 Сап ышқымды, сәўер ярым, қабыл ет.

1955-жыл, Хоста.

³ Туба араты – тубалы шарўы.

АҚТАС РОМАНТИКАСЫ

Хостаға жазда, жаным, келсең еди,
 Аралап куртоғайды жүрсең еди.
 Қытықлап ақ балтырды қос бурымың,
 Ақтастың аясына минсең еди.
 Актас, бул, — тәбияттың бир балконы,
 Алдынан ашылады Кавказ оның.
 Қарсында уйлығысып қарлы таулар,
 Таласып созар еди-ау саған қолын.
 Пальмалар пешананды желпип әсте,
 Тәрийплеп кубылжыған қуслар сести,
 Бананлар жапырағын жауып саған,
 Магнолия гүлин төгип дәсте-дәсте;
 Сымбатлы сәрүи таллар қатар дүзеп,
 Шиповник бояу сүртип өзін безеп,
 Әсирлик тиссалар да тас төбеңнен
 Таңланып қарар еди гезек-гезек.
 Булытлар көріп сени усы жерде,
 Шабысып шомылғанда қара терге,
 Қызғанып ийирілген аппақ думан,
 Жүзиңе тутар еди жуқа перде.
 Ал сонда пәгли құрдым жемтик аулап,
 Айқасып аш толқынлар, тынбай шаулап,
 Ыңыранып ырғыр еди гранитке,
 Ақтастан алыу ушын сени жаулап...
 Рафаэль өзи салған сүүретине
 Ашық болып қалғаны есиңде ме?
 Гүрилдеп қол шаппатлар еди сондай
 Тәбият сендей сулыу перзентине.
 Хоста. 1955- жыл.

ГӨЗЗАЛ ЮПШАРА

Абхазия тауларының хайран қаларлық сулыұлығын көргиси келген адам Бзипи қыснағында қайыстай тауланып жатырған тас жол менен машинада Рица көлине кетеди. Капталда бурқасынлаған дәрьяның үстине төнип қараңғы үңгирлер қалады. Бәлент шың басынан гүмис жилұа менен тауланып қуйып турған мәрүерт сарқырамаларды көресең. Буннан алдын Бзипи көпириниң қасында әжайып сулыу хауайы көзлери менен жолаушылардың кеулин аұлаған арыу қыздай атақли Көк көл қалады. Енди, мине, алдымыздан Гөззал Юпшара қыснағы ашылды. Юпшара Кавказдағы ең сулыу қыснақлардан бири болып, оның еки бойында бәлент жасыл таулар ийин тиресип турады. Қайнаұйтлап, гүрилдеп, астан-кестен болып атырған суу тасқынларына қарап баратырып, ишиңнен шайырдың қосықларын оқып гүбирленесең:

Туу төменде мәужирген тасқын,
 Қәхәрленип салады шауқым,

Қулақ жарған дауысы мысал,
Жүз ашыұлы үнге барабар...

(«Мцыри»)

Бул жерде хәрбір тас, хәрбір дәрья жолаушы ядында қандай бир аңыз әңгимени оятады. Юпшара хәм Гего дәрьяларының кесисип ағыуы жөнииде де бундағы елдің ертеқ сөзи бар. Юпшара узақ жыллар мийнет етип, өзине түпсиз тереңнен жол салып алған. Қараңғы туннелден өткен соң көп узамай бул еки дәрьяның қосылысып аққан жери көринеди...

Альпинистлер соқпағы басланған жерде.
О гөззал Юпшара, көрдим мен сени.
Мен Кавказ арқары болсам егерде,
Қалар едим қасыңда питкенше демим.

Қәуипли қыя майларға лып-лып секирип,
Ойнап шығар едим сениң өриңе.
Ол жерде Гего менен бир сайға кирип,
Сүйисип атырғаның анық көринер.

Сен бир поса берип, жырылып қушақтан,
Қаштың сылқ-сылқ күлип, шүңгил сай
қуўып,
Гә таслар артына жасырынып шаққан,
Гә самшит путағын толқынға жуўып.

Ал Гего мәс болып шийрин посаға,
Бираз есеңкиреп көзлерин ашса,
Юпшара қушақтан қашшан босаған,
Сөйтип қашқан екен бул жерден қашшан.

Гего албырақлап жалт-жулт қарады
Оқырайған арқарға, үнсиз шыңларға.
Арқар мүйизинде шапақ жанады,
Демек, күн батыўға тақалып қалған.

Хешкимнен Юпшарасын сорамады ол,
Өжет Гего шапты бир сайды бойлап.
Көксин путалардан жаралады ол,
Сүйгенин тез қуўып жетиўди ойлап.

Таўда жасырынбақ ойнаў қәтерли,
Сен бийкарға қаштың, Юпшара тентек!
Ақтарып сайларды көп ўақтан берли
Бийшара Гего жүр таўда тентиреп.

Гего жулқынады интизар, хайран,
Қауышыў тилеги жанар кеўлинде.
Излер мухаббетин терең сайлардан,

Ал сен өз күлкиңе, ойынға бенде.

Тек арқар ойыныңды тамаша көріп,
Шабар тик жағанда, сен қайда шапсаң.
Ол — хайуан, тек оның сыртында көрің,
Тек ырғыуды билер, секирип шапшаң...

Мен арқар болыуды әрман етпеймен,
Айттым тек те сени сүйгенлигимнен;
Абхаз тәбиятының ышқысында мен,
Достым Гего яңлы күйгенлигимнен.

1955-жыл, Хоста.

РИЦА КӨЛИ

Көрмеген болсаң Рида көлин,
Бийкар Кавказды көрдим дегениң...
Онда алып барар айнадай тас жол,
Таулар мунарланып турар оңлы-сол.
Қулар жар басынан сарқырамалар
Ұам муздай қурдымға сүңгип жоғалар.
Әне, ески черкес соқпағы менен
Туристлер баратыр ғаздай дизилген.
Тегис, кыңыр-кыйсық жолдың бойлары
Салланған Пицунда қарағайлары.
Бәлент жарқабакта түксийип ойшаң,
Бүркіт уясында қылтыяр храм.
Төменде кең алап, ал оннан ары
Ағаш шәрдәрели абхаз жайлары.
Бзипи дәрьясының шоқ харылдысы,
Көк көл жанындағы көпирдің тусы
Бәрха ийрим тартып қайнаұйтлаған.
Әсирлик ағашлар тамырын жуұып,
Таудың асты менен суұ келер оған.
Миңе, хей жолаұшы, абайлап кара
Ашылды алдыннан гөзал Юпшара!
Жасыл путаларды, гүллерди тербеп,
Шабар бул қыснақта тасқын суұ гүрлеп.
Жүзиктиң көзиндей тар туннеллерден
Өтер мәрт шоферлар епшиллик пенен.
Ұам жылдам айланып, хеш гүдиксинбей,
Машина жүйиткийди таұ кийигиндей,
Қандай сулыұ едиң, о абхаз жери.
Зерли касадағы шараптай көлиң.
Ержүрек шоферға, айтта раҳмет,
Отыр глиссерге, көлди сайран ет.

* * *

Көрмеген болсаң Рица көлин,
 Бийкар Кавказды кердим дегениң...
 Онда тәбияттың мәңги байрами,
 Онда саяхатшыл жаслар сайраны.
 Тәбият сулыўлығы жеткен кәмалға,
 Хәм ол мийрас болған жаңа адамға,
 Енди кең ўатанның түпкирлеринен,
 Сибирь, Латвия, өзбек жеринен,
 Хәр күни келер бунда ўатанластарым.
 Өз туўған жериндей аралар бәрин.
 Айна көл бетинен өз жүзин көрип,
 Қызлар мухаббетин еске алар күлип.
 Сетемшил маралдың аңқаў елиги
 Шошаңлап ойнап жүр иси еригип.
 «Шайтан таяғы» деп аталған шыңнан.
 Иймек тумсык бүрқит суқланар оған.
 Ақ баслы асқар таў шыңын көргенде,
 Ақыллы-Гулия ғарры бул жерде,
 Желбегей жамылып тоғай — бурқасын,
 Шегип ақ дуапнан ол трубкасын,
 Ойлайсаң жанбаслап жатырмекен деп,
 Арыў Рицаның дәстанын сөйлеп.

* * *

«Көк теңизге асыққан
 Юпшаранын жағасында,
 Дәўлердей ийин тирескен
 Таўлардың арасында
 Өсти Арица сулыў,
 Мақтаньшы Абхазияның
 Сүйди Арица қыз
 Эрманлы Абхазиясын,
 Күйди ышқы отында,
 Гегоның ышқысында.
 О, бирақта жас батыр
 Өлди қанлы саўашта.
 Өлди ол туўған жериниң
 Қалқаны етип көксин.
 Сонда ол кешки жулдыздай —
 Эрманлы Хулпы Яцадай.
 Жигери күйген қайғыдан
 Азалы Арица қыз
 Изледи тынбай таўлардан
 Гегоның жас кәбирин,

Қәбирин сүйген ярдың
 Шарқ урып изледі ол.
 Изледі... Таппады бірақ
 Ярының кәбирин хеш
 Хәм терең суўға тик жардан
 Өзин сонда таслады қыз.
 Жылады жасыл таў сонда,
 Жылады кешки жулдыз.
 Жылады арыўды жоқлап
 Ачарпан — абхаз сазы.
 Қыз өзін таслап өлген
 Дәрьяға кулады таў
 Хәм көмди кесе белден
 Ашыўлы тасқын суўды.
 Усылайша жасыл таў сонда
 Рица көлин туўды
 Әне, сол күннен берли
 Басында бәлент таўдың
 Көл пайда болды сөйтип,
 Оған адамлар келди.
 Арица өлген күни.
 Қайғыдан көгерди күн.
 Хәм оның көгис сүүретин
 Көл мәнги сақлап калды.
 Соннан берли Рицаның
 Суўлары көк түс алды.
 Ал оның тереңлиги
 Қаншелли десең егер,
 Эрманлы Арицаның
 Гегоға болған ышқы.
 Қаншелли терең болса,
 Көл сондай түпсиз терең».

Абхазия, 1955-жыл.

* * *

Шынтлап сүйген кеўил хаслан айнымас,
 Сен өзінди бостан-босқа қыйнадың:
 Бизден көре ажарлырақ хәм де жас
 Яр тапсам деп, жат пикирди ойладың.

Сатқын тилиң «сүйемен» деп уялмай,
 Сыбырлады, сөйтип, бир жат қулаққа.
 Сонда тунғыш мухаббатын қыялмай,
 Хадал кеўлиң меңсиреди бирақта.

Маған соңғы хатты жазып, албырап,

Қорқақ қолың почтаға әкеп таслады.
 Меңсиреген хадал кеулиң, ал бирақ,
 Мендей көріп сүйе алмады басқаны.

Жигитке де жеңил емес айралық,
 Ышқы азабы мәлим бастан кешкенге.
 Талай түнім өтті уйқысыз қыйланып,
 Сени хаслан қыя алмадым хеш кимге.

Жаслық өмир саған мениң жанымды,
 Сырлы алтын жиби менен ышқының —
 Тиккенлиги сонда ғана танылды,
 Үзе алмадым умтылсам да күш қылып.

Етегиңе ерген шөптей қалтырап,
 Кеулим саған ерди, рахим етпедиң.
 Бар сулыұлық нурың менен жарқырап,
 Мәккар күлкиң көз алдымнан кетпеди.

Ышқы,—бөдене емес, үриккен ұақтында
 Безетуғын уя салған жеринен.
 Көп оқыдым ышқы, айралық хакқында,
 Сениң дәртиң өтті, бирақ бәринен.

Уйқы орнына сен жайластың көзиме,
 Айыплауға тилим, бирақ, баспады.
 Не шара бар, ушқалақ қыз өзине
 Хәмир етсе „сүйесең" деп басқаны?

Жүрдик сөйтип, ал не болды кейнинде:
 Мине, алдыма келип турсаң айланып.
 Қалай екен шынтлап сүйген кеуилге,
 Қалай, қошшым, аңсат па екен айралық?

Мен өш алар едим хәзир, егерде,
 Сендей көріп сүйе алсам өзгени,
 Лекин, адам өз бахтына тебер ме,
 Өз бахтымды жек көриуге төзбедим.

Таза жүрек таза тәлим себеди,
 Мухаббатты алдай алмас сайлы жас.
 Сүйсең, усылай шын сүйейик, себеби,—
 Шынтлап сүйген кеуил хаслан айнымас.

1955-жыл.

РУС ТЕҢИЗИНЕ

Сәлем саған қудиретли теңиз,
 Көк толқынын аспанға атқан!
 Шексиз, асау көркің жүректе
 Қызғынлы йош, ойлар оятқан.
 Сен адамның ақылын-есин
 Хә дегеннен бийлеп аласаң.
 Әсирлердің даңқ шежиресин
 Жырлайсаң да, еске саласаң.
 Қанша аш көз жау саған сукланып,
 Жутынбады жат жағаларда?
 Келерінде барабан қағып,
 Кетерінде зар болды салға.
 Даурық салған қаншама залым
 Өз даңқына гөр тапты сеннен:
 Шошаңлатып қыйсық қылышларын,
 Султанлар да жағана төнген;
 Жоллап кеше бунда флотын
 Гитлер атлы мақтаншақ «дарға»,
 Үрлеймен деп сенде урыс отын,
 Күлкі болды шағалаларға.
 Себеби сол: сениң қолыңды
 Уллы Русь қудиретли еткен.
 Тарийхыңды, даңқлы жолыңды
 От ишинде өзи дөреткен.
 Онын шексиз қахәр-ғазеби
 Секиргенде тоғызыншы балла,
 Искенжедей толқынлар себи
 Кара күшти женщер камалда.

* * *

Жазғы таңда жадырап кеуіл,
 Мине, жартас үстинде турман.
 Толқынсақлар шашып гүмис гүл,
 Гранитли жағаға урған.
 Ақ шағала шапатлап сууды,
 Ақ қағаздай желбирер минсиз,
 Сенсиз оған өмир жоқ жерде,
 Қууаныш жоқ ол ушын сенсиз.
 Сол сияқлы, шайыр да өзін
 Түсине алмас Ұатаннан бөлек.
 Оның йошы—сол уллы сезим,
 Олсыз соқбас геудеде жүрек.
 Сен гүрлейсең йош урып тынбай,
 Бойың ысық, айдының да кең.
 Дауысың сениң Ұатан шақырығындай

Қудиретли, таныс, қадирдан екен.
 Алыс Арал бойында жүргенде
 Саған қызғын мухаббат сақладым.
 Умытпаспан сениң менен енди
 Жас жанымның интимақларын.
 Сени мәңги сүйип өтермен
 Хәм шаўқымлы күшли намаңды:
 Ойға батып ұатан ышқы менен
 Уллы Пушкин жүрген жағанды.
 Сениң басқан даңқлы жолыңды
 Баса алмаған хешбир океан.
 Даңқ, мақтаныш саған орынлы,
 Айқыр теңиз, шаўқым сал, қуған!
 Қадимгише арғы жағаларға
 Алып барсын толқының сениң:
 Қоңыр салқын мухаббат сазы менен
 Дослық, жигер, азатлық лебин.

Хоста, 1955-жыл.

СЕНИҢ ҚОЛЛАРЫҢ

Ер азамат мийнетти сүйген
 Иси менен қуғантар халқын.
 Қара жерден ғазийне өндирген,
 Жеңге, сениң қолларың алтын.
 Кең далалар мақбалдай дөнер,
 Жасыл кесте ойсаң бәхәрде.
 Өмир гүли жаўдырап өнер
 Жазда қолың жантасса жерге.
 Асықтырып келер алтын гүз,
 Машинадай зуўлайды ўақыт.
 Аспан узақ турса булытсыз,
 Пахтакешке не деген бахыт!
 Тил алғыш он саўсақ жыбырлап,
 Таба қуўып урғанда жәўлан,
 Ханалардан ақ мамық зырлап,
 Фартук семирп, қанарлар толған.
 Дыққат, жигер бирлесер дәрхал,
 Илгир көзлер қамасар аққа.
 Изде сытырлар бос шаңғалақлар,
 Алда күтер ашылған пахта.
 Сонда сениң он бармағыңнан
 Он шабандоз ойын көрсетер.
 Ис үстинде табылған тыңнан
 Озық усыл табыс дөретер...
 Көкте барар қуслар дизбеги,
 Бир қапталда машина жүзер.

Бийкешине қарап издеги
 Дақыл айтып, бересең жигер.
 «Бармақ басқа, билек бир» деген,
 Нақылды халық айтпаған босқа.
 Мийнет заўқы, ел мәпи теңнен
 Бул қолларды жоллар табысқа.
 Қолын өнер кәни ме дедим,
 Шаршамаң да, күшке күш қосың.
 Мен де усылай ийелер ме едим,
 Шайырлықтың искусствосын!
 Айна алдында қоңыр тартса да,
 Халық алдында жүзлериң жарқын.
 Пахта терип қараўытса да,
 Жеңге, сениң қолларың алтын!

1955-жыл.

КҮНШЫҒЫС ЖОЛАҰШЫСЫНА

Өңиринде шайқалған жас қара тал,
 Әмиўдәрья суўларынан нәр алып. —
 Қубласында шөккен нардай Қара таў,
 Арқасында ақ сазанлы Аралы...
 Өз елиңнің бул мүйешін аралап,
 Жүрегінде мәңги сақлап кетиўге, —
 Күншығысқа сапар шеккен азамат,
 Асық достым бизиң жаққа жетиўге.

Көктен келсең үшқыр сунқар зымырап,
 Аэропортқа машиналар сырғанар.
 Жерден келсең, жолың — «Чаржоу-Қоңырат»,
 «Хош келдің» деп бағ-бақшалар ырғалар.
 Бизде сөз бар: мийман — ырыс, берекет,
 Қонақ күтиў — зийнети хәр адамның.
 Егер үйге бес күн миймап келмесе,
 Шайы қонбас мениң байғус анамның.
 Тандыр жапқан жеңгейлерден бар мирәт,
 Руқсат жоқ аўыз тиймей етиўге.
 Күншығысқа сапар шеккен азамат,
 Асық достым бизиң жаққа жетиўге.

Бунда дослық салтына жан сүйинер,
 Жатырқамай араласаң егер сен.
 Хәр шәхәрли, хәр дыйханның үйинен
 Өз үйиңнің жыллы лебин сезерсең.
 Бунда ескен пахтаның хәр талшығы
 Шын дослықтың беккем алтын жибиндей.

Жайлаўларға қурдай қаплап мал шығып,
 Кең далалар дөнер сурдың түгиндей.
 Оқыранар қайшы кулақ қаназат,
 Желдей жүйиткип сени алып кетиўге.
 Мингиң келсе ушқыр тулпар, азамат,
 Асығагөр бизиң жакқа жетиўге.

Бунда хәрбир пахтакештиң еңбеги
 Бир солдаттай қорғар Ўатан намысын.
 Бул топырақта хәр шигиттиң өнгени —
 Өмир ушын, бахыт ушын, нан ушын.
 Бунда хәрбир қунарлы жер қатбары
 Еңбек етсең, есап берер: бири-бес.
 Түн ишинде пахта завод отлары
 Аспаныңның жұлдызынан кем емес...

Бизиң Нөкис — бесжыллықлар перзенти,
 Республика мақтанышы, жас қала.
 Қубласында жан ағасы Ташкенти,
 Арқасында ақсақалы Москва.
 Карағашлар желпип мыстай көшесин,
 Кварталын сулыў жайлар кернеген.
 Қызкеткенде жұлдыз түнеп кешеси,
 Комбинатлар тыным таппай гүрлеген.
 Хәр қалада өзінше көрик, салтанат,
 Нөкислилер қаласын бағ етиўде.
 Күншығысқа сапар шеккен азамат,
 Асық достым усы бағқа жетиўге.

Бунда өмир қаўынындай Шаббаздың
 Толып тасар тил үйиргиш ширеге.
 Бунда Пушкин, Наўайы хәм Аббаздың
 Қосықларын хәмме яддан биледи.
 Бунда хәр ким есигиниң түбинде
 Өсип турған ақ сөкиттиң жанынан
 Балтик яки Муз теңизге дейинги
 Аралықты Ўатаным деп таныған.
 Мейли Киев, тундра я Арарат...
 Уллы жұрттың турсаң да қай шетинде —
 Бул жер сени өгейсимес, көрмес жат,
 Асық достым усы жерге жетиўге.

Ленин ели басшы болып қуралған,
 Мол дослығы беккемликтиң гиреўи, —
 Октябрьдиң қуяшынан нур алған
 Алпыс гәўхар шоқ жұлдыздың биреўи —
 Қарақалпак, алтын ойпат, халқы шад,
 Коммунизм шыңына сапар етиўде.

Мейли қал сен, мейли түслен, мейли жат,
Жүрегінде мәңги сақлап кетиўге.

Нөкис, 1956-жыл

ҚОБЫЗ

(Қурбанбай жыраўға)

Жаңла қобыз, әсирлердің гүўасы,
Қарақалпақ сазларының сағасы.
Қайтқан ғаздай ғанқылдаған үниңе
Шадлық қуйған жаңа турмыс дүньясы.

Кемсеңлетип ғаррылардың ийегин,
«Посқан ел» ди толғап өткен Жийениң.
Әсирлердің аўыр шерин аркалап,
Туқылы ашып, жаўыр болған тийегин.

Келте зибан» гүрмеўиңе келмеді,
«Уллы зибан» бахыт таппай шөлледі.
«Жортыўлыда» елдің жоғын жоклаған
Батырлардық ат туяғын серледім.

«Шербейитиң» шерли жандай ах урып,
«Көз айдының» қуўанышқа шақырып,
Халық ғәзеби толқып тасса, сендағы —
«Айға шаптың» арысландай ақырып.

Сен дыйханның кулағынан шаң қақтың,
Шопан менен Қызыл қумда қой бақтың.
Сен баянлап келдің әрман-тилегін
Хан ермеги болған қарақалпақтың.

Саздан тулпар, тийегиннен ер еттиң,
Қыялыңнан қас батырлар дөреттиң.
Халық бахыты ушын атландырып оларды,
Саркоп пенен Байсын елин излеттиң.

Күн астында Саркоп, Байсын көп еді,
Бәрінде де байлар ғана тоқ еді.
Мийнеткеш халық бахыты ушын «боз торғай -
Қой үстине аўнаған» ел жоқ еді.

Уллы Октябрь таңы шашты нурларын,
Сонда ғана иске асты бул әрманың.
Сонда ийең тарлан даўысын дүзетип,

Сен де сонда шадлық сазын қармадың.

Мәңги бахыт орнап туўған елинде,
Таза лапыз алды үниң сениң де.
Шадлық жырын толғап Қыяс, Қурбанбай,
Жаңа турмыс сахнасында көринди.

Халықтың алтын ғәзийнесин қолға алып,
Ғарры жыраў қыя шөлде толғанып,
Алып шығып әсирлердиң шыңынан,
Жаңа әўладқа мийрас етти қуўанып.

Жаңла қобыз, сол тапсырған мийрасың —
Халық өмириниң шежиреси, айнасы,
Бүгин бизге жәрдемлесер жалықбай,
Гүллентиўде жаңа турмыс дүньясын.

Нөкис, 1956-жыл.

Ескертиўлер: «Келте зибан», «Уллы зибан», «Жортыўлы», «Шербейит», «Көз айдан», «Айға шап» - қобыз намалары. И.Ю.

КЕГЕЙЛИ

Кеўлим көтериңки киргендей бағқа,
Толқынласып ҳаллас урған Кегейли.
Айдынында шоршыған ақ шабаққа
Мен қызығып қарап турман, Кегейли.

Жағаң желкилдейди қамыс, урықтан,
Балалық гезимди ойлап турыппан...
Суўында шашылған уўылдырықтан
Өршиген бир шабағыңман, Кегейли.

Жазда қайырында ойнап қырғалақ,
Қыста музларыңда тептик сырғанақ.
Кекили гүзелген, мойны ырғанақ
Қара бала ядыңда ма, Кегейли?

Бәлки шығып кеткенменди есиңнен,
Өйткени бир мен бе өршиген сеннен?
Балалық ўақтыңда өтер хәр кимнен,
Бәри есте қала бермес, Кегейли.

Ышқының бәхәри жетип маған да,
Жигитлик хәсери гезгенде қанда,

Балалығым ойнап қалды жағанда,
Өмир өз жолынан ақты, Кегейли.

Биз көп шабақ едик өршиген бирге,
Үйретип анамыз, жүздирген өрге.
Хызметке жарадық туұылған елге,
Өмирдің мақсети солдур, Кегейли.

Бәлент ырашына мен миндим тағы,
Қандай ысық туұған жердің қушағы!
Мунарланған терек, мийұалы бағы,
Бахытлы аұылымның сәни, Кегейли.

Куншығарың Тағжап, батысық Аршан,
Ақ алтын мәканы қай жерге барсаң.
Жүз жап, мың салмадан қағлап ағарсаң,
Сонда да тартылмас суұың Кегейли.

Сендей нәұпир болып ақпаса шайыр,
Халықтың кеұлине жол таппаса шайыр,
Шайырман деп ширенгеннен не қайыр?
Хәзир соны ойлап турман, Кегейли.

1956-жыл.

БУЛАҚ ҲАҚҚЫНДА БАЛЛАДА

(Аяпберген шайырға)

Қара таұда көргеним бар бир булақ,
Тас аралап ағып жатар қулдырап.
Бурқып аққан Әмиұдәрья суұына
Сол булақтың суұы келип қуйылар.
Шопан екеұимиз жазда бир күни
Сөйлескенбиз сол булақта иркилип.
Төбемизде қырғый канат қағады,
Ал төменде дәрья гүрлеп ағады.
Таң нурынан жайнар таұлардын басы,
Етекте отлап жүр колхоз падасы.
Сыңқылдаған мерұерт көзли булақта
Сыбырлап турғандай бир үн қулаққа.
Шопан достым усы булақ ҳаққында
Кишкене бир ертек сөйледи сонда:

Әййемги заманда мынаұ булақты
Туншықтырып гәұмис жаргас қулапты.
Күн жүзин көреалмай, еркин ағалмай,
Гүмис булақ көз жас төгип жылапты.

Ярың мәнзиліне атланған батыр,
 Тоқтап усы жерге тигипти шатыр.
 Ҳәм тас қуўысынан еситилген үнге
 Қулағын салыпты отырып түнде.
 «Үстимди аш аға, тасып толайын,
 Шөллеген гезинде суўсын болайын.
 Суўымнан өнетуғын шоқ гүллерим бар,
 Гүлсиз дүзде ушқан бүлбиллерим бар.
 Тасқа тамшылаған жасымды ая,
 Туншығып түнекте болмайын зая?»
 Буны еситип батыр үрkip қашпады,
 Дәрхал дәў жартасты жулып таслады.
 Жақты дүнья көрип қуўанған булақ,
 Гүмис күлки менен ақты сылдырап.
 Өсти кызғалдақлар айланасында,
 Жолаўшылар шөлин басты тоқтап қасында.
 Ол ағар заўық пенен ойнап жазы-кыс
 Ҳәм мудам батырға айтады алғыс».

Бахыт сазендеси, елдің шешени,
 Сол гүмис булаққа мегзеттим сени.
 Сен бир булақ едің көмиўли жатқан,
 Қайғының таслары көксине батқан.
 Қопарып үстиннен геўмис жартасты.
 Батыр коллы Ленин көзинди ашты.
 Ерkin заўлап ақтың, келдің хуўшыңа,
 Сулыў саз арнадың кутқарыўшыңа.
 Дәрьяға куйылған булақтың суўы —
 Жоғалмас. Жасайсаң сен қайта туўып.

1956-жыл, Нөкис.

РЕВОЛЮЦИЯ СОЛДАТЫ МЕНЕН УШЫРАСЫҰ

И. А. Шайдаковқа

Боранлы күнлерінде басқан жолларын
 Тағы жүрип өтти ветеран солдат.
 Жаўынгер жолдасларын, қахәрли жылларын
 Ядында тирилтип көрди атма-ат.

Ол жаңа бәхәрден хабар әкелген
 Бири еди туңғыш қарлығашлардың.
 Олар бахыт алып өтти бул жерден, —
 Бахытын қорлаған ғариб, ашлардың.

Бирақ, олар бунда қарлығаш болып,
 Жеңил пәрўаз бенен ушып келмеді.
 Олар, жүрекleri ғазепке толып,
 Хәр қарыс жер ушын қан берген еді.

Қараңғы күншығысқа нур апарың деп,
 Ильич оларды жиберди бунда.
 Қызыл жұлдызлары Шолпанға мегзеп,
 Қараңғыны қақ жарып, жол берди таңға.

Коммунист солдаттың бәри ядында:
 Бул жолда қанша зор айқас болғаны;
 Төрткүл этирапында, Шымбай жолында
 Бахыт ушын кимлер көзди жумғаны.

Ұатансыз Жөнеид, тәжқумар малай,—
 Англичан мылтығын асынған жәллад,
 Қызыл жұлдызларға төтепки бере алмай,
 Кашқанын еслейди ветеран солдат.

Тазғара таңы ушын жан бергенлердиң
 Естелигинде ол турды жалаңбас.
 Революция антын тәкирарлап ерни,
 Ядлап жолдасларын, көзге алды жас.

Еки қабир жатар оның алдында,—
 Еки жигит: бир рус, бир қарақалпақ.
 Екеуі қатар жатып уйқылайды бунда,
 Терек тур зор жасыл ескерткиш қусап ...

Революция антын тәкирарлап ерни,
 Ол қарар этирапқа, қуғанар бирден.
 Себеби, шешек атқан хәрбир кадеми
 Өзи бир гезлери тазартқан жердиң.

Саўлатлы тас жоллар,—бахыт жоллары,
 Оны өз үстинде алып ушады.
 Бахтияр қарақалпақ жерлери оған
 «Кел, құтқарыўшым» деп қушақ ашады.

Қарақалпақ Чапайының саўлығы ушын
 Биз тост көтергенде өзине арнап,
 Үнсиз бүрип услап столдың мушын,
 Неге толқып кеттиң, ветеран солдат?!

1956-жыл, Нөкис.

ӨМИР ФИЛОСОФИЯСЫ

Бир жигит тырнағын егеп отырып,
Иренжир өмірдің қысқалығынан:
«Күн келте, жыл қысқа, аз өмір сүріп,
Жұмыс, жұмыс деп-ақ өтеди-ау адам!"...

Сәтеңлер рәхәтти гөзлейди тегин,
Ыңыранса жалқаудың күнлери кешер.
Бир жақсы ис питирип кейип еткендеги
Минутың—бир дәуран, жылға бәслесер.
Дәрья өз арнасын үңгир тынбастан,
Тамшы—тама-тама тасты теседи.
Өз өмирин азсынып тоқтап қалмастан,
Бүртиктен тайнапыр шынар өседі...
Маркс, Ленин усындай аз өмирде-ақ
Капитал зулымына терең гөр қазды.
Усындай аз өмирде Толстой, Бальзак
Хәр бири, аз да болса, жүз китап жазды...
Хәр ким өзінше дәуран сүреді:
Биреу белги салар хеш қолдан келмес.
Биреулер көп жұмыс ислеп үлгереди,
Биреулер... тырнағын да егеп үлгермес.

1957-жыл, Нөкис.

ҚОЙ, ДАҢҚПАРАЗ БОЛЫҰДАН УЯЛ...

Хәй, жас ойшыл, нәсиятым саған:
Болакөрме өйтип даңқпараз.
Болса егер адам даңқпараз,
Жерде жақсы ат қалмас оннан ...
Бирақ та сен шайыр болдың да,
Өзиңе аўыр шокмарды алдың.
Журттан мақтау дәме қылдың да,
Изінде көп күлкіге қалдың.
«Әкел маған гүлиңди, халқым,
Мен шайырман" демекшисең сен.
Наўайының сөзи емес, даңқың
Мәжнүн болып излемекшисең,

Қой, даңқпараз болыұдан уял,
Неге керек қанатсыз қыял!
Оннан қайта бәхәр келгенде
Жол бойына көгерт бир түп нәл.
Жыллар өтер, гүжим ержетер,
Сая берер шаршағанларға.

Талай әулад астынан өтер,
 Силтеу болар адасқанларға.
 Тәжирийбели жолаушы тұрып,
 Бунда ойға батар гей күни.
 «Рахмет буны еккенге» деп журт,
 Узақ жыллар яд етер сени ...
 Хей, жас ойшыл, сен маған қара!
 Соннан абзал даңқ бар ма сирә?
 Қой, даңқпараз болыудан уял,
 Кимге дәркар қанатсыз қыял!

1957-жыл, Нөкіс.

РОССИЯ - ҚУЯШ ЕЛИ

Россия,—қуяш ели, сөнбес нурдың дәрегі,
 Бахытымыз да, еркимизде кушағында дөреді.
 Кәмал тапқан жақты алып сениң тууған күніңнен,
 Сәлем саған шығыстағы қарақалпақ иніңнен.
 Дос семья ақылгөйи, жан ағамыз сен өзің,
 Уллы байрам той күнінде тамадамыз сен өзің.

Ленинизм—мәңги қуяш, сенсең онын ұатаны,
 Сол қуяштың нурларынан өмир шешек атады.
 Бахыт жолын шын кеуілден ізлеген халық дүньяда,
 Сүйеди хәр жулдызыңды көкте күннен зияда.
 Уллы жолдың дәрбентінде сен келешек маягы,
 Уллы үмитлер шынлық тилеп саған кушақ жаяды.

Ақ қайыңлар саясында дослық лебин тербеген,
 Москваны бір көргеннің ой-санасы өрлеген.
 Ильичтиң изи түскен хәрбір көше, хәрбір тас
 Хақ нийетли адамзатқа өз жериндей бауырлас.
 Кишипейил ашық кеулиң жаз таңындай жарқырар,
 Айбатыңнан душпанларың жапырақтай қалтырар.

Россия, —қуяш ели, сөнбес нурдың дәрегі,
 Уллы Русь шынлығының күшин дүнья биледи.
 Қарақалпақтың халық атағын шығарып сен, кол бердің,
 Күн шығыстан түнди серпип, сен таңға жол әпердің.
 Бахыт қуяшын туудырған ел, жан ағамыз, бол аман,
 Уллы семья ақсақалы, тамадамыз, бол аман!

1957-жыл.

БИР ГҮЛ ҮЗДИМ ШЫРШЫҚ
 БОЙЫНАН..

. . Шырай десең мисли жас келин,
 Еки дәрья жуўар кекилин..,
 Бунда бүлбил китап оқыйды,
 Бунда куртлар жипек тоқыйды...
Хәмад Әлимжан

Бир гүл үздим Шыршық бойынан,
 Тойып-тойып ийискедим хәм де.
 Шын мухаббат сезими оннан
 Мәңги қалды шайыр кеўлинде.

Таңғы шықтың гәўхар тамшысы
 Гүл жүзинде жилўа көрсетти.
 Өзбек жериниң әжайып ийиси
 Танаўымды қытықлап өтті.

Өзим татқан хәрқандай шарап
 Бундай тәсир егпеген маған.
 Шыршық бойын кеттим аралап,
 Күтип алды мени жазғы таң.

Наўайының ғаззелин маған
 Самал сонда көп сыбырлады.
 Шәшмелердиң сырын урлаған
 Әлимжанның қосығын тыңладым.

Тыңлап, ышқы отына жанып,
 Кеттим жүрип дәрья ығына.
 Пүткіл денем көзге айланып,
 Бақтым жердиң гөззаллығына.

Бул үлкениң гөззаллығына
 Ашық болған тәбияттың өзи.
 Бәхәр бунда өзбек қызына
 Берген өзиниң көркин, минезин.

Күндиз бунда наўқан курт өрип
 Жасыл толқын ағып турғандай.
 Түнде көктен жулдызлар тегилип,
 Тал шақасына илинип қалғандай.

Мәрғуланлы өзбек шайыға
 Кешки аспанның сүүретин ойған.
 Бунда өзбек намаларына
 Бир әжайып сулыўлық қуйған.

Бунда өскен адамның жаны

Ферғананың жериндей геззал.
Жети журттан келген мийманы
Тағы айланып келиўге кумар.

Биз өзбектиң мақтанышы деп,
Бунда ақ алтын толқып жатады.
Дәў трубалар бултларды иреп,
Түтинлерин буўдақлатады.

ГОЭЛРО—дан жайнаған нурлар
Уласады таң сәўлесине.
Сменаға аўмасып дәрхал,
Қуяш иске киристи мине...

Ушырассам деп ашық ярына,
Асыққан жас жигиттей болып,
Мен дәрьяның зер кенарында
Баратырман таң нурын шолып.

Ха, әлбетте, ушырасаман мен
Мине, ҳәзир сүйикли адамға;
Мийнетинен бахыт өндирген
Шыннан садық халыққа, Ўатанға.

Шыршық бойынан үзген гүлимди
Сол адамға берип айтаман:
Өзбек достым, көрдим жеринди,
Гүллентипсең, раҳмет саған!

1957-жыл.

ҚАРА ЖОРҒА

(Айтжан сазендениң естелиги ушын)

Он жанбастан қонды бақсы, өңгерилди дуўтар алға,
Қос шархана тилге келип, бар бийлигин берди қолға.
Ийесиниң үнсиз ҳәмирин аңлап алып қас-қабактан,
Бир мәхәлде суў шайпалмас жорға болып түсти жолға.

Жолға зәртең—зәбертеңлеп қантарылған аламойнақ,
Шабандоздың кеўлин таўып, шығыршықлап кетти ойнап.
Үстки тийек, астқы тийек еки тарға артып ийек,
Қақпақ пенен сап мойнына табан тиреп турды жайлап.

Тунжыратып гүмис шапқан торғай қанат еки кулақ,
Алып қашып кетпесин деп, дизгин ушын белге орап,
Кубылжытып нағыс ойған алқымдағй айшық сүйек

Сийнементтей саўры бетке омыраўдан гүсти кулап.

Тенеў деген табылғыш-аў излегенге асықпай-ақ:
Сазендениң төрт саўсағы мысалы төрт епшил аяқ,
Оқ билектиң бас бармағы ҳазирше бос, кәсиби жоқ,
Самал қаққан қыл қуйрықтай, тек сән ушын турғандай-ақ.

Ески шарктың пәригинен шебер уста жонған қақбак,
Аршан кебир тақырындай топшыл дойнақ жатты таплап.
Алыс жолдың белесиндей асқар-асқар он төрт перде,
Тәсилгөй ағ бәринен де сүринбестен өтер баплап.

Суў геўлеген боз тақырдай казба дуўтар түптен сайрап,
Қақпақтағы төрт оқпаннан саз тасқыны шығар қайнап.
Ақбаслы ердиң қаснағындай ақ сүйектен ойған мойын
Оймыш-оймыш саз сырындай жүз кубылып жатты жайнап.

Ағаш дуўтар, қос шархана, он төрт перде, тоғыз саўсақ,
Бир таңлайдан тил шығарып, үн сулыўын жатты таўсап.
Тыңлаўшының жанжүйеси сәгилгендей тигисинен,
Алпыс еки тамыр қалды әрўанадай ийип, саўсап...

Бул заманда жорға сүриў таң емес ғой; дослар, бирак,
Сөйтседағы сазендениң өнерине кеўил инақ.
Сулыў сазды тыңлағанда бой жымбырлап, кеўил йошып,
Болмассаң ба шийрин қыял жорғасына мингендей-ақ.

Сонда сениң жүрегинди бир ләззетли дәрт уялап,
«Пай мына бир жорға сурген жигитти айт» деп қыялап,
Өмир мисли сулыў қыздай үйден шыға тосып жолды,
Өз қолынан усынғандай болар саған қанлы шарап...

Шүў жәниўар, кара- жорға, өнеринди көрсет, қане,
Ушқан қуслар илесе алмас сәзендениң дүлдилине.
Айлы түнде ҳаўазымды алып қашсын жипек самал,
Жулдыз батпай жеткизегөр сүйген ярдың мәнзилине!

1957-жыл.

ЛИВАДИЯ ЖҮЗИМЛИКЛЕРИНЕ

Хош аман бол, алтын жағыстағы
Ливадия жүзимликлери!
Қыялымның булақ болып ағып,
Мушмуладай гүллеген жери.

Солқымыннан үзип жемедим,

Өйткени, мийўаң мен барғанымда
Ширеге бөгип жатырған еди
Массандра подвалларында.

О, бирақта, гүзги песиндеги
Гөззаллығың ақылымды алды.
Сағынышларды қозғап есимдеги,
Жалынлатты жаслық қыялды.

Тилла иреңли нуў жапырақтың
Ләззетбағыш жилўаларынан
Сырлы сулыў бул түслик жақтың,
Нәзиклиги көринер маған.

Арасында көрдим олардың
Көйлеңке иурлар сәўбетин.
Ышқы етип салқын самаллардың
Тербеп жүрген шоқ хәрекетин.

Мен олардан үзип аламан-да,
Китап арасына саламан.
Мәспен-бе я жас баламан ба,
Шийрин қыялларға таламан.

Бул не қыял, сонша елитип,
Көкирегиме сыймай кернеген?
Сағынышлы яр жүргендей күтип,
Гезип салқын теңиз ернегин.

Хәм ол маған ымлап турғандай,
Тасасынан хәр жапырақтың.
Жүзимликке шатыр қурғандай,
Мениң минсиз ығбалым-бахытым.

* * *

Ығбалым, сен бул жерлерден де
Ығбалсызлар өткен бе? дейсең!
Бул жағысты қара күнлерде
Сен көрмедің, сен көрмегейсең.

Гурзуф гүўа, Чатырдағ гүўа,
Гүўа сәрўи — билбил муңласы.
Россияның дәртине даўа —
Излеп шайыр, кеўлин муң басып.

Айыўдың басында таңды
Көп зарығып күткенде, бәлким.

Бир хәсиретли, арыў кыз яңлы
Қоздырғанды бул жерлер дәртин.

Теңиз гүўлеп соққанда қырға
Тас үстинде жалғыз кыз көрсем,
Туў сыртынан телмирип турған
Шайыр ядға түседи бирден.

Хәм есиме түседи оның
Жедел басып буннан өткени.
Шала милорд, шала ҳарамының
Салтанатын қарғап кеткени...

* * *

Бир гезлери «ақ патша» турған
Ақ сарайда бүгин мен турдым.
Ай — Петрдин асқар шыңларынан
Жас йошымды кустай ушырдым.

Бахытлы йошым қанатын қағып,
Көп айланды Таврида жерин.
Хош аман бол, алтын жағыстағы
Шыйратылған жүзимликлери!

Сениң, бәлки китап ишиндеги
Үш жапырағың қуўрар, жоғалар.
Бирақ, сениң гүзги песиндеги
Көркиң мәңги есимде қалар.

1957-жыл. Сентябрь. Қырым.

КӨРСЕҢ СОНДАЙ БИР ЖАҒЫСТЫ...

Дүньяда ен қатты ағыслы Дәрьялардың
биреўиниң бойында
Көрсең сондай бир жағысты:
Пахта ырғалған қыры менен ойында;

Шийрин жүзим солқымлары
Жол бойында көзди тартып сырғыса,
Тенизиниң толқынларын
Қақ айырып бекирелер ырғыса;

Жеңил туяқ бедеўлери
 Дүбирлетсе көллериниң бойларын,
 Зер қырпықлы хасыл тери
 Қамар түкли қозы туўса қойлары;

Тал саясы жанға ысық,
 Ылай суўлар сынқ-сынқ күлсе жапларда,
 Каўынларын шире қысып,
 Жоңышқалығы дөнсе усап мақпалға;

Ақ алтынның маманлары
 Еткен исин көргенде жан сүйинип,
 «Харма» десең, хаяллары
 «Бар болғайсаң, қайним» десе қыйылып;

Қонақ келсе қорғалаған,
 Миймандослық салтына кир жуўытпай.
 Бес-алты күн болған адам
 Өмиринше мақтап жүрсе умытпай;

Шигит сеўип, алтын алған,
 Мийнет сүйгиш, қарапайым халқы бар;
 Несибеси татлы палдан,
 Азатлықтың аясында шалқыған,—

Бахытымыз Москвадан
 Үстимизге таң нурындай тараған,
 «Дослығы» мол державадан
 Боламыз деп жуўап берсе хәр адам,—

Сол жер — мениң туўған жерим,
 Қарақалпақстан дейди атағын.
 Ұатанласым, олда сениң
 Туўмасаң да туўған жердей мәканың.

1957-жыл.

* * *

Ақшам келсем теңизге,
 Ақбас толкын бар еди.
 Өрлеп, гә кайтып изге,
 Жағаға соғар еди.

Азанда көрсем басылған
 Толқынның түнги шатағы.
 Нурлы ажары ашылған
 Асаў күш тынып жатады.

Тек енди оның жүзінде
Салтанатлы түс бардай.
Жасырынып жатқан түбинде
Бир әжайып күш бардай...

Ышқым сондай кең, жумсақ,
Аўыр тартқан салмағы.
Жийегинде ойнар толкынсақ,
Сабырлы күштин ырғағы.

Мойнақ, 1957-жыл, Февраль.

ӘЛ БИРУНИЙ ТУҰЫЛҒАН ЖЕРДЕ

Көрер еди тирилсе егерде,
Ата журтын, өскен жағаны:
Әмиў еле бурқып ағады,
Желлер еле уйтқып шабады,
Әл Бируний туўылған жерде.

Бирақ, асаў суўдай өмир де
Көп өзгертер өзиниц арнасын:
Дегиш алып Афригдин тасын,
Өтти әсирлер куўып арбасын,
Әл Бируний туўылған жерде.

Сезе алды ма жаслық күнлерде,
Мың жыл бурын сол қара бала:
Қыйраса да не үлкен қала,
Өлмеслигин ол биротала
Киндик қаны жуўылған жерде?

Бала соны сирә сезер ме,
Тек муңайып туўған қышлаққа,
Кете берди Ургенч жаққа...
Жоллар узақ еди ол ўақта
Әл Бируний туўылған жерде.

Кеўли толы ышқы хәм зерде,
Қубла жаққа сап тартқан қуслар,
«Уш, бала!» деп оған даўыслар,
Усылай илим таяғын услар
Жас Бируний туўылған жерде.

Кетти жаяў. Ол узақ жүрди.
Тар сокпақлар шықты гүзарға.

Ийне менен кудық қазар ма?
 Қазды хәм де ағызды арна
 Әл Бируний туўылған жерде.

Шек жоқ еди қара түнлерде,
 Қуйын шабар аңындай дүздиң...
 Бири болып жети жулдыздың
 Жарқ етти де, түн баўрын сызды,
 Әл Бируний туўылған жерде.

Өз еркинше адам тислер ме
 Сум әжелдин ашшы алмасын!
 Исенди, бирақ, қашан болмасын
 Шығады деп ығбал қуяшын,
 Әл Бируний туўылған жерде

Көрер еди тирилсе егерде:
 Хиндстаннан қайтқан ғаз-қуўлар
 Дослық, бахыт десип „ғуў-ғуў"лар,
 Жер жолдасы көгинде зуўлар
 Әл Бируний туўылған жердиң.

Мақтанамаман халық пенен бирге,
 «Бахтиярмыз» дескеним ушын,
 Ерик булағын ишкеним ушын
 Хәм туўылып өскеним ушын
 Әл Бируний туўылған жерде.

1957-жыл

О, СИЗ, АРҚАНЫҢ МӘРТ ЖОЛАҰШЫЛАРЫ..

(Кавказдағы қойын дәптерден)

Хәрбири өз тусында бул жерден өткен,
 О, сиз, арқаның мәрт жолаұшылары.
 Сизиң жолыңызға күн шығыс беттен,
 Даңқ излеп келгеним жоқ, гәптиң хадалы...

Маған өзлериңиз сыбырлап жаста,
 Шақырған жериңизде болсам деп келдим.
 Сизлердиң изиңиз түскен хәр тасты
 Көзлериме сүрме қылсам деп келдим.

Келдим, гүл төселген бул жырлардың
 Қойнында қуўнап дем алып кетпеге;
 Алтын ойпатлардың, алмас шыңлардың

Сүүретин кеўлиме салып кетпеге.

Сизлер тағдирменен қайтпай таласып,
Бул жолдан ойға шөмип жүрип өттіңиз.
Бирақ, хәрбириңиз бир соқпақ ашып,
Тасларға өшпес из салып кеттиңиз.

Таў бултларындағы жасындай жайнап,
Сизлер титирегтиңлер ипласлық тахтын.
Заққым жуўыртылған оқларға байлап,
Сизди жаўы атты ерик, даналықтың...

Бириниз Байрондай ерик ышқысында,
Керип көксиңизди таў боранына,—
Патша сүргининде, заң қысқысында,
Қанша жәбир келди Пушкин жанына!

Тегеран жәнжелиниң қурбаны болып
Бирин жат мәнзилде солды наҳақтан.
Бириниз Машуқта кеттиңиз өлип,
Жаралы барыстай жаўына шапқан...

Бирақ, жүрегиниз бойынсунған жоқ
Қузғынлар қаўимине, жаўыз хәмирге.
Шынлық майысса да пүткил сынған жоқ,
Турды сиз қаласқан гранит ирге.

Хәзир сиз аңсаған бийтаныс әўлад,—
Жаңа әўладыңыз жасайды бунда.
Дослық шәменлери өспекте ғаўлап,
Сизлер из қалдырған түслик таўында...

О, сиз, арқаның мәрт жолаўшылары,
Данқ аўлап жүргеним жоқ бул жағалардан.
Сиз басқан жоллардың көрип гүзарын,
Изинизди сүйгеним—зор бахыт маған.

1958-жыл, Пятигорск.

ҚОСЫҚ

Қара көзлі қарындасым,
Я Гүлимсең, я Гүлайым...
Кетип жүр саған ықласым,
Аўылыңа хәр келген сайын.

Пәр болайын ушқың келсе,
Яр болайын қушқың келсе,

Ләбиң тийип ишкиң келсе,
Шийрин-шекер пал болайын.

Есигиңниң алды пахта,
Иске шықтьың сәхәр ўақта,
Дем алғың келсе аўлақта,
Саябанлы тал болайын.

Гөзлегениң елге пайда,
Жигитлер ышқыңда шәйда.
Сүйген ярың болмағайдә,
Сүйсең, өзим яр болайын.

Яры болса, илажым не?
Телмиреп кумар көзиңе,
Ең болмаса ақ жүзиңе
Жалғыз ноқат қал болайын.

1958-жыл.

ТӨРТЛИКЛЕР

Бир ғана күн тынып ақса егерде,
Уйық тебер еди Әмиў дәрьяны.
Шайыр истен канаат тапса егерде,
Тап сол күни онын тынып қалғаны.

* * *

Егер шайыр екениңди умытсаң,
Зәлели жоқ, халық умытпас сонда да.
Егер адам екениңди умытсаң,
Шайырман деп дүйым жүртты алдама.

* * *

Асып-тасыў суўға ғана жарасар,
Бассынба сен баскаларды төменсип.
Өскен сайын тут өзикди аласа,
«Ағаш мийўа питкен сайын төменшиқ».

* * *

Мақтаншақлық — төменлеўдиң гиреўи,
Буўынсыз тил — мақтаншақтың тиреўи.
Тыңлап көрсең, оннан нәхән адам жоқ,
Аңлап көрсең, соннан надан адам жоқ.

* * *

Қанат берсек қаўындай бир металлға,
Күнде жерди он айланып өте алған,
Қыял курсы азат ақыл шыңдығы –
Өкшелетип Марсқа да бет алған.

* * *

Ракеталар, бул-ұақыттық тезлиги,
Дәуір даңқын космосқа-да жая алған.
«Спутник», бул, — жаңа заман сөзлиги,
Туўған күни барлық тилден жай алған.

* * *

Бир түктен шаш болмас, бир гүриштен ас,
Бир түптен бағ болмас, таў емес бир тас.
Бирақ куралады бәри биреўден,
Он еки мүшеден жәмлескен геўдең.

* * *

Қонды бир тамшы шық пискен алмаға
Хәм «мен — мазмунман» деп керди көкирек.
Бирақ күн шықты-да оны жалмады,
Алма тур. Ал қайда сол шықтан дәрек?

* * *

Ана кирпич болса, перзент көз болар,
Перзент — кептер, ана — зер гүмбез болар.
«Аналық хақыны толық өтедим», —
Деген гәп кенеўсиз курғақ сөз болар.

* * *

Бүлбилдин тийкарғы кәсиби — сайраў,
Оның үнинде бар сырлы қайталаў.
Қосығымды бир ирет мен қайталасам, -
О, бүлбил, не ушын журт күлер маған?

* * *

Салмадан суў ағып өтти сылдырлай,
Аткулақлар өсек тақты былдырлап,
Тек мешин иркилип деди оларға:
,Ким арқалы өсип турыпсыз нурлап?» *

* * *

Үңилип тур едим тау дәрьясына,
Философша бир ой келди басыма:
«Сулыұлап егиу ушын, хей мийнеткеш суу,
Қанша еңбек еттиң миллион тасыңа?»

* * *

Гей биреулер жас гезинде-ақ тозады,
Гей бир гүллер қартайса да солмаған.
Тән қартайса - тәбияттың нызамы,
Бирақ жаслай жан қартайса, сол жаман.

* * *

Муҳаббетте электрдің заңы бар;
Бири — плюс, бири — минус, — қос жүрек.
Еки жүрек бир ноқаттан табылар,
Биз екеуimiz нур беремиз сонда тек.

* * *

Айна текте көрсетер сырт жүзинди,
Сыртқы шырай — шарқ урған бир шағала.
Егер толық көргің келсе өзінди,
Жүрегимнің айнасынан сығала.

* * *

Қапталымнан өткен кызыл көйлектен,
Желпиген леп желиктирди жас жанды,
Әсте ғана желпиіп өткен сол лептен
Жүрегимде бир дүбелей басланды.

* * *

Мен — гибрид, сабық нәлден көгерген,
Пушкин менен Наўайының шаңынан.
Мен — таза — қан, сап жүректе исленген,
Мен — Бердақтың жалғыз тамшы қаңыман.

* * *

Қай жерге болмасын алып барар жол,
«Жол» деп аталады соның-ушында,
Бирақ, қайсы жерге апарады ол?
Мәселе сонда ...

1957-жыл.

ЛИВАДИЯ ТӨРТЛИКЛЕРИНЕН

Ливадияда сарай бар, иши салқын,
Топса менен тутқасы сары алтын,
Патша еснесе бул жерде апельсин жеп,
Күйик нанға зар болып жүрген халқы.

Ақ сарайдың алдында еки шынар,
Жоқарыға қарасаң көзиң тынар.
Жоқарыға қарама, шайыр бала,
Керегиңнің хәммеси жерде болар.

Ливадия бағында өсер каштан.
Мийұасын қатты көрдим қаратастан.
Бийхууда мийнет тап соның мийұасындай,
Тас өнер де, ас өнбес оннан хаслан.

ӨЗБЕК САЗЫ

Жүрек тарынан исленген әсбап тар ма деймен,
Саздың ең сулыұ ағласы өзбекте бар ма деймен.

Тақиянды шекеге қойып шертесең тарды, гөззал,
Шерт, бирақ мениң жаныма бунша дәрт салма деймен.

Сүйрик саўсақта қыяғың хәр тийгенде шарханаға,
Тар емес, жүрегиме тийип турар ма деймен.

Бшқыңа шыдам бермей қашсам деп, қашаалмайман,
Алты жуп сырлы дузағың мудар таяр ма деймен.

Бул дузақтан шығарлық жол сорадым Наўайыдан,
«Мен де күйгенмен дейди, — ядыма салма деймен».

Айттым таң самалына «алып қаш» деп тардың сесин,
Бир шалқытты да қашты, ол да қорқар ма деймен.

Титиретпей қақ тарыңды, жаным Тәнаўбар гөззал.
Буншалар титиретип мениң жазығым бар ма деймен?

Шийрин саз пияласың толтырып шарап берип,
Кейнинен «мәс болдың» деп күлките алма деймен.

Сөйлесин тап ышқыңнан, шерт шадлы мақамларды,
Алтын саз тутқызса дәуран, шалмай болар ма деймен.

Титиретип тарды бирақ, өртеме Ибрайымды,
Хей, сен сәзенде гөззал, мийримің бар ма деймен.

1958-жыл.

ӘНАР ГҮЛЛЕДИ

Кел сүйиклим бағ сейлине барайық,
Бахыттың бағында әнар гүлледі.
Басқа жеміслердің мийұасы байып,
Гүл төккен ұағында әнар гүлледі.

Сәрұи болсан, булбил қонажақ саған,
Мәлел бермес, бағманымыз жақсы адам.
Еркин гүл үзейік бағы-бақшадан,
Толысқан шағында әнар гүлледі.

Ерик гүллегенде келмедің ярым,
Алма гүлин берсем, алмадың ярым,
Басқа ағаштың гүли қалмады, ярым,
Қырмызы тон кийіп әнар гүлледі.

Тоншыға таптырмас әнар послағы,
Жаслық дәұранымыз ашықлық бағы,
Жаз өтсе, гүз бар деп силтеме тағы,
Жаздың жарасығы әнар гүлледі.

1958-ж. Төрткул.

НОҒАЙЛАРҒА

Бир шақадан бүртик жарған ағайын,
Қуған достым, бахытлы халық ноғайым.
Қуғанайық, бизге Октябрь дем берди,
Төбемизди аскар тауға тенгерди.
Бизлер едик бир сахраның сайғағы,
Аңшы-тәғдир оққа талай байлады.
Аұзы қанлы аш бөридей аңсырап,
Хан Жәнибек қанжығасы қансырап,
Қуғанында қаңбақ болып аұнадық,
Кара қуйын сүргинінде заұладық.
«Көшеримиз желге мәлим» едик биз,

«Қонарымыз сайға мәлим» дедик биз.
 Иштен шыққан жаўдан жаман зат бар ма?
 Ханлар бизди көп, қаптырды атларға,
 Бийлер бизге салды талай бүликті,
 Байларымыз сорды бизди сүликтей.
 Араладық Ақ едилдің кайыңын,
 Паналадық уллы журттың Жайығын.
 Тентиредик хәр жылы бир орынға,
 Таўды аралап, тасты гездик Қырымда.
 Муңымызды шақтық Қара теңизге,
 Қасқыр шапса, бизлер қалдық ең изде.
 Қараңғыда биз хәр жаққа шығындық,
 Хәр қайсымыз бир қуысқа тығылдық,
 Жаўлар бизге қурса да көп дузақлар,
 Биз кетпедик уллы журттан узақлап.
 Ол уллы журт - Россия жери еди,
 Сонда болды бахтымыздыи дәрегі:
 Суўы дәрлан, тасы болды баспана,
 Жәрдемлести жол қйынын аспаға,
 Рус халкы - жүрегі кең жаўынгер,
 Ғәриплерге болды әзелден қәуендер.
 Қушағында ерик қуяшын оятты,
 Зулымлықты ол аяўсыз қыйратты.
 Жетелеп тар кешиў, тайғақ жоллардан,
 Сол ғой бизди айдын жолға шығарған.
 Достым, енди бизлер мәңгиге азат,
 Жоқ енди тентиреў, қуллық, ғазаўат,
 Бир гезде бизге тар болған кең дала,
 Бүгин шалғын егис, өскен гүл-лала.
 Өсер хәмме жерде дослық гүллери,
 Жасар татыў, шадлы совет еллери.
 Биз ерке инилермиз, бизде көп ағай,
 Мен- азат қарқалпақ, сен - еркин ноғай.

* * *

Жүргенимде шалқып дослық таўында.
 “Еркин юрт” деп аталған бир аўылда
 Көрдим сени, ноғайллы дос баўырым,
 Гүлистанға дөнген екен аўылың.
 Қамар буўып асқар таўдың себинен,
 Ләззетленип шын бахыттың лебинен,
 Шешек атар мол дәўлетли қонысың,
 Алтын буўдай масағындай толысып.
 Ол жерде мен жағаладым Кубанды,
 Буўдай теңизин көрип кеўлим қуўанды.
 Гуллер терип гездим хәрбир қойнаўда,
 Кеншеклерден қымыз иштим жайлаўда,

- Келгин, туўған- дер мийман дос ағалар.
 - Өтпек⁴ же - деп кишелерим жағалар.
 Ғаррысында Жийреншениң ақылы,
 Нақыллары жаслай маныс нақылым.
 Онда қызлар еркін таңлайды ярын,
 Онда қызлар еркін тыңлайды ярын,
 Шадлы қосық – ол ноғайлардың дияры⁵,
 Шадлы дияр аўыл үстенде жаңласың,
 Дейди саған қарақалпақ құрдасың,
 Совет халқы мәңги шадды, ағайин,
 Өс советлик Ноғайстан, - ноғайым!

1953-жыл, Арқа Кавказ.

СУЛЫҰ ЕКЕН АЛМА-АТАНЫҢ ҚЫЗЛАРЫ

(хәзил)

Алтын жапырақ ақ балтырлы кайыңлар,
 Шарпыды ма қоныр гүздің ызғары?
 Бул сөзимди шаўлап көкке жайыңлар.
 Сулыұ екен Алма-атанын қызлары.

Алма көз, бота көз, қой көз, қара көз,
 Гейбир қыздың бет жүзиниң бәри көз.
 Мыйық тәртып айтса жалғыз жыллы-сөз,
 Еригендей Алатаўдың музлары.

Жолдан пош жигитлер, сизлик жоқ исим!
 Көше толы қыздың туттым бирисин.
 «Әпиұ ет қарындас, қызлар шалғышын,
 Қайда сатар?» десем, сынын бузбады.

Иске салдым қарақалпақша тилимди,
 Гейде билинбесе, гейде билинди.
 Оңлап тымсал бир сабаққа илинди,
 Көзим көк шалғышта, кеўлим қыздады.

Айт қарындас көк шалғыштың дүканын,
 Тез барып алайын, төзбей тур жаным.
 Усындай бир шалғыш еди әрманым,
 Айып көрме жан ағаңның қызғанын.

Гүлин көкше таўдан терген бе деймен,

⁴ Өтпек – нан.

⁵ Дияр – қосық. И.Ю.

Сахра қызғалдағын берген бе деймен,
Жибин Баян сулыұ өрген бе деймен,
Абай емес пе екен нағыс сызғаны?

Көгис гүли Буұрабайдың көлиндей,
Сарғыш жийек тыңда пискен егиндей,
Желбиреуи Курманғазы куйиндей,
Кеўлимде көп ышқы дәртин қозғады...

Кулди қыз: «Ағай сиз ақынсыз, билсем...
Жамбылдан оңға тарт..., Дукен бар әсем...
Несип болып шәли тапсаң, жеңешем,
Бир куұанар» деди. Енди созбадым.

Кулама сай шыққандай кең жазыққа,
Бир аңқаұ пил үңилгендей қазыққа,
Кеўлим алып қашты яр жүрген жакка,
Көзимди ашсам, кетип қалған қыздағы.

Тек айнала зәўлим жайлар орап тур,
Тек қайыңлар жапырағын борап тур,
Бир топ адам «миниңиз» деп сорап тур,
Троллейбустың дизгин сымы дызлады...

Қазақ қызы, баўырым демей не дейин,
Сенде мол қазақша гөззаллық, зейин,
«Жеңгем» деген пал аўызыңнан сүйейин,
Ярды еске салдың, кеўлим азбады.

Мениң ярым Әмиўдиң ақ маралы,
Таўып апараман шын орамалын.
Қайда журсем оған тартып қыялым,
Оған баслар мени сағыныш гүзары.

Азамат қайыңлар гүўам боларсыз,
Шайырдың жаны пәк, тек тили арсыз.
Яр сүйген кеўлимде сиз-де турарсыз,
Алма-ата хәм Алма-атаның қызлары.

1958-жыл, ноябрь.

ТАСҚЫН БОЛЫП АҒЫП ӨТ

Заманың бар шалқып дәўран сүрмеге,
Суўман десең, тасқын болып ағып өт.
Желмен десең, дүбелей бол дүрлеген,
Шоқпан десең, жүреклерди жағып өт.

Гүлмен десең, ахыў-зар ет көзлерди,
Тилмен десең, дүр қылып шаш сөзлерди,
Әўладларың атыңды айтқан гезлерде
Танығандай тәўир белги тағып өт.

Шабар болсаң, арғымақтай арқыра,
Ушар болсаң, сунқардай уш шарқ ура,
Жигеринди жумсап жаслай халқыңа,
Елдиң мәпин көз нурыңдай бағып өт.

Ўақыт қымбат, исырап етпе тегинге,
Қыйынлықтан қыйпалақлап шегинбе.
Гүркиреген еркін жаслық көгинде
Таўлар аса шақмақ болып шағып өт.

Жаслық өмириң жазылмаған бир дәстан,
Жаз жақсылап бир сөзин де бурмастан,
Мына сөзди яддан шығарма ҳаслан:
Жаслық саған бериледи бир рет.

1958-жыл.

ҚУРЫҚ

Көл бойында, Еркін өзек таманда,
Жас жылқымын қурық таслар ғунанға.
Тақымында қара торы арғымақ,
Жигит хәмирин булжытпай жүр табанда.

Сайгүликті бөлип қуўып үйирден,
Өкшелетип, зеробесин үйирген.
Гейде көлдиң барысындай ақырып,
Гейде илгир лашын қусап шүйилген.

Ғунан бийе жүйрик екен жаныўар,
Қыз қылықлы жилуасы бар сәни бар,
Ағып барар ол қуйрықлы жулдыздай,
Жылкы көрки усындайда танылар.

Бүктен ушқан қырғауылдай дүрлейди,
Кең жайлаўда керип туяқ сермейди,
Ал қызғаншақ айғыр үйир бйсында
Жылқыманды жат көз бенен серлейди.

Жылқыманда тәсил деген көп еди,
Гейде тартып, гейде дизгин төгеди.

Шабандозға туў сыртынан сукланып,
Қараўыллап қыз турыпты төбеде.

Аңлар жигит, уйткып барар қуйындай,
Ышқы хәўири лаўлап жанар бойында.
Салкын самал баса алмас желигин,
“Сүймейди ол” деген жат сөз ойында.

Жас байталға хәзир қурық таслайды
Хәм туўлатып, шоқлығынан услайды.
Бирақ арқан тутқан мықлы қоллары
Қыз алдында қалтырана баслайды.

Мухаббат ол арқан емес атпаға,
Байтал емес қурық таслап тутпаға,
Қыздың жаны жақсы көрер мәртликти,
Әдетленбе сыр алдырып буқпаға!

Сен сезесең оның қарап турғанын,
Ал сезбейсен тап хәзирги ығбалын:
Сезбейсең сен “сүйиклим” деп сыбырлап,
Ерлигиңе иштей ырза болғанын ...

Хей, жылқыман, беккем усла қурықты,
Жас байталға берме, достым, ырықты!
Туў сыртыңда ерлигиңе елжиреп,
Күни ертеңги ярың қарап турыпты...

1958-жыл, Нөкис.

МУХАЛЛЕС

«Дурыс емес, гөззал тәбият хәм де нәўбәхәр,
Жер — аспанның көринисинде десең егерде.
Тәбиятта нәўбәхәр де сен бар жерде бар,
Периштем, тек сен жүрген жерде.

Гетеден

Қыстың куни кар гүллер, ярым, сен жүрген жерде,
Жупар ийис шашар желлер, ярым, сен жүрген жерде
Бостанға дөнер шөллер, ярым, сен жүрген жерде,
Өзгеше сайрар бүлбиллер, ярым, сен жүрген жерде.
Қәдемиңе қайыл жер, ярым, сен жүрген жерде.

Арғымақ жәўланында Әмиў бурқып ағады,
Таң самалын жалынтып сен барасаң жағада.
Жар астындары жайын көрип сени набада,

Жайа болған жигиттей өрден ыққа шабады,
Саған ашық хәммелер, ярым, сен жүрген жерде.

Кәдем бассан қаймығып, қар ерир суў болғалы,
Бәхәр намасын шалып, гүрлеп сайға толғалы,
Жап бойын қаплап сүйрик, шығар теректиң палы,
Көл үстінде басланып қуслардық фестивалы,
Таўда сунқар кус түлер, ярым, сен жүрген жедде.

«Көрсен тәрийпин айт» деп, түнлер жалынар танға,
«Гүл жүзине қонба» деп, таңғы шық кейир шақға,
Ийнеликлер үймелеп, әтшөклер шақырғанда,
Атлас камал гүбелек жоңышқалықта байрамда,
Гүйилдер пал хәррелер, ярым, сен жүрген жерде.

Бәхәр әйямы сенсең, қумар көзим, кел бери,
Гүл-ғұншаны оятсын жеңил хошқәдемлерің,
Сен десем сергип жаным, қалмас кеўилдің шери,
Ерик гүллерин шашып қарақалпақ жерлери,
Шадлық бәхәри күлер, ярым, сен жүрген жерде.

1959-жыл.

ШӨГИРМЕ (Аббаз шайырға)

Турмысымыз таза болған соң енди,
Кийимлер-де көшкен жаңаша түрге...
Айтсам сен туўралы еситкенимди,
Бабалардың бас кийими шөгирме.

Бир атың телпекдур, бир атың кураш,
Заманында кийим болғаның ырас.
Түрли баслар менен сен болып сырлас,
Талай асыўларды астың шөгирме.

Әўел пайда болдың кимнің басында,
Арал теңиз я Днепр қасында?
Он әсирлик рус жылнамасында
Қуўандым атыңды оқып шөгирме.

Бабам пана излеп Россиядан,
Петербургқа жол тартқанда қыядан,
Хұрмет көрип Мәскеў, Макариядан,
Көп жерлерди аралаған шөгирме.

Хәмел ушып Айдос арын сатқанда,
Бегис, Мыржық қаны саған қатқан-ба?

Ерназарды жаў арқадан атқанда
Сен қанға боялып жаттың шөгирме.

Әреби, шыйразы байларда болды,
Сени кийип олар тойларда болды.
Мурны асланда, кеўли айларда болды,
Дәуири шым-шытырық болған шөгирме.

Күнің бар-ма жазда күйе түспеген?
Өрде турсаң ығыңнан жел еспеген.
Өттің талай телпек дирилдеспеден,
Басына көп ғаўға түскен шөгирме.

Алдыңнан қарасам артың аўықтай,
Капталдан қарасам түриң ғаўықтай,
Қыста сәуірлеген түйетаўықтай
Самал қақса хәңкийесең шөгирме.

Қара үйге кирсе ким сени кийип,
Келдің ергенекке сен зорға сыйып.
Пүтин тери зая болмасын дийип,
Бабам байғус үйе салған шөгирме...

Жаңа заман қолға қызыл туў алып,
Келди мийнеткешке бахыт, суў алып.
«Жасасын Ленин!» деп сонда қуўанып,
Халқым көкке атты сени, шөгирме.

Октябрь қуўантып бизди күлгизди,
Азат етип көп езилген ул-қызды.
Маңлайыңа қадап қызыл жулдызды,
Халқым зор айқасқа кирди, шөгирме.

Байлар қашты телпеклери дирилдеп,
Қызыл күшке бардаш бермей зирилдеп.
Айбатланып дигирмандай гүрилдеп,
Жамай жаўарына тийдің шөгирме...

Еркен қанат қақты азатлық қусы,
Кетти өмиримиздің қәхәрли қысы,
Хәр заманның өз кийим, өз модасы,
«Жаңа турмыс өссин» дедің шөгирме.

Гедейлик қысметі көп түсип басқа,
Қолым тиймеді деп хеш қолаң шашқа,
Телпек киймедім деп бир шалқып жаста,
Аббаз шайыр әрман еткен шөгирме.

Январь, 1959-жыл

ҚҮДИРЕТЛИ ШЫНАР ҲАҚҚЫНДА ҚОСЫҚ

“Бизлер рус жери ушын жан беремиз...”
(Қарақалпақлардың анты. XII әсирдеги
Ипатьев жылнасасынан)

I

Шынар тамыры қанша кетсе тереңге,
Сонша беккем, сонша қойыў саясы.
Мен қырғыйман, днепрлик еменде
Ерте гезде болған туңғыш уясы.

Сол уядан түлегенмен, ушқанман,
Талай даўыл аймалаған төсимди.
Бийик емен қорғап мени душпаннан
Жапырақларын жапқанлары есимде...

Зер ғуббалы дәрўазасын Киевтиң
Қара қуйын уйытқып келип қаққанда,
Батыр князь дружинасын жыйыпты,
Сүрен салып ўатан қорғаў ҳаққында.

«Клобукилер» қуўатлап бул уранды,
Ўатан ушын гүреске бел байлаған.
Бабам, сейтип, беккем ушлап қуралды,
Святославтың алтын сөзин тыңлаған.

Қалай жатар атланбай жас азамат,
Атын айтып шақырғанда ағасы?
Ағасына ерип жаўға қойған ат,
Дүбирлетип Дон, Днепр жағасын.

Қонышынан суўырып ақ семсерин,
Уран айтып жаўға қарсы ушқанда,
«Ерлигиңе турдым, иним, мен сениң!»
Деп ағасы оны мақтаған сонда ...

Жүр, оқыўшым, жүр аўылға барайық,
Ол жерде көп жанлы тарийх жыраўлар,
«Шежиреңди айт, ата» деп сорайық,
«Ата, сизден жуўап күтер сораўлар».

Толғап жыраў тоғыз әсир толғаўын,
Силтеп берер дослық жырдың сағасын.

Аралатып саған «орыс орманын»,
Жағалатар Едил-Жайық жағасын.

Қатпарланған ғарры жырау ойлары
Ески кітап бетлериндей ашылар.
Сағымланып шалқып жанған қайдағы
Алыс оттың ушқынындай шашырар.

Биз ертеден бауыр басып келемиз,
Ашып рус жылнамасын караң тап:
«Бизлер рус жери ушын өлемиз!»...
Деген сөзди босқа айтпаған қаралпақ.

Кеулим тасар рус жери дегенде,
Онда туған мениң ығбал қуяшым.
Мен - қырғыйман, днепрлик еменде
Ерте гезде болған туңғыш уясы...

II

Шынар тамыры қанша кетсе тереңге,
Сонша бийик, сонша желге төзимли.
Бул шынардан нәзер салсаң әлемге.
Қәуипсиз және мәрт сезерсең өзінди.

Мәккар шарият қанлы қылыш сермелеп,
Қыя алмаған бул шынардың тамырын.
Алтын баслы әйдархадай өрмелеп,
Жыға алмады патша, ханлар хәмири.

Усы шынар жол көрсеткіш жұлдыздай
Адастырмай турды талай кәруанды.
Усы шынар қыйсық жолға бурғызбай,
Петербургқа алып барған бабамды.

Атланғанда халкын баслап сез берип,
Түнди серппек болып туұылған жерден,
Ерназардың қумар ала көзлери
Жумыларда сол шынарға телмирген.

Усы шынар шақырған жел өрлетип,
Аралда үрлеген үмит желқомын,
Қобызынан Тарастың саз тербетип,
Жырын байғусларға жеткерген оның.

Тимискиленген лордқа есик ашып хан,
Қанлы пәнже буұнағанда алқымды,
Қос төсекли арысланның аұзынан

Усы шынар алып қалған халқымды.

Пақырларға пана болып турды ол,
Мәдет тилеп елдер келди маңына.
Усы шынар астындағы уллы жол,
Алып келди бизди бахыт таңына.

Ш

Шынар тамыры қанша кетсе тереңге,
Сонша беккем, сонша қойыў саясы...
О, құдиретли шынар, келдим сәлемге,
Шақаң шын дослықтың меҳригиясы.

Жапырақларың «кел» деп жыллы сыбырлап,
Дослық аясындай ашылар мудар.
Шақаңдағы сансыз құстар жуғырлап,
Сырлы сулыў намаларға сайраған.

Баяғыдай этирапың шөл емес,
Жекке-жарым емес енди жолаўшың.
Жапырақларың булттан тамшы тилемес,
Самал шақырып гуўлер айбатлы даўысың.

Жат нийетлер соза алмас саған қол,
Өс шынарым, жеттиң өсер гезиңе,
Қашан, қайда жүрсем де, сен силтеп жол,
Көкше булттай елеслерсең көзиме.

Шадлы мақсет сапарына жол тартқан
Қарақалпақпан, паналаған саяңа.
Егер жалғыз шыбығыңды сындыртсам,
Көзлеримди шоқыт құсқа, аяма!

1959-жыл.

СЕНТЯБРЬДЕГИ ОЙЛАР

Хаўа тынык. Бир топ булт алыста тек те
Еле ерип үлгермеген муздай жүзбекте...
Сиз, түсликке жол тартыўишы азамат құстар,
Сапарыңыз оңнан келсин, қанатлы дослар!
Ушың сизлер жәўлан урып, шаршамай ушың!
Алыс жақта биреўлерди жылытпақ ушын
Сизлер мениң жүрегимнің жылыўын алып,
Баратырған сияқлысыз шад нама шалып.

Ал мен бунда қарап сизиң дизбегинизге,
 Пахта аралап, ойга шөмип жүремен гүзде,
 Пахтакештиң гүзги ойы, гүзги тәшүйиши
 Белгили ғой, шөжелейди теримде иси.
 Минутлар жүк машинадай зуұлап барады,
 Пахтакештиң, колы, мийи, жүреги яды,
 Тек тынышлық зүрәэтин мол жыйнасам дер,
 Халық байлығын қар астында қалдырмасам дер.
 Егер дийқан түн уйқысын төрт бөлип ақшам,
 Сыртқа шықса, кәуипленген ол «бес қонақтан».
 Себеби оның кәри, ойы - тынышлық, пахта,
 Мийнеткеш халық урыс-жәнжелди сүймес хеш ұақта.

Мен жумысқа баратырман. Жол бойларында
 Жаңа ашылған қаұашалар шағылысып таңға,
 Қызық түс көрген балалардай үнсиз күледі.
 Алма кемирип қасымда жас қызым келеді.
 (Теримге шығып кеткен гезде оның анасы,
 Шолпан еле турып еди жайнап шуғласы).
 Қызым хәм мен күндегише бахша аўзында
 Хошласамыз хәзир мине. Ол айтар сонда:
 - Аға, аға, бүгинде сен колхоз бағынан
 Маған алма әкелийге баратырмысаң?
 - Аўа, жаным, және алма әкелий ушын
 Баратырман...

О, алыска сап тартқан қусым!
 Тек усы бир Кегейли деп аталған суўдың
 Бойында ма? Сизлер барған жақта да бәлким,
 Бәлким, Гангтың бойларында, Америкада, —
 Барлық жерде ата-аналар биздей бәрхама
 Балаларына алма-әнар жегизиў ушын
 Иске шығар, урыс тилемес, ислер жумысын...

Сөйтип сизлер ушасызлар. Қыс түсер, және.
 Және әсте муз түседі Кегейлиге де
 Хәм бәхәрде ерип кетер... Булардың бәри
 Тәбияттың бизге мәлим кубылыслары...
 Ал, бирақта музлап қатса гейпара жүрек,
 Айтың қәне, оны кәйтип еритпек керек?
 Бар ғой сондай муз жүреклер еле дүньяда,
 Қасарысып халық тәғдирин тигер соқтаға.
 Мийи көпирер көтере алмай алтынның пуўын,
 «От ғой» десер көрсе көкте тынышлық туўын.
 Баска адамлар топлап берген дүньялары бар,
 Олардың да жас нәресте балалары бар.
 Барлығы бар. Тек жат пикир басынан кетпес,
 Тек олардың жүрегине жыллылық жетпес...

Куяш шықты. Аспан ашық мысалы қырман,
 Жолың болсын, о, сап тартқан қанатлы кәруан!
 Жақсы нийет елшисиндей жар салыу үшін.
 Салқын тартқан кеуиллерди жибитиу үшін
 Жүрегимнің жылыуынан берейин сизге,
 Тынышлықтың сазын шалып қайтыңлар бизге.
 Мен, Чимбайдың қарапайым бир пахтакеши,
 Бизиң елде жасап турған халықтың хәммеси,
 Урыс — жәнжелди хеш ўақытта сүймейтуғынын,
 Өзлигинен хеш кимге де тиймейтуғынын,
 Ал, ким тийсе, басына саўда саларымызды,
 Биз қәлесек айға ушып барарымызды,
 Айтың, еле түсинбеген адамлар болса,
 «Урыс пайдалы» деп ойлаушы наданлар болса...
 Жолыңыз болсын, хәй, бәхәрдің хабаршылары,
 Мен билемен; сиз ол жаққа жыллылық апарып,
 Тынышлық хәм дослық жырын жаңлатып тилде,
 Және айланып келесизлер бизге бәхәрде.

10-сентябрь, 1959 жыл. Кисловодск.

ЕРКИН ӨЗЕК

(тымсал)

Көп ўак қайыл етип қарақалпақты,
 Дәслеп ол суў қусап дурыс жолдан ақты.
 Журт айтысты «Еркин—тәўир өзек» деп,
 «Мине, бул өзекке келди гезек» деп.
 Суўында сүўенлер көп қурды ойын,
 Сыңсыған тоғайлар қаплады бойын.
 Бирақ алысырақта ерекше өскен
 Қыйсық тораңғыллар кеңести әстен
 Хәм суўдың ағысын бақлай баслады,
 Өзекти өлгенше мақтай баслады:
 «Пай-пай, отағасы, сиз бир пәтли суў,
 Қайда сиздей болып мәўжирип ағыў!
 Айтсақ, «мақтадың» деп, бәлки
 кейирсиз,
 Сиз бар ғой, дым ғана кишипейилсиз...»
 «Ақпағаныңызда бул жерден, аға,
 Қыйын болар еди Әмиўдәрьяға».
 «Ўазәй, егер ақпағанда Еркинжан бизиң,
 Кеўип қалар еди-аў Арал теңизиң!»
 Енди не деп едиң? Кебиўи сөзсиз!
 Бирақ сиз хәдден тыс кишипейилсиз.
 Сиз, ақыры, бул жердиң тирегисиз ғой,

Дәўраның келгенде тасалама бой. –
 Айдос бий айтпаған ба: «хәмел тийгенде
 Болмасын бетиңе қараўшы бенде!»
 Ал, сениң жағаңда гей бир қамыслар
 Өзлерин хәдден тыс қақайтып услар.
 Сәл-пәл самал болса, қозғалаң таўып,
 Сизге қарсы сөйлер, бойыңа шаўып.
 Мына бизлерди ал, ийилип алдыңа,
 Тәжим етпей турған күнимиз болды ма?
 Ийилемиз, бірақ турмаймыз тегин:
 Сиз жөнинде қамыслардың өсегин
 Самал алып келсе бизге егерде,
 Жалпылдап гүллеймиз тап усы жерде.
 Қамыс ше? Ийилмес, сыныўға таяр,
 Сәл-пәл бос уласаң қолыңды қыяр...
 Пай-пай, отағасы-ай, гүлlep өтпейсиз,
 Неге сиз соларды жапырып кетпейсиз!»
 Буны еситип Еркін ғоддаслап кетти,
 Тасып, дөгерегин көл-дәрья етти.
 Күлки болды, сөйгип ғаз бенен қуўға,
 Ал қыйсық тораңғыллар мантықты суўға
 Суўда көп турғансоң қуўрай баслады,
 Бірақ және пайын туўрай баслады
 Яғный иске салды билген өнерин:
 «Мине, дым әтияж болды бул жериң.
 Енди бир де қамыс келип бетиңе,
 Өз пикирин айтып көрсинши, қане!
 Аўа, отағасы, гүилдеп басып,
 Тасып алыў керек, усылай тасып.
 Ақыры, сениң атың Еркін емес пе,
 Қайтип ағар болсаң еркиң емес пе?
 Әне, енди ақсаң тынып, жай-жайўат,
 Бойыңа және де қосылар қуўат..."
 Деген сөз өзекке қатты унады.
 Ол енди тартылып, кем-кем тынады.
 Гүлlep бурынғыдай шықпады сести,
 Өжет толқынлар да ериншеклести.
 Суўы тынды, ербийип рашы—жары,
 Түбинде көринди құрбақалары.
 Жасыл бақа тосқын торлады үстин,
 Сайызлап, тынысы тарыла түсти.
 Гейде „ағаман" деп, омыраўлар ол,
 Бірақ, ултандағы уйма бермес жол.
 «Неге қол созбайсыз, жаныңыз бар ма!
 Деп ол жекиринер тораңғылларға.
 Бірақ, олар кем-кем алысласады,
 Тек те өзли-өзи сыбырласады.
 Сөйтип, Еркін байғус кепти де кетти,

Кыйсық торацғыллар басына жетти...

Бул тымсалға керек болар ма мораль?
 Марапат дегениң пайдасыз самал.
 Ким қасына жағымпаз жыйнаса егер,
 Еркіндей ултанын тез уйық тебер.

1959-жыл

Бултлар көп түнеген асқар таўлардың
 Жүзин перделеўши думаны болар.
 Ярының көзине шөп салған ярдың
 Көкиректе гүдикли гүманы болар.

Гүлден гүлге қоныў бұлбилдің кәри,
 Бийопалық деген нәпси базары.
 Селлер ылықтырса таўлардың қарын.
 Сайлардың баса-бас қамалы болар.

Муҳаббат ол гүли емес Қырымның,
 Желпилдимси емес жипек бурымның.
 Жигитлик хәсери урған мурынның
 Кеминде бир батпан самалы болар.

Ышқы отында жанын қыйнай билмеген,
 Азаматлық арын ойлай билмеген,
 Өмирлик жолдасын сыйлай билмеген
 Жигит ол адамның жаманы болар.

Таўда гүл көп бири-биринен тәўир,
 Бәри бир қушаққа сыймас хәм аўыр.
 Бизлер жасап турған бул алтын дәўир
 Таза муҳаббаттың заманы болар.

1959-жыл. Арқа Кавказ.

ӘМИҮГЕ

Ағын суўды жағалағанның
 Сезими сергип, кеўли кеңейер.
 Тебисиндей тамырда қанның,
 Суў тоқтаўсыз ағыўды билер,

Хәм тынымсыз, хәм-де қунарлы,
 Мәўжиргени кеўилдің нақшы, —
 Ащық айдын хәм кең гүзарлы,

Не деген бул суў еди жақсы!

Азияның асқар таўларынан
Тынып түсер ол, ылаяр жолда,
Минераль жалап жағаларынан,
Алып келер ол атызларға.

Минип оның қумлақ жағасына.
Заўықланасаң, куўанасаң сен.
Жақсы ойлар үймелеп басына,
Өзинди март сезесең бирден...

О, Әмиўим, сен хасыл суўсан!
Егер мениң адамларға деген
Майда-шүйде өкпе-гийнем болса,
Аяғыңа ығызып кет сен!

Ығызып кет шөптей қалқытып,
Мен де сендей шалқып ағайын.
Сәл нәрсени кеўилге кек тутып,
Сәл нәрсеге табаламайын.

1959-жыл.

ОРДЕНЛИ ХАЛҚЫМА

Шам едиң хәстеси сынған,
Дуўтар едиң дәстеси сынған.
Бүгин тарың алтын сымнан.
Халқым қайтадан туўылған

Аббаз

Қара таўдың жырасындай
Кеўлиңде көп жара еди.
Басыңдағы қурашындай
Ығбалың шым қара еди.

Ғарғыс болды ханнан сыйың,
Түтип жеди болыс, бийиң.
Жыртық үзик қара үйиң
Желсиз күни панаң еди.

Едилден суў ишпек деген,
Түркстаннан поспақ деген,
Арқаланып көшпек деген
Үйреншикли ылаң еди.

Әмиў бойы егис жериң,
 Жаўмағанда маңлай териң,
 Мисли қатып қалған шерим,
 Қуўраған қуў далаң еди.

Жаўдыраған жаслығында
 Көп шөлледің таслы қумда.
 Арал теңиз ашлығында
 Асыраўшы анаң еди.

Өрбимей үрим путағың,
 Бердақ болды тил хәм жағың.
 Аманлықта алтын тағың
 Жайдақ ешек, палаң еди.

«Азатлық» деп ахыў-зарың,
 Қайнап кекли намыс-арың,
 Ала көзли Ерназарың
 Сен деп өлген балаң еди.

Қылғындырып қыл буғаўы,
 Бир майламай ығбал аўы,
 Әжинияздың «Боз атаўы»
 Ең бир шадлы намаң еди.

Өзбек, түркмен хәм қазағым,
 Бирге шегип хан азабын,
 Жақынлатқан жол узағын,
 Ханаласың ханың еди...

* * *

Қайрылып кет, ескен самал,
 Сениң маған керегиң бар!
 Шад өмирден шадлы нама
 Шертсем деген тилегим бар.

Үстирт бетте туўылдың ба,
 Кийик пенен жуўырдың ба,
 Аралымда жуўындың ба,
 Тазалықтан дәрегиң бар?

Жумсақ жекен, өткір ысқа,
 Сүйкендиң бе нар қамысқа?
 Туўып өссең бул жағыста,
 Шалқып дәўран сүрериң бар.

Бедеўдей қурықтан қашқан,

Омыраўдан көбик шашқан,
Әмиўдәрья толып тасқан,
Мол ғәзийне телегим бар.

Төрт түлигим қаплап өрген,
Ойпатым бай ҥасыл жерге.
Ақ мамығы көзге сүрме
Пахта деген бир егин бар.

Қанша байлық, қанша алтын,
Жер, суў ҥәм есапсыз малдың
Ийесисең өзин, халқым,
Бай несийбе - хорегин бар.

Қус қанаты күйген шөлди
Атлап полат жоллар келди.
Қыя майданлардан енди
Өмир гүлин термегим бар.

Дослыққа берик сениң жаның,
Ҥақ мийнет деп тебер қаның.
Тағам толы дастүрқаның
Толған майлы шөрегин бар.

Еккен пахтаң ел дәўлети,
Мың-мың жүрек муҥаббети.
Мийнет десе талўас етип,
Түлеп ушқан түлегин бар.

Саў бол, халқым! Сен дегенде,
Бир күш пайда болар менде.
Саған қыянет еткенге
Сыбаныўлы билегим бар.

Ибрайым дер: жаным қурбан,
Дослық десе халлас урған,
Сениң ушын соғып турған
Геўдемде бир жүрегим бар.

1960-жыл

ТАЛЛЫ ЖАҤЫСТАҤЫ ЕСКЕ ТҮСИРИЎЛЕР

(Ю. Мәденге)

Кегейли бойында калған нартларым,

Сиз қандай өскенсиз, нәрұан болғансыз;
Даўыл менен бәс байласып мудама,
Гүресте бел бермес палұан болғансыз!

Урыс жыллары таллар қараўсыз қалды,
(Таллар түүе бағлар қараўсыз қалды).
Сөкитлерди шаўып көпирге салды,
Сонда түбирден сиз пайда болғансыз.

Анам гейде жоқлап үлкен баласын,
Жағаласа ақшам суўдын жағасын,
Сизлер түсингендей онын наласын,
Суўға ушыңызды малып турғансыз.

Әкесин сағынған балалардайын,
Солқылдап турдыңыз көрсем хәрдайым,
«Кел, биз бенен бирге сырлас Ибрайым!»
Деп түсимде шақырғандай болғансыз.

Ала көйлеңкели нартлардың асты,
Самал кітабымды жулқылап ашты.
Биреў келип сонда көзимди басты,
«Ким екенин бил» деп сылдырлағансыз.

О сиз, жаслығымның сырласы, таллар!
Ах, сол жағымлы қол, жүзикли қоллар!
Бир жыл басып турса көзимди олар,
Қабақ шытпас едим, досларым, хәргиз...

Көзимнен қолларын жаздыра берип,
Сылқ-сылқ етип күлди алдыма келип.
Оның ықлас пенен күлгенин көрип,
Ойлар едиң қыз екен деп әрмансыз.

Бирақ ат басындай еди әрманы
Ушып кеткен еди алғыр тарланы...
Залым урыс, дым көп болды-аў қурбаны,
Көшә-көш әйледі жолсыз, кәрұансыз.

Алмамекен дедим уўылжып пискен,
Бойыңан ышқының сәуири ескен,
Билектей кос бурым бөксеге түскен,
Бир коса жупқасын басқа шалған қыз.

Кирпиги кайысқан тебендей еди,
Қумай көзлер мени жегендей еди.
«Ағаңнан хат жоқ па» дегендей еди,
Айралық дәртине иштен жанған қыз.

Суудан бир мешинди қармап илгени,
 Мойныма салмақшы болып келгени,
 «Кашан жигит боласаң? деп күлгени,
 Есимде сыр бермей сабыр қылған қыз.

Жигит болыуын биз болдық-ау. Бирак, —
 Талай азаматлар қолында жарак,
 Ұтан ерки ушын қушты топырак,
 Қанша хаяллар тул, ярсыз қалған қыз!

Кеуилде кек лаулап жанды шаладай,
 Ойын-күлки жетим қалған баладай.
 Қосықлар кулаққа урған танадай,
 Бауыры пүтин бир-де жан қалмағанбыз...

Бирақ қуралдан-да мықлы хәм өзге,
 Уллы бирлик, ғайрат-күш болды бизде.
 Сол ғайрат жеткерди жеңисимизге,
 Кекли жаудан кегимизди алғанбыз...

Ұа, тууысқан таллар, дала батыры,
 Ұа, сиз, жаслығымның жасыл шатыры!
 Сарғайған саратан бармас батылы,
 Сизге кәр ете алмас, айтсам жалғансыз.

Күннің әптабынан қашқан самаллар,
 Саянда түсленип тынығар, ойнар.
 Жау шымшық, мәделер хәм қуркултайлар,
 Сенсиз хәдден тайып, қалар дәрмансыз.

Ығбал айдынында шаршамай жүзген,
 Бир әулад рухы сезилер сизден.
 Жаслық сазын тыңлап гүилдинизден,
 Мине, саяңызда отырман жалғыз.

Жүзигин жоғалтқан қыздай үңилип,
 Өттим астыңыздан ойларға шүмип,
 Кешеги нарт нәрұан болғанын көріп,
 Дедим: «бунща тез ержетип қалғанбыз!»

Раш өсип, жаплар жана саға алып,
 Баяғы ат қулақ өскен жағалық,
 Айдардай желкилдер ысқа-қоғалық,
 Колларды қанатып талай орғанбыз.

Баяғы кебирлик пахта жер болған,
 Ақ жайлар көбейип сыбайлас қонған.

Машиналар жүйткіп барар тас жолдан,
Бир жағы жүзим бағ, бир жағы палыз.

Әне, сол палыздан бетлеп бермаған,
Бир бала қыйкыұлап киятыр маған. —
«Қостан қаұын жесин» деп атыр апам!
Апанды таныдым, иним, гүмансыз:

Кирпиги қайысқан тебендей еди,
Қумай көзлер мени жегендей еди...
Улы емес, өзи келгендей еди,
Баяғы мойныма мешин салған қыз.

Баяғыдай маған телмирип қарап,
Қыйнамас ол енди ағамды сорап.
Урысқа нәлет айтар ишинен, бірақ.
Дәслепки ярынан айра болған қыз...

Хош болың, талларым! Қосқа барайын,
Мардыйып отырып қаұын жарайын.
Оннан соң сазымды қолға алайын,
«Таллы жағысым» деп, сайрап әрмансыз...

1960-жыл. Шымбай.

ШЫБЫҒЫ СЫНСА ШЫНАРДЫҢ

Шыбығы сынса шынардың,
қабығынан шығар жас.
Ол сонда жылар гүїилдеп,
қәдимгише куұанбас.
Миллионлаған жапырақ
сол жаралы путаққа
Парұана болып турғанын
көз бенен көрдим мен ырас.

«Ағашта сирә болар ма , , ,
жан-сезим, шадлық, қайғы ғам?
Бул өтирик, кенеўсиз
бир қыял ғой» дер маған.
Ырасында да мүмкин бул
қыялы шығар шайырдың,
Шынында шынар ағаш ғой,
Ал, мен болсам... — мен адам.

Мен адамман! Сонлықтан
жүрегим биреў, жаным көп.

Сол жүректен жол таўып,
 алыста аққан каным көп.
 Ақ, кара канлар бәри де
 өзимнің каным, өз жаным,
 Қымтамаспан олардан
 «мынаўсы мениң наным» деп.

Ертеңги әўлад бахыты ушын
 бүгинги еткен мийнетим.
 Атомнан нур алдым мен
 артсын деп өмир зийнетин.
 Космосқа кеше ушырдым
 кыялды емес, шынлықты,
 Мен адамман, Жер ушын
 түсирген Айдың суўретин.
 Адамсыз адам жасар ма?
 Жалғызға дүнья тарылып,
 Қәўиминен куўылған
 Ларрадай өлер жарылып.
 Адам түе ғазлар да
 бөлинип қалса тобынан,
 Қара кешке ғанқылдап,
 топарын излер сарылып.
 Жалғызлық пенен азлықтын
 дәўири кетти келмеске.
 Бөлинсең бөри, айырылған
 адамды айыў жемес пе
 Хәзир дүнья даўылда
 толқынға түскен кемедей,
 Кемеге минген жаны бир,
 тәғдири бир емес пе!

Жүзсекте қайсы теңизде,
 жүрсекте қайсы курғақта,
 Мен — көп ушын көпшилик
 мен ушын сөйлер бул ўақта.
 Тынышлық, дослық — еки сөз
 сағынышлы бәхәр қусындай,
 Кеўиллерге қурық басып,
 ақылға уя салмақта.

Қус — ушыўға, ал адам —
 туўылар бахыт, ерик ушын.
 Бахытлыман, азатпан,
 ғәрезсизбен, бар күшим,
 Өз бахытыма масайрап
 жата алмайман бирақта,
 Өйткени, мен адамман.

Адам-адамлар ушын.

Өйткени, еле көп жерди
қыс қаппап, тур, жаз емес
Шерткени еле хәммәнн
қууанышлы саз емес.
Мийнетин терең тамырдын
емшектей емиўши
Сықылсыз ҳарам терис путак
шынарда еле аз емес.

Кубада биреў жыласа
жас сорғалар бетиме,
Конгода урған ҳәр таяк
батар мениң етиме.
Асанумаға тийген қанжар
жаралады жанымды,
Әлжир тартқан азаптан
қабырғам менин сөтилер...

Шыбығы сынса шынардың,
қабығынан шығар жас.
Гүўилдеп ғана жылар ол,
самалға ҳеш жубанбас...
Биз бирақта даўылға
жалынар жапырақ емеспиз,
Баз адамбыз, бирлессек,
ҳеш даўыл бизди жығалмас.

Бирлессек егер «жоқпан» деп,
бақырар қудай өзи де.
Шықпас еди-аў, бирлессек,
Лумумбаның көзи де,
«Бирликке келиң адамлар!»
деп есикти қағып тур
Ҳақ нийетли жанлардың
бирлесерлик гези де.

Декабрь, 1960-жыл.

ЭКСПРОМТЛАР

1

Әй, ўақыт, қартайғанымда мақтаншақ қыла көрме,
Мәўжирип аққан турмыстан артта қалдыра көрме,
Тек өзиме өзимди мақтатып, мазақ етип,
Жаслардың аддында сонда сырым алдыра көрме.

Әй, ұақыт, бол-бол жебеушим, жол ортада мен
талықсам.
Демесин әлле ким маған: «тұх, сен артта
қалыпсаң»
Күдиретли қолың менен қамшыла сонда ябымды.
(Артта қал...демек, сенде бир қайырға шыққан
балықсаң).

2

Бул теңиздин бойында ким турмаған,
Бул толқынлар қайсы аяққа урмаған.
Ай соқпағы ақ көйлектей шубалып,
Пушкинниң де талай түнин урлаған.

Мен де турман. «Ойың не?» деп сора бир,
Теңиз айтар «сүңгип маржан ала бил».
О, мен хәзир компас болсам, сүйиклим,
Саған барар еди-ау барлық корабль!

Май 1960-жыл, Гурзуф.

УКРАИНА ЖҮРЕГИМДЕСЕҢ

ДНЕПР БОЙЫНДАҒЫ ЕМЕН

Арғы жағы асау дәрья,
Берги жағы кең гүзар жол –
Көк шатырдай тиккен жарға,
Дөң басында турыпты ол.

Турыпты ол - жасыл айғақ,
Мың жасаған мықлы емен.
Игорь бунда атын байлап,
Түнепти деп еситтим мен.

Жат үлкеге узатқанда,
Ярославна келген дейди,
Жүрек хәуири қыздың сонда
Жас еменге сиңген дейди.

Найзағайын шатырлатып,
Қанлы урыслар өтті буннан.
Жаулар өртеп, шауып, атып,

Көп азаптар берди оған.

Бирақ та, ол туўған жерге
Сүңгитип берик тамырларын,
Төзди барлық бәлелерге,
Жеңди хәм де өз душпанын.

Енди, мине, жайнап тағы,
Жайқалып тур емен жаным,
Уллы дәрья бойындағы
Кең даланың ветераны.

Енди оның саясында
Күлки, қосық жаңлар тынбай;
Мәртлик хәм даңқ келип бунда,
Сайран салып атырғандай.

КИЕВ ОКТАВАЛАРЫ

I.

Алтын гүмбезлерге көзи қамасып
Жазғы таң азанғы уйқысын ашты...
Жанлатып жаңадан дослық намасын,
Кел, қарсы алайық, достым, қуяшты!
Арқада көп қалалардын анасы —
Киев, бир улыңдай ийемен басты.
Тәрийпиңди сорап өткен-кеткеннен,
Сени бир көриўди әрман еткенмен.

II.

Шығыс славянлар бабасы Кийдин
Мәкан басқан жери, ышқыңыздаман.
Гөззал София хәм Печерскийдің
Алтын гүмбезлери, ышқыңыздаман.
Жаңа турмыс қурған бул үлкен үйдің,
Бүгинги мийнет ери, ышқыңыздаман.
Киев, сен ертекттей ески қаласаң,
Урыстан соқ туўылған хәм жас баласаң.

III.

Алтын дәрұазанның алдына бардым,
Тарийх қусы пәрұаз еткендей болды.
Ғарры славяндай ойларға талдым,
Монамах елеслеп кеткендей болды.

«Россия бетке!» деп, хәммеден алдын
 Богдан Хмельницкий өткендей болды
 Калың журт қуўатлап қайсар гетманды,
 Мениң көз алдымда қуўғандай панды.

IV.

Киев! Қандай ысық бул сөз жаныма!
 Бул сөз өр беттеги панамның аты.
 Сени мегзетемен өз ұатаныма,
 Сен мениң екінши анамның аты.
 Украин емеспен, бирақ қаныма
 Көп синген бул жердің рух, саўлаты.
 Жаралы жәйрандай қарақалпаққа
 Сен баспана болдың баяғы ўақта.

V

Айбатлы Октябрь ескерткишиндей,
 Сәлем, әй, оқ тескен. жаралы дийўал!
 Елеслер тап қеше көрген түсимдей
 Мәртлик саўашларың сенин, «Арсенал»
 Қаймықпай, тисиңе қойып тисинди,
 Сен әжел бетине түкирген мәхәл —
 Оғы түүесилген сур пулеметти
 Тарийх тас үстине орнатып кетти.

VI.

Өртенип өзегин шалған күйикке,
 Жүрегін жулып жеп заман хазары, —
 Патша ескерткиши турған бийикте
 Тарас турған шығар талай сапары.
 Бұл жерде туўылған жанға сүйикли
 Максим Рыльский октавалары.
 Атасы әжайып көп фильмлердің
 Мархум Довженконы бир рет көрдим.

VII.

Туўысқан солдатлардың қәбири басында
 Булытқа шаншылып тур ашыўлы минар
 Мәрмер тас астынан атлығып онда,
 Мәңги сөнбейтуғын от лаўлап жанар.
 Әзийз Украина топырағында
 Ытан ушын өлген батыр ағалар!
 Теңсиз урыста сиз жығылған ўақта,
 Араңызда болғанды қарақалпақ та.

VIII.

«Катнастым Киевте қырғын саўашқа,-
 Дөп айтқан да еди туўысқан ағам,
 Көшелер айланды күл менен тасқа,
 Қатаң урыс еди жер қалтыраған.
 Бир жаралы бүлбил, тартынбай хасла,
 Оқтан қашып келип тығылды маған.
 Сол кус қайда екен хәзирги ўақта?
 Киев дөнген шығар айтадан бағқа!»

IX.

Патон көпиринде өзим қарсы алған
 Дарница таңлары, мухаббетим сизге.
 Сылдырлысы саздай ядымда қалған
 Киев каштанлары, мухаббетим сизге.
 Күл ишинен тиклеп қалалар салған
 Совет адамлары, мухаббетим сизге.
 Урыстан кейин салған саўлатлы жайлар,
 Сәлем, жас тереклер, жасыл тоғайлар!

X.

Тарқасын десең сен кеўлиң кумары,
 Демалыс кунлери Днепрге бар.
 О, кумлақ Днепр жайпаўытлары!
 Аппақ шағаладай. адамға толар.
 Мейли, бул қаланың азаматлары
 Күнде хәз етсе-де хакылы олар.
 (Бул сөзлер тийисли емес бирақ та
 Гейбир стилига ҳарам тамаққа...).

XI.

Балки өмирим бойы сени жырларман,
 Украина, сәлем гүлбағларыңа!
 Кеўлиң шын дослықтың нурына толған,
 Гуцулдың⁶ ақ кийген жас дилбарына
 Мегзер қалғып тұрған уйқысыз Шолпан...
 Мәўжирген Днепр қырғақларына,
 Әна коммунизм нуры шашты.
 Кел, қарсы алайық, длстым қуяшты!

**КРЕЩАТИК
 КАШТАНЛАРЫ**

⁶ Гицул – Карпат таўларында жасаўшы украинлар усылай аталады. И.Ю.

Гүллери бар шоғырласқан,
Мисли Кремль шамлары, -
Көргениңде зейин ашқан
Крещатик каштанлары.

Көрмеген едим Киевти,
Әл хаўаға ол тийипти.
Жаслық липасын кийипти
Крещатик каштанлары.

Усы жерде қанлы саўаш
Болған десең хеш инанбас,
Бәри сулыў, бәри де жас
Крещатик каштанлары.

Алдымда кең көше жатыр,
Әжайып амфитеатр.
Қатарласқан қалың шатыр –
Крещатик каштанлары.

Саянда сайранлап әсте,
Келдим сизге күнде кеште.
Сиз бәлентте, жоллар пәсте,
Крещатик каштанлары.

Шадлы дәўран буннан бирдей
Толып ағар Днепрдей.
Қулпырған қызық өмирдей
Крещатик каштанлары.

Скамьяңа барсам жақын,
Еситтим ашықлар «ахын».
Саў бол туўысқан дәрғахым,
Крещатик каштанлары.

Жапырағың жайнап сондай,
Урысқа нәлет айтқандай.
Украинаның жаслығындай
Крещатик каштанлары.

Мәканымсаң шын баўырман,
Саянда сайранлап турман,
Жаным қурбан, жаным қурбан,
Крещатик каштанлары.

ЖАС КЛЕН АҒАШЫ ШАЙҚАЛДЫ

БИРДЕН...

Жас клен ағашы шайқалды бирден,
 Мен Канев тауының турсам басында.
 Тарас Шевченконың қәбири қасында,
 Жас клен ағашы шайқалды бирден...

Шайқалды...

Бирақта, басқа бир сүүрет
 Мениң көз алдымда жүзе баслады.
 Мине, мәрт шхуна, желқомы гүўлеп,
 Жағыстан қарасын үзе баслады.

Арал ортасында аяқ баспаған,
 «Возрождение» атаўын ашты.
 Және өрледі хәм қамыс қаплаған
 Жаңа жағалыққа олтаяў басты.

Мине, жантасты ол желқомсыз ығып,
 Бийтаныс балықшы кемелерине.
 Матрос — казаклардың муңлы қосығын
 Балықшылар уйын тыңласар, эне.

Гүңиренген қосығы сол казаклардың,
 Усар балықшының қосықларына.
 Үйлерин сағынған салдаўшылардың
 Әмиў бойларында төккен зарына.

Тыңлар балықшылар... Бир жигит сонда,
 Тамам болған гезде бийтаныс қосық,
 Аўыр ақ ескегин дуўтар қылды да,
 Мачтаға сүйенип қосық айтты йошып...

Жас қарақалпақтың сол намасында
 Сахра сулыўлығы, сахра ҳаўазы.
 Оның қосығының қайтармасында
 Бар еди Аралдың толқынлы сазы...

«Арал! Әрманларым асқынған ўақта
 Хәм тюрьмам, хәм достым болған едиң сен!
 Соңлары әзийзим Украина жақта
 Мақтамай, қарғамай сени яд етсем, —

Сол жигит елеслеп көзиме мениң,
 Сол қосық жаңлайды мудам кулақта.
 Ол — сахра бүлбили Бердақ екенін
 Ол гезде билмеген едим бирақта» —

Дегендей жас клен шайқалды бирден,
Канев тауында турған гезимде.
Кобзардың қәбирине гүл койған гезимде
Жас клен ағашы шайқалды бирден...

АЗОВСТАЛЬ

Қарауытып ашық аспан шетінде,
Бир жапырақ булыт турғанын көрди көз.
Сонда маған сулыұ саздай шертилди
«Азовсталь, Азовсталь» деген сөз.

Гейбир шайыр колға қәлем алғаннан,
«Сулыұлық» деп бақырады салғаннан.
Сулыұлықтық тууыларын қалайша
Усы жерде көрип хайран қалғанман.

Ол тууылар домна печьтиң ишинде,
Мың градус ыссылықтың күшинде.
Булшық ети сом полаттай шыныққан
От жүреккли адамлардың исинде.

Бул адамлар жалын менен гүрескен,
Шойын менен бирге қайнап, бир өскен.
Дәстандағы Азаулының дәуиндей,
Домна печьлер көкте ийин тирескен.

Үңилип көр тар тесикке айнадан,
Печь ишинде нур көрерсең қайнаған.
Аспандағы жанар күннің өзи-де
Қорытылып атырғандай қайтадан.

Мартен печьлер аұзын кеңнен ашады,
Әйдархадай ысқырып от шашады.
Шойыншылар найза урған батырдай,
Узын көсеу менен көсеп қашады.

Полат қанат прокатлар сырғанар,
Жақа куйған отлы таяқ трубалар,
Түн ишинде сызып аспан бауырын,
Ағып жүрген жұлдыздайын сорғалар.

Пароходлар тобын бузып толқынның,
Алыс кәнлеринен Камышбурунның, —
Қойындағы ыссы нандай ысытып,⁷
Алып келер рудасын Қырымның.⁷

⁷ Керште жүклеген рудасын арнаулы пароходлар «Азовсталь» заводына жол-жөнекей ысытып әкеледи.
И.Ю.

«Тынышлықтың шам-шырағын жағамыз, —
 Дейди бизиң рабочий ағамыз, —
 Қылышларды қайта баста қорытып,
 «Парахатшылық пазналарын соғамыз!»»

Жаса, халқым, мийнет даңқын таратқан,
 Коммунизм гигантларын жаратқан.
 «Азовсталь, Азовсталь» деген сөз
 Қосық болып қуйылсын шын полаттан.

АББАЗ ШАЙЫРҒА УКРАИНАДАН ХАТ

Украинаның жолы әжеп жол екен,
 Қанша көп жүрсең де жүрмедим дерсең.
 Иззет, хұрмет, дос-яранға толы екен,
 Сирә бийтаныс жан көрмедим дерсең.

Бул жолда парк емес көп пенен азың,
 Ески досларыңдай қуарсаң бәзим.
 Бул шадлы заманда, әзийз устазым,
 Жүз дәўран сүрсең де, сүрмедим дерсең.

Алдымда көп екен көрмеген сыйым,
 Гүл берип қарсы алды қаншама жыйын,
 Бул заманда шайыр болмақтан қыйын
 Жумыс бар ма десем, «билмедим» дерсең.

Шайыр десе ескен самал тынғандай,
 Кең залларды кернеп адам толғандай.
 Сонда «шайырман» дегенің жалғандай,
 «Көп екен халқыма бермегим» дерсең.

Шайыр деген өз халқының елшиси,
 Шад өмирден мол берилген еншиси.
 Бола алмасаң қасыл сөздің кәншиси,
 «Бийкар бул мәжилиске кирмегим» дерсең.

Уллы Киев, уллы елдің орайы,
 Лыққа толды мәдениет сарайы.
 Қуўаныштан толқып, демим тарайып,
 Турғанымды айтсам, «көрмедим» дерсең.

Сондай ўақта сен түсерсең есима,
 Сөзиме сөз, күш қосылар күшима.
 «Сөйле иним, албырайсаң несине?
 Лазым сөз маржанын термегиң» дерсең.

Сонда халқым келгендей-ақ жаныма,
 Қызыұ енер тамырдағы қаныма,
 Сол гезде шайырлық океанына
 Қайықлы барып - ақ өрледим дерсең.

Сен бир тарлан түлеп ушқан таўдағы,
 Биз палапан қонақлаған жардағы.
 Қарақалпақтың сен бүгинги Бердағы,
 Қәйтип «сөз маржанын термедим» дерсең!

Днепр бойынан атланып кеште,
 Биз барамыз жүйрик экспрессте.
 Сениң бүлбилгөя хаўазың есте,
 Қалайша «яд етип жүрмедин» дерсең?

Сен отырсаң қара талдың астында,
 Мақбал тыслы еки көпшик дәстинде,
 Қол былғасам «қара айғырдың» үстинде,
 «Көзим гиреу тартып көрмедим» дерсең.

«Шайыр кеули қартайыуды билмейди,
 Ол бир ағаш, қысы-жазы гүллейди»,
 Деп ғарры Державин айтыпты дейди,
 Десем, «бала, бул қай ермегин?» дерсең.

Шалқы, шайыр, шалқыйтуғын гез келди,
 Кеуилге йош, тилге шийрин сөз келди.
 Жигирманда елиң жайнап өзгерди,
 «Жаста бүйтип, дәуран сүрмедим» дерсең.

Мине, поездымыз Харьковке жетти,
 Халық жапырылып бизге хұрмет көрсетти.
 Бурынғы заманда бундай иззетти
 Бәлки «түсимде де көрмедим» дерсең.

Ұатанымыз шадлы өмирдин бағы,
 Онда гүллер поэзия дарағы.
 Бурқып ақсын ҳасыл сөздин булағы,
 «Шалқысын шайырлық өрнегим» дерсең.

ШЕТКЕРИДЕГИ ХАТА⁸

Көзлеримди ашып бирден,
 Тум-тусыма нәзер салдым.
 Қайда жатырғанымды мен,

⁸ Украина жақта жайды (хәулини) «хата» дейди. И.Ю.

Билмей Һайран болып қалдым.

Ақ төсекке көмилип тек,
Жатырман сым қроватъта.
Дийўалдағы саат — этшөк
Үш шақырды хәпзаматта.

Стол жапқыш, сүлги, перде
Бәри-бәри нағысланған.
Еки офицер ана жерде,
Күлимлер зер рамадан.

Гүл нарыслы обой менен,
Безеп шыққан екен жайды.
Жайдың ашық әйнегинен
Бир түп шийе сығалайды...

Емис-емис түсти еске
Кеше жолда аўырғаным.
Алып келди-аў бунда кеште
Шофер достым — баўырманым.

Не болғанын соннан кейин,
Билмедим мен ойлансам да.
Мең-зең болып аўытқып мийим,
Жатырман бийтаныс тамда.

«Бала-шаға, сүйген ярдың
Сағынышын есиркемей,
Шаңын жутып көп жоллардың,
Неге алыста жүрмен бирдей?»

Сирә мени түрткен шығар,
Саади⁹ хасасы менен,
Бәсе, маған не пайда бар
Тыным көрмей ел гезиўден?

Неге тыныш жатпадым мен
Қара талдың саясында?
Украина сүйген менен,
Жамғыр сени аясын-ба!»

Өкинишке дизгин берип,
Жаттым наўқас қушағында.
Ақ подноста чай көтерип,

⁹ Саади – ерте заманда өткен атақлы фарсы-тәжик шайыры. Ол ел аралап, жұрт көриўден тоймаған деседи. И.Ю.

Кемлир қирип келди сонда.

Қарапайым адам екен,
Жайдары жүз атқан таңдай.
Хал-жағдай сорап меннен,
Аймалады өз анамдай.

«Ел аралап адам жаста,
Жер көрмесе болар әбес.
Қапа болма, улым, хасла,
Аўырыў, бул-айып емес.

Жүрегим де, есигим де
Дослар ушын ашық мудар.
Хәтте сени әлле кимге
Шырамытып турман балам...

Украина ол күнлерде
Ыңыранды жаў колында...
Арқалап бир офицерди,
Балам ақшам келди бунда.

Телекке тез төсек салың,
Жасырдық-та, емлей бердик.
Полиция сетем алып,
Үйимизди аңлып жүрди.

Хәтте былай болды сонда:
Бир ақшамы келди сатқын,
Еки фашист жүр қасында, —
- Улын келген шығар бәлким? -

Деп сорады ғаррымыздан,
Үндемеді ғаррым бирақ,
Коммунисттиң әкеси хәм
Партизансаң деп калтырап, —

Тис қайрады бизге сатқын,
Қасындағы фашист сонда
Қолайлады автоматын,
Бояў ушын бизди қанға.

Бирақ тамнын үшегинен
Еки ирет атылған оқ.
Еки ийтти жайлап бирден,
Жаўдын дийдин болдырған жоқ.

Телектеги жарадарды

Сүйеп дәрхал түсирдик-те,
Паналап тез айғабағарды,
Кирдик барып қалың бүкке.

Ах, сол гезде қасқыр ийтлер
Тимискиленип тапты бизди.
Көкиректе қайнатып шер,
Тислеп, жыртып, қапты бизди.

Тағы бизге жетти жәрдем,
Улым екен жеткен бизге.
Биз шегинип, Днепрден, —
Өтпек болдық арғы жүзге.

Ғаррым өлди оққа ушып,
Жарадарды сүйредим мен.
Басым келди жаўдын күши,
Қолға түстик шаршап әбден...

Көрежағың көп екен-аў,
Талайыңа атылса тас.
Қасында ийт, колда буғаў,
Еки офицер – еки жолдас –

Турды үнсиз ийинлесип,
Гестапоның пәнжесинде.
Тырнағының астын тесип,
Шөлге қамап урды күнде.

Кейни қандай болғанын мен
Еситтим урыс питкеннен сон,
Шығып өлим лагеринен,
Кайтып елге жеткеннен соң:

Ер жүрекли еки жасты
Тирилей жерге көмген екен.
Ўатан ушын тигип басты,
Олар, сөйтип, өлген екен». —

Деп кемпир қамығып бирден,
Еңкилдеди байғус анам.
Еки офицер ана жерде
Сығалар зер рамадан...

Кеўлим толып бнр сезимге,
Сүўрет турған жерге бардым.
Кәпелимде мен өзим де
Сүўрет қусап қатып қалдым:

Кемпір мени бостан-босқа
 Биреўге шырамытпаған екен.
 Сүүреттегі еки достан,
 Бири мениң ағам екен.

Ағам екен, урыс ўағында
 Хабар-атар болмай кеткен...
 Украина, Украина,
 Жүрсем де мен Шығыс бетте, —

Қысқа күнде қырк айтарман
 Сениң мүбәрәк атыңды.
 Топырақтан тыс жүрсем, мудам -
 Сағынарман сол хатанды. Каев —

Ирпень — Нөкис 1960-жыл.

СИЗ ЖАСАЙСЫЗ ӘМИҰ ЖАҒАЛАРЫНДА

(Нөкиске В. И. Ленинге монумент ескерткіш
 орнатылыуы мүнәсибети менен)

Сиз жасайсыз Әмиұ жағаларында
 Хәр күни шығыстан атқан таң менен,
 Тамырымызда араласып қан менен,
 Сиз жасайсыз Әмиұ жағаларында.
 Дәрья өз арнасын өзгертип қашар,
 Жоллар гүзарынан талай адасар,
 Дүркін-дүркін жаңа әўладлар жасар,
 Сиз мәңги жасайсыз араларында.

Архивлерде ғана қалар шаң басып
 Императорлардың, шахлардың аты.
 Мәңги тири жасаў сизге минасып,
 Сизің идеяңыз — өмир қанаты.
 Сизге садық қылып өсирер әўладлар
 Өзлерин хәм бала-шағаларын-да.
 Барлық жерде сизди хұрметлер, ядлар
 Хәм жасайсыз Әмиұ жағаларында.

Тас шырадан баслап Тахиатастың
 Нурына дейинги жол — узақ майдан.
 Нәзери түепегенде сиздей қуяштың,
 Бизге бул күнлерге жетпеклик қайда!
 Кең адымлап тартып нурлы сымларын,
 ГОЭЛРО барар далаларымда.

Сиз аштыңыз сөнбес нурдың «тыңларын»,
Сиз жасайсыз Әмиў жағаларында...

Асқар таў басынан мың-мың жырадан
Суў жыйылып бәри куйса дәрьяға, —
Еле жер жүзінде бир-де бир адам
Келип түспей қалмас сиз салған жолға.
Мысыр феллақлары, ҳинд рикшасы,
Ганг хәм Нил бойына еле бир гезде, —
Жонып өз таўының ең хасыл тасын,
Орнатар әжайып сүўретиңизди.

Туўысқан партиямыз — халықтың куўаты,
Онда бар сиздеги мол ақыл, зейин.
Әсирлик әрманлардың шынлық қанатым,
Биз ушыра билдик космосқа дейин.
Дүнья бар, өмир бар, демек, сиз барсыз,
Ким бахыт излесе, — сиз мәдеткәрсыз.
Ай хәм Марста-да усылай турарсыз,
Мәңги барсыз Әмиў жағаларында.

Нөкис, 1961-жыл

ШАЙЫР

Жулдызлар ақшам уйқыламас
жерге ашық болған яңлы,
Тынымсыз есер самал-да
шөплер буйықпасын деп.
Шырылдар шегирткелер...
Қарсы алдым мен-де таңды,
Уйқысыз өтер түнлерим,
басқалар уйықласын деп.

О, шайыр! Уйқысызлыкта
Шолпан жұлдызға тенсең.
Жер уйқысын гүзеткен
сақшылардын бирисең сен.
Қосықты женип аларсан, —
ақшам уйқыны жеңсең...
Уйқысыз өтер түнлерим,
басқалар уйқыласын деп.

ТӨРТЛИКЛЕР

* * *

Бағдарлайды жалғыз қыйсық соқпаққа

1961-жыл.

* * *

Дәрьялық ақшамы. Ай шомылмақта,
Қамыслар баслады хор капелласын.
Шырақшы отлары жанар узақта¹¹.
Мен-де қәлемиме қыламан қысым.

Исенемен, түнлерде емеспен жалғыз,
Твардовскийдің әйнегн жақты.
Максим Рыльский уйықламас хәргиз,
Межелайтестің йошы космосқа ақты.

Ақшам фаиз Ахмедтің дәртлери ояў,
Ақшам Парнис ояў, Баятий сергек.
Шайырлар да түнги балықшыдай-аў,
Оятар бир-бирин «жумысқа жүр» - деп.

Әне, прожекторын жақты пароход,
Бахытлыман, мени де шақырар сол от.

* * *

Ақ катер бортына сүйенип тұрып,
Алтын саатымды шештим қолымнан.
Журегим суўлап кетти: толқын қутырып,
«Бер!» - деп әйдархадай ырғыды маған.

Сонда кулағыма келди бир саза:
«Утылма, ўақытты утқан ғанийбет.
Алпыс гәўхар жойтыў, бул-аўыр жаза,
Өйтсең, өкинишке боларсаң үлпет.

Бир секунд—жарқ етип бир шақмақ шағар,
Он секундта уста бир герпиш өрген.
Үш секундта өмир бир кирпич қағар. . .
Жигит, шешпе қолдан саатыңды сен!

Қурдымға түскен соң саат жоғалар.
Тек «шомп» еткен сести есиңде қалар.

1962-ж.

¹¹ Шырақшы отлары – дәрьяда ақшам пароход хәм кемелерге жол көрсетип туратуғын бакен отлары. И.Ю.

* * *

Досларым бар, бар хәм де қасым,
 Қассыз адам ол сийрек келер.
 Жақсы көрсе бир заманласым,
 Баз биреуи бәлким жек көрер.
 Адам болыу ис емес аңсат,
 Атқара алмай қаласаң бәрин.
 Ат сүринсе нәбада жаңсақ,
 Безер базбир дос-яранларың.
 Тәрези аўса таслы жағына,
 «Жақсылар да» «жаман» дер сени.
 Биразлар жетпей ҳақ-нахағына,
 Қәпелимде-ақ жек көрер сени.
 Ыа, бирақта минезим менен
 Сөзим оларға жақсын, жақпасын,
 Халқым! Сениң жек көриуиңнен
 Жоқ кудайдың өзи сақласын!

1961-жыл.

АДАМ ХӘМ КОСМОС

Мақтан адам,
 Қуған жер.
 Сиз мақтана аласыз.
 Керек десеңиз егер,
 Айға да ушып барасыз.

Ақылы жүйрик адамзат
 Ай, жұлдызға бетлеген.
 Адамға питкен қос қанат
 Қуларға-да питпеген.

Мақтан мениң Ыатаным
 Мақтаныуға ҳақлысаң.
 Тынышлық, мийнет ураның,
 Сен азатсаң, жақтысаң.

Сонлықтан сен айбатлы,
 Сонлықтан сен батырсаң.
 Сол ушын сен қанатлы,
 Сол ушын күнге жақынсан.

Ҳақ кеуил адам баласы
 Дийдарыңды аңсаған.
 Мәрт Юрийлер анасы,
 Россия, даңқ саған!

Топырағында туўылған
Калугалы муғаллим
Китаптай ашып оқыған
Тилсимли аспан сырлары.

Қуўанып дүнья қарасын:
Қарапайым устаның
Қарапайым баласы
Жулдызға жол ашқанын.

Жер менен зәңги қағыстың,
Жантасып айдын жанына.
«Апельсини» АҚШ-тың
Илесе алмас шаңына.

Сезгендей күш дәрегін,
Мысалы қуяш жасқанды,
Жай коммунист жүрегі
Жылытқандай аспанды.

Алдың сен озып қатардан
Космонавт атағын.
Қосмосқа бәхәр апарған,
Мақтан мениң Ұатаным!

Тек ғана азат адамның
Ақылы менен жүрегі
Түңлигин сырлы жаханның
Усылай серпип түреді.

Юрийдей сан мың суңқардың
Қанатын жетилт үшкірлеп,
Сәлемин жас Икардың
Жулдызға жеткиз, уш гүрлеп!

Апрель, 1961-жыл.

НӨКИСТЕГИ КАНН ГҮЛЛЕРИНЕ

Азанда журт пенен жоллансам иске,
Парктен, газонлардан, көше бойынан,
Ағаш шарбақлардық артынан әсте
Канн гүллери сығалар маған.

Канн гүллери!
Еле сениң атыңды
Билмейди көпшилик қарақалпақлар.

Бирақта «Хүкімет үйінің алдында
Халық майданын безеп тұрған гүл» десең.
«Хе, хе анау қызыл гүл!» деп гүллесер.

Таң азанда автобуслы, пияда
Журт жумысқа тарайды.
Жай салыушы,
Токар, Шайыр, студент...
Мотореллер менек сүт сатқанлар да,
Бәри саған хәуес пенен қарайды.

Қыркылтаслап энейдей қос бурымын,
«Кайық форма» туфли кийіп далыйып,
Жигитлерге қарамауға тырысқан
Мода қууғыш кербаз қарындаслар да,
Тар балақлы стилияга жаслар да
Сени көрсе бир тамсанбай өтпейди.
Сулыұлықта саған хеш гүл жетпейди.
Канн гүллери, —
Күншыгыстың гүллери!
Дәуран сениң гүллейтуғыш дәураның.

Жақында ғана сен таң едің бул жақта.
Сен көбейдің,
Сен жайылдың ғауладың.
Қайсындай қол
Биринши ирет Нөкіске
Түбиринди алыстан әкеп екти екен?
Бағман ба пенсионер ғарры ма?
Сапардан қайтқан романтик жас па екен?
Яки қыз ба, жәмийетлик шарбаққа
Сән беріуді күсеген,
Ким болса да
Ким болса да сулыұ жыңлы киси екен!

Канн гүллери!
Хәр бәхәрде көремен,
Рабочий қоңысымның
Шарбағына шанақлап сени еккенин.
Шай қутыған салып қыста,
Түбиринди жыллы жайға әкеліп,
Үстине қум сепкенин.
Ауыл, қала, мектеп, бағша,
Саған колхоз хәм совхоз да қарыйдар.
«Көшелерди көркейт» десе,
Тораңғылдан баска ағашты екпеген.
Горкомхоз да қарыйдар.

Канн гүллерй, —
 Нөкисимниң жаслығы!..
 О, қаныңдай қыйынлықты жеңдик биз!
 Суў қыт еди,
 Кранлар да жоқ еди,
 Белбуўардан шаңлар жатты көшеде,
 Жантаклықта гүм-гүм өрип,
 Аңызак самал айналардан кум бүркип,
 Жаңа жуўған полға топырақ төседи.
 Ал бүгин ше?
 Коммунистлер кәдем қойған шөллерде .
 Жас хәм сулыў қалалар тез өседи...

Канн гүллери, — ,
 Куўанышы өмирдиң!..
 Жолаўшылар самолеттен түседи.
 Сени көрип аэрпорттың бағында,
 «Пах, қаныңдай сулыў гүллер!» деседи,
 Өңиринде алтын жұлдыз жарқырап
 Мине түсти еки бирдей келиншек, —
 Бизиң елдиң мақтанышлы қызлары,
 Москвадан қайтқан олар. Күлисип, —
 Өтирапқа нәзер салып қарайды.
 Күлимлесип, бир нәрселер хаққында,
 Проводница келиншектен сораиды.
 Мүмкин олар, мына гүллер қай ўақта,
 Қалай гүллеп ашылды деп турғанды.
 Мүмкин олар, Кремльдиң жайында,
 Сессияда отырғанда ойланып,
 Бул гүллерди еслерине алғанды...

Канн гүллери!..
 Ак таўықтың қанындай,
 Халкым сүйген қызыл ирең-қырмызы!
 Мен сүүретши болсам егер Сарьяндай, —
 Гейбир майда қәлемкешлер сыяқлы
 Қапырық жайда — кабинетте гүйбеңлеп,
 Стакандағы солған гүлге үңилип,
 «Натюрморт» деп бүкшең қағып отырмай,
 Жүзеки стиль, иреңсиз гүл излемей,
 Холостымды курып үлкен майданға, —
 Жүрегимдеги қаныма,
 Кистимди мен батырып,
 Шөлде өскен қаланың кең фонында
 Сүүретинди салар едим қатырып.

Канн гүллери!..
 Кеште көрсем, костердиң

Жақа алысқан жалынындай жанасаң,
 Күндиз көрсем,
 Мың-мың қораз қырғауыл
 Сайран салып атырғандай боласаң.
 Қайсы жердің қырын басып жүрсем де,
 Қашан, кайда, қәйтип дәуран сүрсем де,
 Қайсы жерде канн гүллерин көрсем де,
 Сағынаман, алтын дельта¹² еллери!
 Канн гүллери — туўған жердің гүллери!
 Канн гүллери, —
 Келешектиң гүллери!
 Шалқып тасқан шадлы өмир гүлисең.
 Хәр түбинде көрдим онлап пашаны,
 Көбейгениң — көркейиўдиң нышаны.
 Мен билемен,
 Арнап келип алыстан,

Кучеровский¹³ ғарры сени әкетер.
 Хәм ол егер асаў Үстирт жерине,
 Бураўлаўшы батырлардың қаласын,
 Сонда өзиң сәнге бөлеп турарсаң.
 Суў көрмегеи күшли топырақ тыңына
 Қасарысып қайтпай тамыр урарсақ.
 Жабайы жел жулқыр сени жатырқап,
 Ақызақ самал жапырағынды күйдирер.
 Сен жеңерсен бәрин де,
 Сен жасарсаң,
 Барлаўшы хәм отырықшы гүл болып,
 Май аңқыған нефтьшилер елинде.

Канн гүллери,
 Нөкисимниң гүллери!
 Қара гүзде қанша гүллер солады.
 Ақ, сары, көк, жасыл ирең...
 Барлық гүлди ерте суўық урады.
 Сары бояў ғана басым болады.
 Тек ғана сен алысасаң бағынбай,
 Сениң гүлин қызыл ирең,
 Күшли жаўға қарсы қайтпай алысқан
 Гарнизонның байрағындай
 Жығылмастан турады.

Канн гүллери!
 Кең майданның
 Ортасында шоғырласып турасаң,
 Мың-мың бала,

¹² Дельта – дәрьяның куяр жери, аяғы деген мәниде.

¹³ К.И.Кучеровский – Үстиртке биринши ирет палыз егийши ғарры. И.Ю.

Қолда қызыл байрақша,
 Май байрамын тойлағандай боласаң.
 Ортаңызда,
 Граниттин үстінде,
 Шеп ийнине желбигей салған пальтосы
 Күн шығыстың самалына желбиреп,
 Бизиң Ильич, —
 Бизиң Ленин турады,
 «Әй, нәўқыран жаңа әўлад,
 Коммунизм қушағында жасаңлар!»
 Дөп турғандай болады.
 «Күн шығыстың, күн қақлаған шөллери
 Мине усындай қала болсын!» — дегендей,
 Уллы көсем
 Колын созып бийиктен,
 Дәл Нөкисти,
 Дәл Нөкисти нұсқайды.
 Әтирапында тығыз хәм нық жәмлескен
 Қызыл туўлар толқынласып, шайқалып,
 Көсем сөзин хошлайды.
 Уллы көсем
 Нөкисимди нұсқайды.

 Канн гүллери, —
 О, келешек гүллери!..

МАШИНАЛАР ЖОЛҒА ШЫҒАДЫ

1.

Машиналар жолға шығады,
 Гә куйындай уйытқып шабады.
 Гә дәрьядай гүўлеп ағады.
 Қалып барар сәмен жорғалар,
 Ешекдилер, сабырлы арбалар.

Машиналар зуўлаған гезде,
 Бәри-бәри қалады изде.
 - Басып кийиң шөгирменизди,
 «Күйик көпирди көрген» гаррылар,
 Асығыспан, тез отырыңлар»

- Алдың ашық асықсаң балам!
 Қонсам – үйим, кетсем – өз қалам.
 Өз машинам, келеди маған.
 «Грузаўайда» белим аўырар, -
 Дөп гарры да шақшасын қағар.

- Жанның хэзин гарры биледи,
Тәлимсиўин... - деп шофер күледи.
Гүрилдетип газди береди,
Жүк машина әсте қозғалар,
«Хош бол ата!» деген сөз калар.

2.

Гарры салкын түсиўден кеште
Автобусқа отырар әсте.
Көп нәрселер түседи еске,
Еки өмир хәм еки дүзим...
Бул жоллардың тарийхы узын!

Бул жоллардың дәртин сорама!
Шымбай-Нөкис еки арада,
Ешекти байлап жолдағы бир сораға,
Төрт түсленип үш қонғаны бар.
Жүрдек еди-аў көк ешек заңғар.

Бул жоллардың көп шеккен дәртин,
Ол еди бир аўылдың мәрти.
Жаңа турмыс ушын кумартып,
Келген еди сырларын гизнеп,
Шайдаковтың әскерин излеп.

Бир бешатар тийди пайына,
Жулдыз тақты малақайына,
Өз елинің жат-жамайына
Сөйтип карсы гүрескени бар...
Бул жолдың көп гүреслери бар!

Тазғарада машина тоқтады,
Сайрап жатыр қәбир соқпағы.
Өз досларын бираз жоқлады,
Ескерткишке сүйенип асте.
Бирим-бирим түсирди еске.

Бул жоллардың дәртин сорама»
Жаңа турмыс ушын далада.
Көп азамат усыкәрада
Қанлы айқаста қырылғаны бар,
Бул жолда көп қурбан қаны бар.

Көп жылларды қалдырдық изде,
Айдын жоллар ашылды бизге,
Машиналар зуўлаған гезде,

Отағасы, ойланба сирә,
Артқа емес, алдыңа қара!

3.

Машиналар жолға шығады...
Асфальт пенен сағым ағады.
Кең пахталық еки жағада,
Салқын сая тереклер қалар,
Гә қулпырған бағлар ырғалар.

Поща торғай — жол сәзендеси,
Жетпесе де хеш кимге сеси,
Дин хаўада кеткенше еси
Күйип-писип сайрар. Бирақта,
Машиналар кетти узаққа.

Мысал күшин сынаўшы батыр,
Ширенип мәрт көпирлер жатыр.
Қыр дөгереқ жасыл театр
Шыргүбелек айланып турар.
Каналларда суў мәўиж урар.

Жалт-жулт етип ГРЭС сымлары,
Турар мисли рубабтың тары.
Телеграфтың бағаналары
Гә саналмас, гәхи саналар.
Суў бойында ойнар балалар.

Еки гүжим қалды бир шетте,
Шөгирмеси ғаўқыйып, кәтте —
Еки ғарры бир мәсләхәтке
Кирискендей сөйлесер олар.
Саясында үлкен хәўли бар.

Дигиршиқлер мисли жасаўыл,
Самал айдап, турғызар даўыл.
Аўыллардың артында аўыл,
Қала артынан, қалалар қалар.
Түтин шегер бийик трубалар.

Тахтакөпир, Шымбай, Халқабад,
Аралары тек еки саат.
Соғандағы ете алмай тақат,
Пассажирлер гүнкілдей берди.
Қоябер бул жас жигитлерди!...

Жете алмай самаллар жылар.
Бир — «ғаңқ» етил кербаз «волгалар»

Басып озып өтпекши болар,
Автобуслар, жүк машаналар.
Сынын бузбай жол берип қалар.

4.

Жүк машина-жол ветераны,
Сәлем саған, мийнет палұаны!
Сен — абадан турмыс кәрұаны.
Сени күтер барлық жерлерде,
Құрылыс, дүкан хәм пунктлерде.

Ақ ун, қант-чай, мәдений төгин...
Ел ырысы тасыған жүгиң.
Кузовыңнан табылар бүгин,
Жанға керек заттың хәммеси.
Сен тасыйсаң ертели-кеши.

5.

Тун пердесин жерге жабады,
Машиналар фарын жағады.
Жоллардан көп жұлдыз ағады,
Жұлдыз зуұлап, жұлдызды. куұар,
Жұлдыз ақса, жұлдызлар туұар.

Қызығаман мен шоферларға,
Олар шерик бир намыс-арға.
Көз қымысып тунде фар-фарға,
Сәўле» арқалы сөйлескенлери.
«Шофер бол!» деп үгитлер мени.

Бири қалса жолларда харып,
Екиншиси тоқтатып барып,
Дәрхал оны бүксирге алып
Я дүзетип, бирге куұады,
Нағыз дослық жолда туұады!

Машиналар жолға шығады...
Өмир толкып тынбай ағады.
Ким кешиксе жолдан қалады.
Хей, жолаўшы, хұшяр бол мудам!
Жол — күтпейди, жолда жоқ шыдам.

Мың-мың үмит, мың-мың жумыслар,
Мың мухаббет, мың сағынышлар
Ағар жолдан. Ким оны услар?
Кимнің оны ириккиси келгени, —

Өз үстинен өзи кулгени...

Ағыңлар, хэй, толқып ағыңлар,
Асфальт үстиндеги сағымлар!
Республикам, өшпес бағың бар,
Жолың атлар Әмиўдәрьядан,
Коммунизм дәўраны саған!

1962-жыл, май.

БЕС ТӨБЕНИҢ ТАҰЛАРЫНДА

Көп ўақ болды аңсағалы,
Сырласайық аўлағында...
Елпип ескен таң самалы
Бес төбениң таўларында!

Ата-баба әрман еткен,
Аўып-талып зорға жеткен...
Ол күнлер келмеске кеткен
Бес төбениң таўларында.

Әмиўләрья толқып атар,
Суў бойында қатар-қатар,
Бес нар түйе шөгип жатар,
Бес төбениң таўларында.

Булдыр-булдыр боз думаны,
Басында жана дәўраны.
Ҳасыл байлықлардың кәни,
Бес төбениң таўларында.

Жуўсан аңқып жылға-сайлар,
Отлап дүркин-дүркин қойлар.
Ор текелер орғып ойнар
Бес төбениң таўларында...

1962-жыл.

**МЕНИҢ ЖИГИТ ЎАҚТЫМ, СЕНИҢ ҚЫЗ
ЎАҚТЫҢ...**

Б. — ға.

ТАШГУ десем, дәрхал түседи еске,

Мениң жигит ўақтым, сениң қыз ўақтың...
Туўра самолеттен түстим де кеште,
Жатақ жайыңыздың есигин қақтым.

Нөкисте екенинде сен мени күнде,
Хәтте саат сайын сағынар едиң.
Бул сапары көрип мени Ташкентте,
Салқын мыйық тартып «сенбисең» дедиң.

Гүлшанда ашылған бир таза гүлдей,
Шырайыңа шырай қосқан екенсең.
Куўанышымды-қәйтип айтарды билмей,
Жутынып, телмирип қарай бердим мен...

Кеттик қолтықласып көшени бойлап...
Үнсиз киятырмыз. Еснесп қоясаң.
«Жаным, айтшы, киятырсан. не ойлап?
Ертең ушырасамыз, қай жерде, қашан?»

«Ертең қолым тиймес... Экзаменим бар...»
Дедиң ойнап жуўан бурымың менен.
Наўайы театры халк пенен қайнар,
Сен кириўден жайнап кетти ол әбден.

Зер көйлек қоз щашып жанар үстинде.
Сен айттың: «әпиў ет, мазам жоқ...» дедиң,
Хәм мәрмер текшеден сырғып түстиң де,
Кеттиң... Мен сей ушын бийгәна едим.

Сонғы «Казбегимди» тутатып алып,
Узақ тентиредим Әнхар бойына.
Мәжнүн тал шақасын суўларға малып,
Сениң шашларыңды салар ойыма...

ТАШГУ десем мудар түседи еске,
Мениң жигит ўақтым, сениң қыз ўақтың...
Саған энди кайтып мәлел бермеске,
Бел байлап, жанымды отларға жақтым.

«Кел» деп шақырады ашық айналар,
Бағлар «кел жигитим, қайғырма» десер.
Жүрегимди тырнап жылар «Гәнаўбар»,
Жапырақларды тинтип самаллар есер.

Мен хәр барған сайын энди Ташкентке,
Саған көринбеўге тырысар едим.
Бир күни тосаттан мени көрдиң де,
«Ырас-ақ сенбисең, сенбисең» дедиң.

Әйне сәхәр ўақта ашылған гүлдей,
Кыз болып пәтиңе минген екеңсен.
Ҳинд қолына түскен асыранды пилдей,
Үнсиз жетегіңе ере бердим мен.

Таўыстай таранған Ташкент кызлары,
Дослық иззетлерин көрсетти маған.
Ески досларымдай күлисип бәри,
Жайды алдыма студентлик дастурхан...

ТАШГУ — билим бағы, жаслар дослығы,
Канша кеўиллерге нур берер жақтың!
ТАШГУ — мың-мың кыз-жигитлер жаслығы,
Мениң жигит ўактым, сениң кыз ўақтың.

1963-ж. Ташкент.

ӨМИРБЕК ЛАҚҚЫ

(Шымбай әпсаналары)

Бир геллеге қонып мыңлардың бахты,
Пақыр-пуқаралар қыйналған ўақты,
Ашшы күлки менен журтын жубатып,
Шымбай жақта өткен Өмирбек лаққы.

Онда үй болмаған, ылашық болған,
Бирақ қайда барса жол ашық болған.
«Өмирбек келипти» десе бир үйге,
Шийдің жыртығына таласық болған.

Ол қазыўға барса қашар уўайым,
Жеңиллесер Кегейлиниң ылайы.
Ол ораққа шықса, күнликши халқы
Шадлы күлкилерге батар удайы.

Оны көрсе байдың жүзи кубарар,
Молла, ийшанның сәллелери шубалар,
Муртын таўлап жуўап урса Өмирбек,
Мен-мен деген қыз-келинлер тубалар.

Оның өзи - куўаныштың белгиси,
Сөйтип атқа шыққан екен бул киси.
Тотыққан пазнаны иске салғандай,
Ғам кеўилди жарқыратқан күлкиси.

Кел жигитлер, гәпти онша созбайын,
 Бир қазанға күйдирейин сөз майын.
 Хәм сол майға салған гүриш пискенше,
 Бес-алты аўыз орсақы сөз қозғайын.

Пайдакүнем Әмирбек

Дем ишинде жигитлик дем-дем екен,
 Жигит болды сөйтип бизиң Әмекең.
 Қолтығында қайқылықтың қанаты,
 Үйге тийер пайдасы сәл кем екен.

Сонда оған ата-анасы сөйледи:
 «Сен, жүәермек, қайқылықты қой - деди
 Пайда кууар басқалардың баллары.
 Ал сен мәзи собырайған бой деди.

Сен жүрипсең зәкиуан боп жән-жакта,
 Сендей баллар күнде барып саллаққа.
 Ишек-қарын алып саўда қылса да.
 Ата-ананың аўзына ас салмақта.

Деп анасы ызалы тил қатады,
 Бул сөз оның шымбайына батады.
 Таң азаннан турып алып Әмирбек,
 Базар бетке қарай адым атады.

Аралап жүрсин бе ол базарыңды!
 Сатып алды бир қап ишек-қарынды.
 Пайдасына сатпақ болып еп пенен,
 Гә мақтады, гә «алың» деп жалынды.

- Ал, алайық неден бала, қарының?
 - Қаптан... - деди, қазып сөздиң қарымын.
 - Қарыныңды неге бересең? - десе,
 - Пулға, деди, берер жери бәриниң ...

- Қарының таза ма?- деп сорағанға
 Деди: Басың бас па яки шалғам ба?
 Бунша ақмақ болғаның не, яшуллы.
 Қарын бола ма ол таза болғанда?...

Ишек-қарын қалды сөйтип, «пайдаға»
 Кеш болғанда қаптың аўзын байлады.
 Жас саўдагер мол пайдаға кууанып,
 Мине, үйге арқаланып айдады.

«Бүгін өзім таныттым-ау талайға.
Епсиз емес екенмен - деп - қалайда", -
Ай-хай, бизиң пайдакүнем жас жигит,
Келер бағып белшесинен ылайға.

Аяғы тайып кетип еси жарымның,
Ыңқ етти ишине терең қарымның.
«Өлө пайданың астында, Өмирбек!"
Депти астында жатып бир қап қарынның...

1962-жыл.

Өмирбек хәм ийшан

Байлар менен уламалар жыйналды,
«Өмирбектен күйдик» десип қыйланды.
«Суфы қылып, ийшанға қол бергизип,
Қутылайық оннан» десип ойланды.

«Қайт ырайдан, бер кудага ерикти!»
Деп үйине күнде олар келипти,
Дыңғырлыдан қутылайын деп сонда,
Бир ийшанға Әмекең қол берипти.

Ийшан, сөйтип, масайрады „пирмен" деп,
«Өмирбекти бағындырған бир мен» деп
«Бул дүньяда маған хызмет ете бер,
Ол дүньянды өзім ғамлап жүрмен" деп.

«Ол дүньяда сират—көпир бар» деди,
«Ол көпирдің ени қылдан тар» деди.
«Пийрим» деген, шалғайыма асылса,
Сол көпирден аңсат өте алар» деди.

Сөйтип, ийшан турли тәсил қолланды,
Әмекең де суфы болып салланлы.
Бир күнлерн пир хәм мүрийт екиси
Шеттеги бир садақаға жолланды.

Терең суўлы жапқа олар жеткени,
Бир паяпыл екен тек-те өткели.
Ийшан айтты: «қане, қошшым Өмирбек,
Паяпылдан бизди баслап өт» деди.

Айтты Өмирбек: «тақсыр өйтип сынама.
Ақмақпан ба батып сонша гүнаға?

Жолың уллы, өзиң баслап өте бер,
Пир турғанда мүрийт баслап бола ма!»

Бул сөзден соң гибиргиклеп ийшан да,
Паяпылға минди дейди қыйсаңлап,
«Я, пийрим» леп арт жағында Өмирбек,
Шалғайына асылыпты қыйпаңлап.

Паяпылды эсте силкип байқайды,
Гә аўдаңлап, гә артына қайқайды.
Пирин услап суў үстинде Өмирбек,
«Яр болғайсаң, тақсырым" деп шайқайды.

Сырг жағында суфы алып қолайды,
Паяпылдан пири суўға қулайды.
«Нәлет болсын бездим сендей найсаптан»,
Деп мантиғып ийшан сүзди ылайды.

«Бул дүньяда паяпылдан өте алмай,
Қыл көпирден алып өтесең қалай?
Мен де бездим сендей ялғаншы пирден»,
Деп Өмирбек жолға түсипти солай.

Өмирбек мешитте

Улы қашып барып кирди мешитке,
Өмирбек бақырды турып тесикте:
«Шық, жүўермек! Киргизейин деп турсаң аў,
Өмиримде бас сукпаған есикке!...»

Өмирбек хәм Ережеп тентек¹⁴

Лаққыны бир сынамақшы болды да.
Өмирбекти шақырды бий алдына.
- Мә теңге! Базарға барып кел! -деди
Бир «ўақ-ўақ», бир «ўай-ўай» алып кел!-деди.
Бийдиң сөзин ким тәрк еткен бундайда!
«Қуп әжеп» деп шапты Өмек Шымбайға.
Көп қызларды қуўырдаққа тойдырып,
Қайтты атын дизгин ушы куйдырып,
Жолдан хәрре, шаян услап алды ол,
Хәм қоржынның бир басына салды ол,
Гүржилеўли бос қоржынды көтерип,
«Аманатың мине» деди жөтелип.
- Қане, қане көрейик-деп бий сонда,
Қуўанып тез қолын урды қоржынға.

¹⁴ Ережеп тентек – қыпшақтың бийи, Өмирбектің заманласы. И.Ю.

Ўақ-ўақ, қолым... Бул нең, маңлайы қара?
 Мынаўың хәрре ғой, хәй занғар! - деди.
 - Қолыңызды суғыңқыраң бий жора.
 Тейирегинде „ўай-ўайы" да бар-деди...

1962-жыл.

ЖУЛДЫЗ ҚЫЗЫ

(Биринши космонавт қыз Валентинаға)

Жылдырымды ертлеп минген қарындас,
 Күн нуры шаш болып уласар саған.
 Даңқ хәм мәртлик таңырқасып ийип бас,
 Жұлдыздан гүлдәсте орасар саған.

Жаўлардың тилилал, жүзи бөз болып,
 Дос аўзында атың иңқар сөз болып,
 Бир маңлайға питкен еки көз болып,
 Путкил дүнья хәзир қарасар, саған.

Миллиард хаял-қыздан ең алды бурын
 Кийдин теңсиз ерлик скафандрын.
 Дүнья қызларының мийрин кандырып,
 Еркін баян етиў миясар саған.

Куяш нур себелеп оңлы-солыңа,
 Ай сулыў гүл үзип берсе колыңа,
 Жұлдызлар паяндоз болып жолыңа,
 Төселип жатса-да жарасар саған.

Аспан арзандасы — Шолпан қумартып,
 Қарар алтын таңға ийегин артып.
 Қарсыңда сәўлеси сөниңки тартып,
 Иши күйип, көзи қамасар саған.

Жұлдызлар кәрўаны аққан «Қус жолы»,
 Мисли дәрьядайын нур менен толы.
 «Гүзарыма кел» деп ахыў-зар болып,
 Өзи жылжып келип жанасар саған.

Қарт Юпитер буўырқанып-бурсаңып,
 Жәхәнғир Марс муздай темир курсанып,
 Сатурн семсерин дискаға жанып,
 Тоғыз планета таласар саған.

Найзағай шатырлап, шақмақ жалт етип,

Дегендей: «недара үстимнен өтип...»
 Булттың баўырын тилип, жасын сел етип
 Жүйрик жылдырымлар жыласар саған.

Жулдыз қызы — Жер перзенти баўырым,
 Даңқа бөлеп хаял-қызлар қәўимин,
 Жеңдиң жигит жеңген жолдың аўырын,
 Мәңги уллылықлар миясар саған.

Нақыл сөз бар алып-анадан деген,
 Анаң Россия туўыларда сен —
 Қәдимгише ол мәртликке жериген,
 Ким тай келип ғайрат сынасар саған!

Жасасын хаял-қыз өмир анасы,
 Адамгершиликтің аққан дәрьясы.
 Қуўанып елжиреп көзінде жасы,
 Дүнья аналары қарасар саған.

Азатлық гүзеткен Куба арыўы,
 Нық ушлап қолына тутқан қарыўын,
 Қуўанып қол былғап қыйқыў салыўы,
 Тилеклеслик болып гүл ашар саған.

Азат халық қызының пәрўазын көрип,
 Түрк қызлары аңсар өяине ерик.
 Нәлет чадрасын жүзден көтерип,
 Алласынан мәдет сорасар саған.

Иран қызларының ойшаң қыялын
 Желпип өтер сеннен үмит самалы,
 Нил қайырында жүрген феллаҳ хаялы,
 Жақсылыққа жорып пал ашар саған...

Бәлентте йоштырып инсан кеўилин,
 Қуўантып дүньяның қызыў-келинин,
 Жулдызға жол салған совет елинің
 Батыр қызы, мәртлик жарасар саған.

Минасыпсан мың дәстанда мақтаўға,
 Хаял-қыз намысын бийик саклаўға,
 Ерлик шыңларына щын шарықлаўға
 Азат өмириң бәрха жол ашар сәған.

16-июнь 1963-жыл.

ТИЛЕКЛЕСЛИК КОЛОННАЛАРЫ

Қырмызы туўларды нық тутып беккем,
Миллион-миллион қоллар: ақ, қара, сары
Москвадан тартып Малиге шекем,
Өтер Биринши май колонналары.

Бүркитлер шаңқылдап асқар таўларда,
Шақырар бир-бирин бәлент шыңларға.
Титиретпе тийгизип жалпы жаўларға,
Барар пролетардың коонналары.

Москва, Қызыл майдаң — парадтың басы,
Халықлар ығбалының. уस्ताханасы.
Коммунизмнің мәрт гвардиясы, —
Еки жүз миллион халық колонналары.

Прага, Будапешт билек сыбанып,
Берлин жана үмит пенен куўанып,
Бухарест, Ханойда туўлар козғалып,
Барар жана дүнья колонналары.

Жаса - вива Куба, — жалынлы атаў,
Азатлық ышқында қызған жанар таў!
Қол тийгизе алмас саған ҳешбир жаў,
Сәлем, социализм колонналары!

Коммунар нәсили қатарға турар,
Күшли қәдемлерден Париж қалтырар.
Муш түйип Лондонда докерлер барар,
Барар рабочий халық колонналары.

Өткен акшам Бонның полициясы
Кирпик қақпай шықты — корқыў гүўасы.
«Жоқ болсын — деп жеги курттың уясы!
Барар Европа, халық колонналары.

Бүгин Нью-Йорктин ала таяғы
Демонстрантларға топылар тағы.
Көшелер қып-қызыл туў менен ағып,
Ағар мийнет, дослык колонналары.

Мадрид жүзине түкирип жаўдың,
Қанын талап етер мәрт Гримаўдың.
Бағдад қулпын жулып қанлы буғаўдың,
Барар кек хәм ғәзеп колонналары.

Грек Акропольға қызыл туў қадап,
Азатлық жолында азапқа шыдап,

Порт — Саидта жүгин түсирип араб,
Баслар гедей феллах колонналарын.

Жат шынжырды үзген Африка палўан,
Қолында гүмбирлеп «там-там» — барабан,
«Социализм!» деп негрлер Ганадан,
Барар оянған ел колонналары.

Бүгин жумыр жерди қызыл нур шулғар,
Байрақ байрақларға басларын ырғар,
Мийнет планетасы парадқа шығар,
Ағар тилеклеслик колонналары.

Тынышлық, Азатлық, Туўысканлық хәм,
Дослық, Бахыт, Мийнет — әдиўли уран.
Жаса, коммунизм дүзиўши адам,
Еркин мийнеткеш ел колонналары!

Жаса, Биринши май — бәхәр қуяшы,
Нурлы тилеклеслик симфониясы!
Жайнасын үмиттин сәўлесин шашып,
Жақты жұлдызлардың колонналары!

1963-жыл.

ХОСЕ МАРТИГЕ¹⁵

Ядға түссе алыс Куба еллери,
Бәрха сен туўралы ойға таламан.
«Солмайсыз, даланың қоңыраў гүллери»
Деген сөзлериңди еске аламан.

Сонда көз өңиме келер бир сүүрет:
Аш өлең, қырғый көз, кабағы қатқан,
Бир киси жаралы геўдесин сүйреп,
Қаны шөпти бояп жылжып киятқан.

Оқлар шүйкилдесер, жаў басып келер,
Теңсиз урыс барар Ұатан жеринде.
Әрман, кек тыйығы кеўилди тилер,
«Куба!» деген бир сөз келер еринге.

Сол сөзден жанланып өлим пайтында,
Күлер, тарқағандай кеўлинің шери.
Қанлы гүлди қармап сыбырлар сонда:
«Солмайсыз, даланың қоңыраў гүллери!».

¹⁵ Хосе Марти – Куба революциясының көсеми хәм атақлы шайыр. И.Ю.

Испан оқларының астында анаң
Сени туўды қырғын саўаш күнлери.
«Ўатан ерки» деген еки сөз мудам
Қәуипли соқпақлардан айдады сени.

Сен сол еки сөздің шынлығы ушын
Бир жарқ етип жанар жылдырым болдың.
Өлдің Дос-Риоста сен оққа ушып,
Бар отынды таўға синдирип өлдің.

Сол таўдан адамлар отлық тас алып,
Ғазеп өртин жақты өз атаўына.
Ериксиз материкке ерк апарып,
Жаңа әўладың соққы берди жаўына...

Оны хеш қандай күш сөндире алмас,
Изге қайтпас азат Куба еллери.
Хосе Марти айтқан сөз қалый болмас:
«Солмайсыз, даланың қоңыраў гүллери!»
1963-жыл, 10-ноябрь.

ЎАТАН

Сен ең дәслеп шайқатылдың тал шақасында,
Мен өрмелеп барып сордым палыңды сениң.
Қабығыңнан сырнай соғып шерткен ўағымда
Сада сестің баянлады жанымды мениң.
«Мен сениң бир жас путағың, жасаў жоқ сенсиз» —
Деп безилдеп суў бойында жуўырды сырнай.
«Дурыс» деди даўысы менен жиңишке хәм минсиз,
Перзентине уя тоқып турған қурқултай.
«Кудай-ма я қурқултай-ма, ким шебер екек?
Жарықлық ай!» — деди анам уяға келип,
Сонда анамның мийрим толы нурлы жүзинен
Туңғыш ирет танығанман мен сени көрип.

Оннан кейин шық малынған танда аддымда
Жоңышқалықта сен сап-сары гүл болып питтиң.
Үзип алып, түп жағынан аўзыма салдым-да,
«Қой болма-да қошқар бол!» деп гүбирлеп кеттим.
Ал сен сонда қозы болып шаптың томпаңлап,
Әлле қайда бөденелер «пыт-пытлап» жатты...
Сен әжжедей мектеп болып турдын сығалап,
Шақырды жез қоңыраўың шыңғырлап қатты.

Сен Кегейли болып ақтың алдымда бирдей,
Ашылған ақ пахталарда мен сени көрдим.
Сырлы әрман айдаўында шаршаўды билмей,

Тал түслерде қырғый аңлып далада жүрдим.
 Көрдим сени қумай көзлі қоңысы қыздың
 Жүзиндеги жанға ысық күлдиргишинде.
 (Мақтанышы еди ол қыз аўылымыздың,
 Сағынаман оны еле көрсем түсимде).
 Гейде дэртли қосық болып сен арқаш жақтан
 Падашы хэм пада менен өристен қайттың.
 Қаўын қоста, түтинликтің басында ақшам
 Сен қорықшы ғарры болып ертеклер айттың;

Мен қайсындай сүўретлерде көрмедим сени!
 Гүзги аспанда уштың дизилип жыл қусы болып.
 Сен қырғаўыл болып талай шақырдың мени
 Хэм қышқырдың кебирликте жылқышы болып,
 Түн ишинде жарты пахса үстинен қарап,
 Бақлар едим көл бойында жанған отларды.
 Көпти көрген гүзар жоллар тум-тусқа тарап,
 Ўде етти қызық-қызық саяхатларды...

Мен қайсындай сүўретлерде сени көрсем де,
 Исен, Ўатан, уллылығың шыққан жоқ естен!
 Киндик каным тамған жерди қанша сүйсем-де,
 Оны сеннен бөлип алып сүйген емеспен.
 Кызыл майдан жұлдызлары биз бала ўақта-ақ
 Әлипбениң қағазынан кеўлиме көшкен.
 Ленин менен Пушкин өскен уллы топыраққа
 Көкирегимде көк емендей мақтаныш өскен.
 Азаматтың «Ўатан» деген үлкен анасы
 Бас хэрипсиз, Россиясыз түсиниксиз маған.
 Сен — кеўлимнің космодромы, ығбал қуяшы,
 Көп үлкели, көп теңизли, көп тилли Уатан!

Адассам-да Кавказ бетте яки тайгада,
 Қақам суўын өсириўшилер ярангаларын, —
 Мен билемен, Ўатан сезими бизди қайда-да
 Жатырқатпай, ашырқатпай қабыл аларын.
 Саған деген сезимимнің меридианлары
 Бес океанды тутастырар кеўлимде мениң.
 Бес жұлдызын, алты ураның барлық халықлардың
 Үмитлерин жағысына шақырар сениң.
 «Туўған жерим» атлы сениң бир мүйешинди
 Шарбақ пенен бөлип алып сүйиў — маған жат.
 Уллылық хэм кеңлигинди, бирлик, күшинди
 Тутас уғына билген адам — сенлик азамат.
 Жұлдызларға ракеталар кэрўанын тартып,
 Мэгэр қайсы планетаға салар болсам из,
 Сағынарман сен арқалы Жерди қумартып,
 «Мен сениң жас путағыңман, жасаў жоқ сенсиз».

1963-жыл, Июль, Нөкис

АРМЕНИЯ

Арасынан асқар таўлардын
Бир ҥасыл тас таўып алдым.
Тәждиң гәўхар тасы ма?
Гүлжүзиктиң қасы ма?
Шатырлап жасын түскенде,
Майдалап оны кескен бе?
Сынықлары қай жақта?
Жатыр ма екен узақта?
Дойнақ яки қылыштың,
Изи ме қанлы урыстың,
Бул не шыжбай тастағы?
Ямаса әўел бастағы
Жазыўы ма әрменниң?
Маштоц яки әлле ким
Бир гезде жазып қалдырған?
Абовянның кеўлиниң
Жарасы ма бул турған?
Мийримсиз ўақыт, сум заман
Тырнағын тасқа батырған.
Севандай мөлдир, туңғыйық
Тастың тынық жүзине
Қарай бердим сүзиле.
Көп шыжбайдың астынан
Бир хат көринди маған:
«Армен, демек, бул - адам,
Жоғалмас адам ҳеш қашан!...»
Жанға жақын, туўысқан,
Жаңа заманға куўысқан,
Аўа, бул тас жоғалмас.
Армен - сулыў, армен - жас,
Гүллене берер Аястан,
Ал мен болсам бул тасты
Шийринниң сулыў көзиндей,
Туманянның сөзиндей
Жүректе мәңги сақлайман,
Ҥеш дүньяға сатпайман!

1963-жыл, Ереван.

ХОРЕЗМЛИ ТУЎЫСҚАНЛАРҒА

I

Ортамыздан аққан дәрьядай ортақ
 Өбир-тарийхымыз хәм намыс-арым.
 Хорезм! Бул— бизге ана топырақ,
 Сизлер—ханаласым, туўған диярым,
 Сәлем, хорезмли туўысқанларым!

Биз екеўмиз бир шаңғалақ дәнеси,
 Бизин ҳаўазымыз—бир дуўтар сеси.
 Сиз—еки мың жылдың мәрт пахтакеши,
 Сиз—дийқан бабасыз, өрнек аларым,
 Ҳарман, хорезмли туўысқанларым!

Хорезм —әйемги тарийх бесиги,
 Ески Күншығыстың сырлы есиги.
 Ханлар заманында болмай несиби,
 Көп қосылған еди зарыңа зарым,
 Бәрин бирге көрген туўысқанлары.

Жер, суў, тоғай, кум хәм даламыз ортақ,
 Атыз-арық, тарнаў, наўамыз ортақ,
 Уллы Бирунийдей бабамыз ортақ,
 Ушқыр ләфәрлериң хәм «нарым-нарым»,
 Бәри, бәри ортақ, туўысқанларым.

Бирге қаласқанбыз қалалар тасын,
 Бирге айдағанбыз байдың арбасын,
 Салғанбыз Хийўаның көп минарасын,
 Гүрессек, бирге бел буўысқанларым,
 Сизлер, баўыр етим, туўысқанларым.

Гүлалдағы нанымыз да бир болды,
 Кеме минсек жанымыз да бир болды.
 Бизди езген ханымыз да бир болды,
 Бирге қашып, бирге қуўысқанларым,
 Жаўға бирге шапқан туўысқанларым.

Ленин ашқаннан соң нәўпир сағаны,
 Жериң болды бахыт, ақ алтын кәни.
 Әўез Отар хәм Бердақтың әрманы
 Шағлап иске асты, тарқап қумарың,
 Кетти кеўилден—муң, тиллерден—зарың.

Абаданлық аққан бул ғурғын халлар,
 Жаңа турмыс жолы—бул айдын жоллар,
 Тассаға, Ленинжап уллы каналлар

Еркин мийнет пенен қазғансыз бәрін,
Истиң көзин билген туұысқанларым.

Халқың мийнетинен мол хасыл жыйды,
Еткен исин өрнек, еллерге ийги.
Сизлер—ақ алтынның академиги,
Бәйгиден бас байрақ алғыш тулпарым,
Абырай шерик ағам, туұысқанларым.

Егер болық болса сиз еккен пахта,
Биз ушын қуұаныш ол барлық ұақта.
Мол пахта терилсе қарақалпақта,
Қуұанасыз, питип кеўил қарарың,
Сениң намысың —мениң намысым-арым.

Хорезм, Ташаўыз хәм қарақалпақ,
Бир жаптан суў ишкен жеримиз жалпақ,
Бир мақсетке шапқан үш ат—арғымақ,
Табыс пенен атсын хәр бир таңларың,
Сиз қатарда нарым, туұысқанларым!

II

Ўа, Хорезм, ханаласым!
 Келдиң бәрха дара басым.
 Ай, жұлдызға араласып,
 Даңқ, мәртебең қанат қаққан,
 Кеўлиндей ақ терген пахтаң.

Гәхи тасып, гәхи толсам,
 Тойхананда сақый болсам,
 Мунис я Ағахий болсам,
 Жырлап сениң тәрийпинди,
 Жазар едим тарийхыңды.

Мен шалқысам, сен абадсаң,
 Мен шаршасам, сен қуўатсаң.
 Мен шад болсам, сен де
 шадсаң,
 Сениң тойың—бизиң байрам,
 Тойлар мүбәрек, туўысқан!

Көкте қанша жұлдыз болса,
 Пахтаң шағыраяр сонша.
 Жайнасын жаңа дәўранша
 Аппақ фондлардың сийнеси,
 Артсын Ўатан ғазийнеси

Озып шықтың сен жарыстан,
 Янгиарық хәм Ҳазараспан
 Көпдур ақ алтыншы устаң,
 Ким пахтаның маманыдур,—
 Заман соның заманыдур.

Ғайрынағыс Хийўа, Шават,
 Пахтасы бар нәўпир абад.
 Палаў демлеп, ишсе набат,
 Бул—пахтаның табысынан.
 Халык кайылдур шабысыннан.

Кол созым Ургенч, Нөкис,
 Әмиўден суў ишер тегис.
 Тутас жатқан бағ хәм егис,
 Бир түптен өскен жүзимдей,
 Суў бойында қос гүжимдей.

Қатарыңнан оздың гүўлеп,
 Болса қандай қыстаў мәўлет.
 Жаксы қоңсы—жарты дәўлет,

Басым келген тәрезимсең,
Хорезмсең, Хорезмсең!

*1963-жыл, 10-ноябрь, Нөкис—
Ургенч*

САДЫҚ ШАЙЫРҒА

Жүрген - дәрья дейди, отырған - бойра,
Жүрдек аяқларды жоллар хәм сүйген.
Ғаррылар ойласа не түспес ойға
Дийўал қысып кетер шықпасаң үйден.

Жатқанға не айтар төсек хәм дастық?
Мезгилсиз қартаймақ - өмирге қаслық,
Бахытлы ғаррылық - екінши жаслық,
Мисли кеш түскенде атқан таң деймен.

Бұлбил қус баласын алып жанына,
Сайраўды үйретер палапанына ...
Қалмайын деп жас әўладтың шаңына,
Күни-түни қәлем тартарсаң деймен.

Мен хайранман баз бир шайыр досларға,
Шаршадым дер шықпай атып асқарға.
Сол иштен қартайып туўған жасларға
Жасарыўдың жолын айтарсаң деймен.

Көз әйнекти сүймес нураний көзиң,
Кеўилге заўық берер көп айтқан сөзиң,
Пахтадан - Шамурат, қосықтан - өзиң
Ел кәрўанын мықлап артарсаң деймен.

Алпыстан асқансоң азыў кетилсе,
Қапталынан жеткиншеклер жетилсе,
Заман даңқы ушын талап етилсе,
Космосқа хәм барып қайтарсаң деймен.

Ел жапқан елтири бойға шақ дейди,
Халық сүйгеннің несибеси нақ дейди.
Қартлар Сизге қусап жасарсақ дейди,
Ал мен сиздей болып қартайсам деймен.

1963-жыл, август.

СЕКСЕҰИЛ

Үнсиз көкке қолларын созып әстен,
 Ким булар ел шетінде ербеңлескен?
 Хешким емес, бул мәзи сексеуиллер,
 Шет - шебирсиз даланы қаппа өскен.

Бойында қызғыны бар тас көмирдей,
 Шаң басып куәң тартқан жас көринбей,
 Өз даласын жаулардан қорғап тұрған
 Әйемги массагеттің ләшкериндей.

Айқасар отлы әптап, жәбир менен,
 Жығылса иси болмас қабир менен.
 Жаумай өткен бултларға өшегисип,
 Түйедей төзе билер сабыр менен.

Боранлар келип оны жулқылаған,
 Қорықпас ол бирақ хеш бир ғулруладан,
 Артезиан излеген барлаушыдай,
 Узын тамыры шөл төсин бурғылаған.

Қақшыйып қыйынлыққа төс кериули,
 Билмейди кула дүзде сескениуди.
 Салмағы мысалы пил сүйегиндей,
 Сүйемен шөл перзенти сексеуилди.

Тухымы жер таңламай өнип кетер,
 Жасында көк шыршадай дөнип кетер.
 Жанса да тегин жанбай, адамзатқа -
 Бойдағы бар қызыуын берип кетер.

1963-жыл.

ҚЫРҒАҰЫЛ

Киятыр едим шар бузып,
 Үстинен таза қардың мен.
 Түскендей қолдан ғарбызым,
 Аңырайып қалдым мен.

О, сулыулық! О, дала!
 Сүўретшисең-ау әжайып!
 Қарай бердим қадала,
 Жутынып, мойным узайып.

Бир шоқ урық астында,
 Ғыжлап жанып шоқ жатыр.
 Умыт қалған далада

Акварельдей боп жатыр...

Иреңнің ағла, тынығы,
Барынша көркке толғандай.
Айқулақтың сынығы
Аспаннан түсіп қалғандай.

Ғыжымы мойын тығылып,
Бас жатыр жан саўғалап,
Сатқын қуйрық құбылып,
Сыртта жатыр «мында» лап.

Ийкемсіз жас мүшеси
Тар кийімге сыймаған
Сулыұ қыздың денеси
Сыяқланды ол маған.

Ашығындай аймалап,
Баўырыңа бассаң дә!
Деп тұрғанда сығалап,
Ушты дүрлеп аспанға.

Үркіп кетти басымнан
Даланың жуўас ойлары.
Жүрегім туўлап жалма-жан,
Жуўырғызбай қоймады.

Атлы, жаяў анталап,
Арсылдап ийтлер шабысты.
Аңшының көзи қанталап,
Мылтығына жабысты.

«Тарс» етті мылтық бирден тек,
Қулады сарқып қырғауыл.
Адамлар бүкті тепкилеп,
Болып кетти «урха-ур»...

Өлімге оның жалынбай,
Көрдим алысып атқанын.
Бір жапырақ жалындай
Урынып, лаўлап жатқанын.

Ойладым сонда: жалынлап
Жасай билде, сүйе бил.
Өлерінде де лапылдап,
Жалын болып сөне бил!

1963-жыл. Декабрь

ЗАМАНЛАС

(Космонавт Андриян Николаев ушқанда)

Кутлы болсын сениң бәлент пәрўазың
Жулдыз сапарына шыққан заманлас!
Сен азат инсанның күшли хаўазын
Жаңадан жаңлата билдиң заманлас.

Сен — жылдырым қанат үшінши лашын,
Жулдызларға толған жазған қулашың.
Достым, мениң менен бир екен жасың,
Шын кеўилден қуғандырдың заманлас.

Мың жыл қанат соқтық бизлер Икарға.
Қырқ жыл қуғат бердик жаңа тийкарда.
Әрманлар кетпеди босқа — бийкарға,
Аспан түңлигин биз түрдик заманлас.

Канатыңда азатлықтың хаты бар,
Ленинлик идеяның күш-қуғаты бар.
Халықлардың умит мухаббаты бар,
Жеткиз жулдызларға оны, заманлас.

Көкте кептер көрсе тислерин кайрап,
Биреўлер бад урар от пенен ойнап,
Биреўлер көтерер тынышлық—байрақ
Сол байрақ қолыңда сениң заманлас.

Көзин атом перделегенлер үстинен,
Халық даўысын еситпегенлер үстинен,
«Урыста бахыт бар» дегенлер үстинен
Космослық бийиктен күл сен, заманлас.

Жулдызға жаңа жол салғаның ушын,
Сен бизге ўатанлас болғаның ушын.
Қарапайым чуваш болғаның ушын
Шын кеўилден мақтанамыз, заманлас.

Парахатшылық, дослық, азатлықты биз
Әзелден әдиўлеп сүйе билгенбиз
«Курал емес бизиң эмблемамыз!»
Деп жар сал бийиктен жерге, заманлас.

1963-жыл.

* * *

Миллион әсир, миллион заманда
Миллион жулдыз сөнсе-де хәр кеш
Мениң нурлы галактикамда
Бир жулдыз бар сөниўди билмес.
Миллион кәўим, миллион әўладлар
Жазбай таныр хәм ашық оған.
Миллион Ләйли, миллион Фархадлар
Колын созар таласып оған.
Ақыл-йоштың ушан кемесин
Миллион кәўипли толқынға салса,
Шекспирлер, Ҳафиз, Гейнелер
Сол жулдыздан жол сорар бәрха.
Миллион жылдың мийин қыйнаған
Космостағы биймәлимликке
Юрийлер хәм Валентиналар
Атланарда ол жулдыз көкте —
Миллион-миллион шақырымлардан
Оларға нур, жыллылық берип,
Аман сақлап көп апатлардан
Турса керек жигерлендирип.
Миллион-миллион жулдыз жымыңлап,
Мың кубылып қақса да кирпик,
Ол алдамас, кубылмас ымлап,
Қыя салмас жолыңнан иркип.
Адастырмай кемемди мениң
Миллион жағыслардың ишинен
Сени таўып бергени ушын
Шын ырзаман жулдызыма мен.

1963-жыл.

КӨЗ

Аппак далада тынып жаткан
 Қыяллай терең Кара көл —
 Сениң көзиң
 Сениң көзиң —
 Даланың көркі,
 Даланың жаны ол.

Ала қанатлы бултлар кешкенде
 Көрдим оның
 Қубылып жатқанын.
 Ымырт түскенде
 Урланып келип,
 Жұлдызлардың
 Шомылып атқанын.

Даланың
 Ашық күнлери көп болар.
 Кирпик қақпай
 Тигилип аспанға,
 Жүзінде күннің
 Нурларын сындырып,
 Салтанатлы
 Жарқырап сонда,
 Ол жатады
 Дала маңлайында.
 Оны аңсап
 Кийиклер келер.
 Бирақта
 Көлдің жағасын қорып,
 Мийрими жоқ
 Бир аңшы жүрер...

1963-жыл. декабрь.

ШАЙЫР ГҮНАСЫ

Курортга шайыр дем алды,
 Қыймылдатпай бармағын.
 Хәр қадеми саналды,
 Үйине хат та салмады.

Көшпели кәтин арқалап, Теңізге
 барды қунысып.
 Биймаза толқын сарқырап,
 Шайырдың алды тынышын.

Жайына қайтып келди де,
Шолды ол қыял аспанын.
Есикти иштен илди де,
Косығын жаза баслады:

«О, сүйиклим Тамара,
Жүр, теңизге барайық,
Сайранлап аз-кем жағада,
Қайықты өрге салайық!

Сен барда мениң билегим Ескек
есем талықпас,
Бирақта сеннен тилегим:
Жүзе көрме алысқа.

Мени таслап қайықта,
Теңизге «шомп» етесең.
Былғақлап алтын балықлай,
Жүзесең де кетесең.

Ата-бабаң я әкең
Теңизши-аў деймен шамасы.
Кимди сүйіп жүрмен мен?
Суў перимисең ямаса?

Кел шығайық жағаға, Қалдырма
мени қайықта.
О, сүйиклим Тамара,
Сүйиў деген айып па?..."

Жоқ сулыўды—жоқ қызды
Усылай шайыр жырлады...
«Аштық—деп—жаңа жұлдызды
Критиклер шырлады.

Бул жұлдыздың бирақ та,
Бар болып шықты куйрығы.
Хаялы оқып бир ўақта,
Шайырдың берди «сыйлығын»:

«Шаршадым» деп, сен жылда,
Курортка шаўып жүргениң,
Усы қыз ушын екен дә!
Билинди дәўран сүргениң. ..

«Шайырды сүйме, шатақ халық»
Деп қызлар талай айтканда

Қулақ аспай мен ақмақ,
Сүйдим-аў сени, ўақ, сонда!

«Жүрегим сенлик, өзиң бил» —
Дегениң қайда сен бир ўақ?
Жүрегиң сениң әйтеўир,
Гөш екен бир жапырақ.

Ермек қылар адамды
Сен жүдә тапқан екенсең.
Умыт бала шағаңды,
Умыт мени, шық үйден!

Қояйын зар қақсатып,
Сен бийопа сайылды,»
Деди де хаял, уқшатып —
Судқа берди шайырды.

Бийшара шайыр зиңилдеп,
Судқа барды, шағынды.
Күйип-писип дәлиллеп,
«Қос бизди» деп жалынды.

Судья айтты: «Қоя ғой,
Тәўелле, сулыў келиншек.
Бул—қыялый қосық ғой,
Мәмилеге келиң!» -деп.

«Шайыр бир азлап йошыпты.
Отырып теңиз қайырында.
Жазған ғой бундай қосықты
Лермонтов пенен Байрон да.

Шайырды алдап-арбаған
Фантазия перизат.
Исенбесениз сиз маған,
Айтсын, мейли адвокат!"

Деп судья күлимлеп,
Адвокатқа қарады.
«Айтары жоқ буның" —деп,
Адвокат шашын тарады.

«Суйенемен фактқа»
Деп сүзип көз әйнегин,
Адвокат сол ўақытта
Хаялды жақлап сөйледі:

«Бириншіден, мінекей,
Белинский, Тимофей...
Әдебиат—шынлық сәулеси—
Деп жазған олар хәммеси.

Екиншіден, булманда
Авторы анық жазылған.
Үшіншіден, журналда
Бул қосық анық басылған.

Төртіншіден, шайыр азамат
Курортта жүрген гезінде
Үйіне хәтте бір де хат
Жазбағаны сезилди.

Бесіншіден, оныншы...»
Фактлер кетги балалап.
Өзлерин уға койыңшы
Ендиги жағын шамалап.

Жамғыр жоқта жаўраған
Сол байғұс қалемлесимди
Аяйман. Усы даў маған
Сабақ болды шешимли:

Қыялай қосық жазыўға
Соннан берли қорқаман.
Не жазар болсам, бәрхама
Турмысқа қол артаман.

1963-жыл.

ҚЫЗДЫҢ КЕҰЛИ – ҚЫЗЫЛ ГҮЛ

Шалқып аққан дәрья қыздың қыялы,
Тоқлаў айталмасаң ағар да кетер.
Есерленип ессе ышқы самалы,
Қайғың сал болып ығар да кетер.

Шалқар теңиз қыз қыялы, қыз жаны,
Тереңінде жанар қасыл маржаны.
Илгир зейин болсаң хәм шын ұапалы,
Ҳинжи-маржанларын тағар да кетер.

Қыз кеўлинде асқар таўдың саўлаты,
Жарқыраған қарлы шыңлар айбаты.
Кеўлинде болмаса бүркіт қанаты,
Мәзи қыя-қыя бағар да кетер.

Қыз кеўлинде қызыл гүлдің жилўасы,
 Гүл ышқында сайрар бүлбил намасы,
 Көкирегінде болса бәхәр қуяшы,
 Гүллер ғумшаланып шығар да кетер.

Қыздың кеўли ыссы күннің әптабы,
 Нурлантар, күйдирер қызған шақлары.
 Сәл-пәл қыя салсаң ышқы соқпағын,
 Айралық отына жағар да кетер.

1963-жыл, Нөкис, Декабрь.

ӨЗБЕКСТАН

Сәйир етип мен сәхәр ўақта,
 Кирдим бир әжайып бағқа.
 Жапырақ жамылып аўлақта,
 Булбиллерге сыр сырластым,
 Самал менен сыбырластым.

Бүлбил айтар: « — усы бостан
 Мени тартты озал бастан.
 Сол ушын да бир тынбастан
 Сайрай-сайрай есим кетер,
 Хәўес артар оннан бетер.»

Самал айтар: « — мен сахрадан
 Уйытқып шаўып келсем мудам.
 Бул бостан наз етип маған,
 Жуўасытып алар жаным,
 Сәўир болар боранларым».

Гүл жүзинде шық малынар,
 Алма ағаштың зары бар.
 «Үз мийўамды» — деп жалынар.
 «Сынып кетпей турып белим,
 Мийўамды үз - дейди — мениң!»

Шәртек қайыстырған жүзим
 Ширеге мәс етип өзін,
 Қәрелилер кара көзин
 Сүзгенде, әл қызыл әнар
 Ышқы отында күйип-жанар.

Суў бойында мәжнүн талы
 Сәрхаўызға шашын малып,

Бир шийрин ойларға талып
Ләйли түскендей есине,
Телмирер ай сәулесине.

Наўайының урпақлары,
Колларында тилла тары,
Қызғын мұшаиралары,
Жаңа ғәззел, жаңа муқам,
Бул мәжилиске кирдям мен хәм.

Сонықдай әжайып бостан.
Таўсыйп етсем таўсалмаспан.
Перзентим деп қушак ашқан,
Өзге емес, өз жанымсаң,
Гөззал Өзбекстанымсаң!

Гүрлеп жатар Ташкентимиз,
Шығыста зор дәрбентимиз,
Жоллар түйискен кәнтимиз,
Ески, жаңа Күншығыстан
Жолаўшылар көп ығысқан,

Азатлық деп «ах» урғанлар,
Шынлық жолын қыдырғанлар,
Көзи ашылған бирадарлар
Ҳажға бармас, саған келер,
Бахыт жолларын үйренер.

Жақсы исдур жәхән гезбек,
Көзиң менен көрип, сезбек.
Мийман ушын туўған өзбек,
Қонақ күтиў — бул хәм өнер,
Гүлдей ашылар кеўиллер.

Кел бирадар, сапар шеккен!
Жол билмес деп тәгне етпең.
Журтын сүйген бир өзбектен
Кем билсем мен бул үлкени,
Қарақалпақ демен мени!

Келха мийман, таўлар жаққа!
Түсейик кийик соқпаққа.
Мисли қырманланған пахта
Шыңлар ашып ақ сийнесин,
Алар күннің ақыл-есин.

Сол таўлардың қабағында,
Шахымерденнің бағында,

Қурбан болып таң шағында
 Жатар ерктің суңқар қусы —
 Инқылабтың мәрт жыршысы...

Умытылмас ол даңқлы жыллар!
 Кең жазыққа түсти жоллар.
 Аўыр кетпен тутқан қоллар
 Меңгерер «көк корабльди».
 Көр аралап бизиң елди!

Өтсең Китаб, Алтын көлден,
 Андижан я Мырзашөлден,
 «Пахта байрамына» келген.
 Мисли «Бәхәр» ансамбли
 Кулпырар ақ алтын гүли.

Алтын топырақ Ферғанадан
 Қайтып шықбас барған адам.
 Хәр түп пахта, хәр ханадан
 Өнер елдин несибеси,
 Пахтакештин кәсип, иси.

Азат адам бахты усында.
 Бегабадтын шахтасында,
 Акшам ГЭС-лер жақтысында
 Бурып дәрьялар ийримин,
 Фархад табар өз Шийринин.

Билгир химик бұл кәрадан
 Шыршықтың даңқы тараған.
 Газ бурқылдап Бухарадан,
 Кернеп гәўмис трубаларды,
 Уралға отын апарды.

Гирес-гирес кәрўан, көшлер,
 Шым-шытырық рельслер,
 Вагон вагонларды тислер,
 Узақ жоллар болып қысқа,
 ТУлар ушар тумлы тусқа.

Ташкент тақы нурға толар,
 Азат мийнет таңы булар,
 Ағар тасқын колонналар,
 Ташсельмаштың сменасы
 Келер батыл кәдем басып.

Сүнгип қалың жапыраққа
 Жаслар барар ТашГУ жаққа,

Билим гүллеген бул бағда
Иске асып турған бәри —
Улуғбектиң әрманлары.

Уллы шәхәр ортасында,
Жас гүжимлер арасында,
Фонтан атылып қасында,
Озық өнер сахнасы тур,
Мясли ашылған қызыл гүл.

Саз кумартып келсең излеп,
Фрак кийген сәтең өзбек
Йошып, оркестрди гөзлеп,
Шыбығын бир силтеп енди,
Гүңирентер Бетхобенди...

Көрип азатлық дүньясын,
Батыстың паң лорд-мырзасы ...
Отыр әне, аўзын ашып.
«Кудирет ғой мынаўың!» дер,
Иши күйип гүбирленер.

Дослық, бахыт, ерик қуяшы
Турар мәңги нурын шашып.
Иши күйген дуз жаласын!
Өмиримиз бар бағы бостан,
Саў бол, анам Өзбекстан!

1964-жыл. Сентябрь

ҚЫРҚ БӘХӘР

{Қарақалпақстан. АССР-ының 40 жыллығына)

I.

Сән-салтанатлар бар орны гиреўли,
Уллы әйям тойлар елге жарасар.
Ығбал нурын емген халқымның кеўли,
Асқар таўдай бәлент, дәрьядай тасар.

Қырк жыллық той келди, жаңа йошлардың
Қайнар булағындай бурқып, мәўжирип;
Қырк мың әсирлердин, қырк мың заманның,
Көрмеген ығбалын қырк жылда көрип.

Бул той — уллы таңда қайта туўылған
Азат Азияның қуўаныш тойы.

Октябрьде жүзине нур жуўырған
Туўысқан халықлардың мақтаныш тойы.

Бахтым батыл болған бир булақ едн,
Ерким жел айдаған бир қаңбақ еди.
Хан менен байлардың қысметин көрген
Халқым қара табан қаралпақ еди.

Әссалам, Октябрь! Халықлар бахтының
Уллы Гималайы — нәўпир сағасы!
Сәлем, Россия! Азатлық күнің
Туўған ел, Лениннің уллы анасы!

II.

Азатлық қәдирин билген халқымның
Көзи, жаны менен сезип қарасам,
Күндей нурлы жүзин уллы Лениннің
Тақыйық көз алдымда көремен мудар.

Көз алдымда көсем отырар бәрха,
Мийнеткеш бахты ушын дәрьядай йошып
Аты өшип баратырған халықларға
Ат, азатлық берип, қатарға қосып.

Халқым! Сонда саған халықлар данасы
Халық атағын берген, зарыңды уққан;
Уллы семьяның бул тең ағзасы, —
Деп саған ерик берип, арқаңнан қаққан.

Халқым! Ядыңда-ма, сонда жүзиңе
Нур енип, кемликтен қутылғанларың?
Қуўаныш көз жасларын сүртип көзиңнен,
Түсим-бе, өним-бе деп турғанларың?!

Ол күнлер умытылмас! Бари есте бар,
Кеўилге орнаған күн өшер-ме сирә!
Еркинликке шығып бой жазған қуслар
Қайтып өз кәпесин күсер-ме сирә!

III.

Сен бир тар кәпесте турған кус едиң,
Сен байтерек едиң шөлде қуўраған.
Сен — партаў боз едиң, суўды күседиң,
Сен бир қуйын едиң дүзде зуўлаған.

Жайыларға таўы жоқ бир қулан едиң,

Нар едің қәтеби жаздырылмаған.
 Күс басып қабарған алақан едік,
 Бұлбил едің шөлде шеңгелге қонған.

Халқым! Онсери бел, сийсери кетпен,
 Бүкир гүнде сениң хәмдамың еди.
 Сениң табан етин, мақлай териңнен
 Күшлилер май шайнап хәм-де пал жеди..

IV.

Қырқ жыл — ериксиз елдің хұқыұқы, ерки,
 Қырқ жыл — қызыл отаў, ғұрғын хожалык.
 Қырқ жыл — азат мийнет, өмирдің көрки,
 Халқым қайта туўған халық атын алып.

Қырқ жыл — қараңғыдан — жақты нурларға,
 Қыйсық гүнделерден — тракторларға.
 Қырқ жыл — наданлықтан билим бағына,
 Қырқ жыл — тас шырадан — ГЭС шырағына.

Қырқ жыл — қаўашадан — ақ алтынларға,
 Қырқ жыл — шөлде гөззал Нөкис — қалалар.
 Қырқ жыл — арба жолдан — асфальт жолларға
 Қырқ жыл — кумды жарып поездлер барар.

Қырқ жыл — Қызыл кумлар толып малларға,
 Қырқ жыл — гүллер питкен қызыл қыяға.
 Қырқ жыл — жап-салмадан — зор каналларға,
 Қырқ жыл — қыл қобыздан — симфонияға..

V.

Сәлем, социализм, — шын бахыт жолы!
 Сен арқалы жеттик бул ығбал-бағқа.
 Сен арқалы тийди жулдызға колым,
 Сен айнымас жолсаң қарақалпаққа.

Сәлем, социализм — сөнбес шамшырақ!
 Халықлар үмитиниң корабльлери
 Жүзер, жүзер бәрха тек саған қарап,
 Сен деп жасар хәзир дүнья еллери.

Бахытлыман! Халқыма сен болып несип,
 Айдын гүзарыңа түскеним ушын.
 Усы уллы жолда көшке илесип,
 Бахыт булағынан ишкеним ушын.

«Кус жолындай» нурлы галактиканың
Бир жақты жұлдызы — қарақалпақпан.
Бул дослықка садық жүрегім, жаным,
Дослық мийұасы мол мен таза бақпан.

Мениң кеўлимдеги ен күшли, сезим,
Ленинлик партиям, саған арналар.
Бул сезим — қанымызға сиңисип бизиң,
Мәңги әўладлардан әўладка барар.

Сазыңды колға ал, ғошшақ сәзенде,
Азат ел кызлары түссин ойынға.
Шағлайық улыстың ұллы күнинде,
Қызсын дослық тойы Әмиў бойында!

1964-жыл. Ноябрь

ҚУШАҚЛАССЫН НЕВА ХӘМ ӘМИҰ!

*(Қарақалпақстанға келген ленинградлы әдебият
хәм искусство ўәкиллерине қутлықлаў)*

Жаршысы болып бахыт дүньясының
«Аврора» залп берген жерден;
Жер гүңиренткен Пушкин музасының
Алтын бесиги тербелген жерден,—

Сизтер келип, дослық дастурханын
Дөгереклеп отырсыз төримде,
Көп шайырлар келсем деп, бурын-
Әрман етип кеткен жеринде,

Тегин емес, бизиң бабалардың
Петербургты излеп барғаны.
Россияның, уллы шәхәрдиң,
Босағасын сәжде қылғаны.

Тегин емес, бул шәхәр күннің
Бесиги деп лақап жайғаны.
Оған мәңги өлмес Лениннің
Мәңги өлмес атын койғаны.

Тегин емес, азатлық жаўлары
Кайта-қайта топылып қатты,
Бағындырып ала алмаўлары
Ер жүрекли Ленинградты!

Кел, әзийзим! Дастурханларға
 Писетимде барым төгилсин,
 Гүл паяндоз болып жолларға,
 Ұасыл байлықларым төгилсин.

Бирақ, дослар, ең ұасыл байлық —
 Халқымыздың ақ көкиреги;
 Ленин дузген уллы семьяның
 Беккем бирлик, дослық тилеги.

Бул дослықтан күшли, қаттырақ
 Қайсындай зат болыўы мүмкин!
 «Ашық аспан мәңги жарқырап,
 Мәңги жайнап турсын көкте күн!»

Ленинград, Ленинград!
 Сен — даңк, ерлик, жеңилмес куўат!
 Не бар дослық, иззеттен сулыў?
 Қушақлассын Нева ҳәм Әмиў!

1964-жыл 14-сентябрь

САЛЫ АТЫЗЛАРЫ

Қустана таўының етеклеринде
 Шексиз далаларды желпип ызғары,
 Әсер ырғалысып ўатан жеринде
 Салы атызлары,
 Салы атызлары.

Әзи суўын ашып,
 Әзи жер сүрип,
 Дыйханшылық етип жүргендей бунда, —
 Зәбәрдес дигилдиклер балағын түрип,
 Жүрер шыр-пыр болып шелдің басында.

Жекен калпақ күннен жасырып басын,
 Ислер салыкерлер умтылып шердей,
 Мисли шырша тастан ўатан картасын
 Кестелеп атырған сүўретшилердей.

Ислер көк талшықлы тири сабақтан
 Мөлдир суў бетине өрмегин шалып.
 Жазда келип көрсең, бул әтирапта
 Биняд болар шекснз бир жасыл ғалы.

Гүриштей ақ тислери жарқырап күлген,
 Ғарман қарындастар, — корей қызлары!
 Әмиўдәрья аяғына егилген
 Салы атызлары,
 Салы атызлары.

Бунда жуўасыған теңиз самалы
 Бир нәзик намаға сыбырлағандай.
 Бунда қыл мойынлы қылшықсыз салы
 Салланып, доланып ырғалар сондай.

Нәзик ырғалыўлар тербеген ўақта
 Ақшам қалғып кетпе, хей қорықшы дос!
 Қырғаўыл шақырар тоғайлық жақта,
 Қамыслықтан үйрек ушпас бостан-бос...

Дәрья кушақласар теңизге келип,
 Аяғында салы, бойында — пахта.
 Айдын шалқар суўлар түсине енип,
 Бос жатырған жер көп қарақалпақта.

Әкел, суў хинжисин, шаш усы жерге,
 Бириң мың болмаса, әкел қолыңды
 Ат тисиндей ири гүриштен елге,
 Салыкеш, табақлап тарт палаўыңды!

Әкел жумсақ, назлы сылдыраўлардың
 Ләззетбағыш сазын, сөйлесиўлерин;
 «Қыз Минайым» менен «Торадий» лардың
 Бир мухамға жаңлап үйлесиўлерин ...

Халқым жасап бәрха баршылық пенен,
 Жатсын сәўле шашып суў жұлдызлары.
 Абаданлық ушын арнап егилген
 Салы атызлары,
 Салы атызлары.

1964-жыл. Август.

АНА

Сел буршақтан корғап өз палапанын,
 Кекилик кус өлипти шықпай уядан...
 Мен сениң шадлығың, демиң, дәўраның,
 Иске асқан әрманыңман, анажан.

Жаралғансаң мени жаратыў ушын,

Дүньяға тиришилик таратыў ушын.
 Мен деп уйқы көрмей таң атыў ушын
 Дүньяға келгенсең өзин, анажан.

Ак сүтинди қарыстырып каныңа,
 Хәўлетип көтердиң алақаныңа.
 Ақшам ақ бесикти койып жаныңа,
 Түн уйқыңды төрт бөлгенсең анажан.

Баз биреўлер «әлпешлермен, анам» дер,
 «Жая десең жал берейин саған" дер,
 Бул мәзи бийкар гәп аңласаң егер,
 Қарызыңды өтеп болмас, анажан.

Мен кетсем өмирдиң қуўып қызығын,
 Сен жатарсаң жойтылғандай жүзигиң.
 Кирпигиң ушында ойнап узақ түн,
 Уйқыңды урлаўшы мендур, апажан.

Дүзде жүрсем ойлап қатын, баламды,
 Базарлықтан умытарман анамды.
 Басқалар кеширмес мениң гүнамды,
 Тек сен кеширерсең бәрин, анажан.

Сен мийўалы дарақ, мендур жемисиң,
 Бойларымды көрсең питер кемисиң.
 Хәрбир алған ғанийбетли дем ушын,
 Мәңги миннетдарман саған, анажан.

1962-жыл.

ТУҰҒАН ЖЕР

(Шымбайға)

Сәлем саған, туўған жерим!
 Көрсем шаңлағыңды сениң,
 Балалығым тутар мениң.
 Еркелеткен ел-жайымсаң,
 Лаўазымлы Шымбайымсаң.

Артқан сайын ығбал-бахтың,
 Хош болады мениң уақтым.
 Тарийхында қарақалпақтың,
 Белли елсең өзін сениң,
 Көпти көрген көзиң сениң.

Көп такыўа ғаррылардаа,
Сөз тыңладым жаслай мудар.
Ески, жана китаптардан,
Көп оқыдым тарийхынды
Хәм яд еттим тәрийпинди.

Тарығып суў хәм наннан,
Кысым көрип, талай ханнан,
Ата журты Түркстаннан
Бабам посып қашқан дейди,
Саған қоныс басқан дейди.

Шықсам жолларына сениң,
Соннан берги дәуирлериң,
Елес берип бирим-бирим,
Жазылмаған романдай,
Қыялымды тербер сондай.

Айна бетли асфальт үсти,
Мени саған алып ушты.
Тазғарадан көзге түсти,
Минарланған бәлент морын,
Өттим хәм «Өтениң сорын».

Таллар тик аяқтан басып,
Жол бойында қатарласып,
«Шайырым!» деп жабырласып,
Калар ырғалып изимде,
Кеўлим толар хош сезимге.

Кайдан бул сезимниң қаслы?
Куўанғаннан көзим жаслы.
Кеўлимде бир бәхәр паслы,
Жайғандай гүл жапырағын,
Сәлем, туўған топырағым!

Аймалаған сен аямсаң,
Таллы жағыслы саямсаң,
Мен қус болсам, сен уямсаң,
Аўзымдағы мәргиямсаң,
Анам, Шымбайымсаң мениң,
Ким сағынбас туўған жерин!

* * *

Киндик қаным тамған жерим,
Аманбысаң аўыл-елим!
Әстен айда, шофер иним,
Асфальтыңнан бур он жаққа,

Жетпей турып Жармыш жапқа.

Әне усы кең гүзар жол
Ата журтқа апарар ол.
Мен тил болсам сен қулақ бол,
Туўған жердин гәпи узын,
(Түсинерсен еле өзін).

Азат аўылы — Таллы жағыс!
Алтын бесигимсең нағыз.
Кеўлимде көп ғайры нағыс,
Сүүретин бар орнап қалған,
Умытсам, — туўғаным жалған.

Ой-шуқырың, атыз, салмаң,
Көлин, қумың хәм суўалмаң,
Бәри-бәри таныс маған, —
Есапшының шот тасындай,
Санайман мен от басында.

Мынаў жийделиктің сырты,
Пәленше ағаның журты.
Анаў Шымбай аэропорты,
Хәр самолет ушқан ўақта
Жас қыялым қанат қаққан.

Гүлте жоңышка өскен өңир
Бүклик еди түйе сиңир,
Қас қарайып түссе иңир,
Бир сағал төрт даўыс пенен,
«Концерт» берер еди-аў бәлем.

Сүйлинлер көп бул өңирде,
Атың үркер дүрлегенде.
«Қырғаўылдың хәр пәрінде,
Әзирейлиниң бир түги бар»
Деп дурыс айтар ғаррылар.

Гөне ырашлар — жер тыртығы,
Пахта еккен бәрин жығып.
Жол өз сүрдеўинен шығып,
Жаңа гүзар менен жүрер,
Жер жанарса, жол гөнерер.

Бийик көпир, кыйсық салма,
От алғанман бунда малға.
Келемен деп анаў талға,
Бир жийен кыз алдап кеткен.

Нелер өтпей, нелер өткен...

Балалығым, балалығым! —
 Дүзден терген қарамығым,
 Көп жыллардың аралығын
 Атлап, сен түсесең еске,
 Усап кеше көрген түске.

Жыл артынан жыллар жүзип,
 Ойыныңды кетер бузып.
 Балалық бир алтын жүзик,
 Түсіп қалған соң қолынан,
 Хәрким излер өз жолынан...

Үлеп шәббелерди небир,
 Топ ойнадым болып себил.
 Бесжап, Тағжап, Аршан кебир,
 Жууа тердим Әлишептен,
 Таттым собық сүтилмектен.

Газетке орап зағарамды,
 Асынып семиз бокшамды,
 Жолларда суұырып шаңды.
 Мен қалаға қатнағанман,
 Оқыу десе жатпағанман.

Сол өткен балалық шақты,
 Еске алсам ұақты-ұақты,
 Алдымнан Кегейли ақты,
 Умытып гейде сабақты,
 Қара батпақ қайырында
 Ойнай-ойнай қырғалақты,
 Соннан түрим қара болған.
 (Хәммелер де бала болған).

Не бол десең, тайын болдым,
 Билим қуұып сайыл болдым.
 Қызларың Зүхре болғанда,
 «Мен ышқында Тайыр болдым.
 Ең изинде шайыр болдым...
 Хәр кимнің бир кәсип — иси,
 Бир нәрседен несибеси...
 Несийбең мың жортсадағы,
 Көп жерге дуз тартсадағы,
 Даңқ — мәртебең артсадағы,
 Тууған жер ушын баласаң,
 Оған бас ийип барасаң.

1961-1966 жыллар.

БЕРДАҚҚА

Сен қосықсаң жыртық үйде туұылған,
 Аш халықтың әрманына жуұылған.
 Туұылыұдан ығбал излеп халқына,
 Жалаң аяқ қарды басып жуұырған.

Ийнің тийсе пүтинирек кийимге,
 Шешип жаптың оны бөтен ийинге.
 Қосық жазар хошым жоқ, деп, йош аңлып,
 Отырмадың май кекирип үйінде.

Залымлардың көзине сен жин болдың,
 Қарлыққанға шаңқылдаған үн болдың.
 Қақаман қыс халықтың әпшин қуұырса,
 Сен оларға кемпир қуяш күн болдың.

Боз орда да айшы-әширет — курмадың,
 Дәнсиз жерде торғай болып шырладың.
 Қарлығаштай аұзың менен суұ тасып,
 Прометейдей қудайдан от урладың.

Байрон болыд даңқың түспес жәхәнға,
 Оның менен кемип қалмас бахаң да,
 Кеўиллердің гүли болып жасарсан,
 Өзиң өткен, биз туұылған мәканда.

Ел дәртине дәрман болған гиясаң,
 Халық әрманы туұған поэзиясаң.
 «Атақ емес, сөз қуұагөр, балам» деп,
 Көз алдымда турасаң да қоясаң.

1965-жыл

СУЎ ПЕРИ

(Шымбайда ертеде болған хәдийсе)

Пақырбай падашы ийирип малын,
 Кегейли бойында жатты дем алып.

Қуяш арқан бойлы еңкейип түсте,
 Шәртек саңлағынан үңилди ишке.

Гүйсеп күни менен жеген отларын,

Жатты саранаўлар болып бир қарын.

Падашының қулағына бир ўақта,
Шамбырлы шалынды Кегейли жақта.

Шәртек тасасынан сығалап көрсе,
Суўды шамбырлатып атыр бир нәрсе.

«Жайын ба» деп ушып турды орнынан,
Сонда бир қызық ис көринди оған:

Бир қыз жалғыз өзи шомылып атыр,
Кара шашы суўдың бетинде жатыр.

Ети аппақ екен мисли порықтай,
Гейде тереңге ол бойлар қорықпай.

Гейде сынғырлап келип күледі,
Гейде қайырға шығып жүреді.

Суўды шамбырлатып аппақ аяғы,
Балықтай былғаңлап кетеді тағы.

Гә жатар, уймаға табанын тиреп,
Дирилдеп тур тана мүйиз көкирек...

Бир ўақта қыз ушып орнынан турды,
Бир шыңғырып өзін айдынға урды.

Әллен ўақта шығып суўдын астынан,
Еки қоллап көкирегін бастыда,—

«Кийимимди бер!» деп жылап, албырап,
Жалынды жас падашыға терис қарап.

Өзи жас болса да бизин Пақырбай,
Тек өлип кермеген еди-аў япырмай!

Ғаррылар билгенди ол билер еди,
(Хәтте «надан» деп оларға күлер еди).

«Суў пери көргенде қашпаў керегин,
Албырап, ақылдан саспаў керегин;

Жалынса да кийимлерин бермеўди,
Шашынан тутып сабап хәм тергеўди;

Егер албырасаң, қағып кетерин,

Аўзыңды қыйсайтыш, мәжгүп етерин;

Суў периниң алдап - арбайтуғынын,
Өтирик ғана сыңсып жылайтуғынын...»

Бәрин билер еди Пақырбай бәле.
«Жәдигөй сулыўым, туратур қане»,—

Деп батырым әсте суўға түсти де,
Өзин таслады периниң үстине.

Суў пери суў шашып, салды айбарак,
Жигит басым келди периге бирақ.

Қолаң шаштан тутып алып сүйреді,
«Қулың болайын деп жерди сүй!» деді.

Аппақ жамбасына он шыбық урып,
Барлық тийисли шәртлерин айттырып,

Ярым жабық, ярым жалаңаш күйде
Кеште алып келди перини үйге.

Койды керегеге шашынан байлап,
Адамлар қарады дәслеп абайлап.

Соңынан периге хәмме үйренди...
Көп узамай Пақырбай таз үйленди.

Хаслы кәрин сорастырсақ периниң,
Қызы екен қоңсы куйын елиниң.

1966-жыл.

ҚЫЗЫҢ ГӨЗЗАЛ БОЛСЫН, ШАЙЫРА БОЛСЫН...

(Өзбекстан халық шайыры Зүлфия
Исраиловлаға)

Аппақ таң хәмилели болғанда күнге,
Ең жақты жұлдызлар ығбал бәхәрінде
Сыбырласып айтқан былай деп түнде:
Бүгин сәхәр шағы шадлыққа толсын,
Ай жарылқап, темиршиниң үйінде
Қыз туўылып, аты Зүлфия болсын..,

Азат, хош қылықлы қыз болсын өзи,
 Пәренже көрмесин ай киби жүзи,
 Түссин көп жолларға мүбәрек изи,
 Таң жұлдызы яңлы әлемди шолсын.
 Мың түменнен қайтсын хәр аўыз сөзи,
 Азат қыздың аты Зүлфия болсын.

Айтқан: көзлеринде жұлдыз болсын деп,
 Кеўлинде гөззаллық гүллеп тұрсын деп,
 Гүрессин, қыйлансын, бәрин жеңсин деп,
 Өзбек қызы бүлбил бир гөя болсын
 Жети ықлым оған кулақ түрсин деп,
 Исми ким дегенде — Зүлфия болсын.

Бир қалем тартқанда—гул ғұмшаласын,
 Жуп қалем,—жылғада суўлар хағласын.
 Үш қалемде бүлбил шегип наласын,
 Ышқы пәрьядында пәрўана болсын.
 Қосықлар оятып бәхәр қуяшын,
 Хәмменин тилинде Зүлфия болсын

Айтқан: қыз ығбалы болсын зияда.
 Оны билсин Париж хәм Қаҳирада,
 Хинд елинде түссин мушаираға,
 Хәр басқан қадеми гүл-гия болсын.
 Хаўазасы түссин пүткіл дүньяға,
 Қайда барса, бизиң Зүлфия болсын.

Жақсы адамның исми—кеўилдин нақшы,
 Нийетлеп ат қойсаң хәммеси жақсы.
 Айтың, ким қызының атын қоймақшы?
 Бахыт ақшамында бир зия болсын.
 Болсаң перзентиңниң даңқын жаймақшы,
 Сорайман, қыз аты Зүлфия болсын.

Ул болса өзиң бил ат қойыў жайын:
 Мейли Ғафур, Хәмид, мейли Ибрайым.
 Бирақ сизге бир нәсият қылайын:
 Қызыңыз өнерпаз, шайыра болсын.
 Гөззаллық тымсалы болсын илайым,
 Аты хәм, өзи хәм Зүлфия болсын

1966-жыл.

МАҚТЫМҚУЛЫНЫҢ ЖОЛЫНА

Әл хасыл малына базар таба алмай,

Сегбир тартқан кәрұанбысаң, несең сен?
 Көкиректе шер болып сыртқа шыға
 алмай,
 Жылап кеткен әрмағбысаң, несең сен?

Селлер қутырмаса Әтиректе сайдан,
 «Қут қашты» деп геркез қашар ол жайдан.
 Шабылмаған кылыш, мәртке зар майдан,
 Сүрилмеген дәұранбысаң, несең сен?

Яшмақ тислеп, гүляқалар тағынып,
 Ақ жүзиңе қара жаўлық жамылып,
 Айралықтан баўыры оттай қамынып
 Зарлап кеткен жананбысаң, несең сен?

Зергерсиз зермисен, бағмансыз бостан,
 Қалемсиз көкирекке питилген дәстан,
 Шөлде Ғариб Шасәнемге табысқан,
 Гөззал көшки—әйұанбысаң, несең сен?

Устасы дүньяға бир келген ғалы,
 Сатып ала билмес дүньяның малы
 Сәти түсип оңнан турмай самалы.
 Атылмаған қырманбысаң, несең сен?

Жети ықлым гилтин зейинге салып,
 Гүл жапырағын қазан аязы қарып,
 Жәхиллик дәртине дәрман ақтарып,
 Тапбай кеткен данамбысаң, несең сен?

Шадлы дәұран келип, гүллеп диярың
 Зер—зергерин тапты кәрұан —базарың,
 Жаңа әўладларға толып гүзарың,
 Шешек атқан бостанбысаң, несең сен?

Ибрайым дер: шын шайырлық жолысаң
 Адам кеўлинің сен солмас гүлисең,
 Косықтың кудайы Мақтымқулысаң,
 Халқың менен қайта туўған шешенсең.

1966-жыл.

ЖАРАСАР

Хәр нәрсениң өз түри, өз бояўы
 Үйлесип алысқан гезде жарасар.
 Ақ бояўға жүрмес көмирдің даўы,
 Қара ирең қарамық көзге жарасар.

Көк аспанға қарап кеўлим сүйинди,
 Жаздың лифасы дер жасыл кийимди,
 Сағынып сарғайыў хош етер кимди?
 Запыран жамалы гүзге жарасар.

Бәхәрде доланған қырмызы гүлим,
 Лаплама қызылдан көйлеги оның.
 Сарылық түсирмес алтынның қунын,
 Зердің пуўын берсең жезге жарасар.

Аппақ қар үстінде қараўытар ғарға,
 Қамшы өрим нағыс жарасар марға¹⁶.
 Тынықлық—айнаға, жақтылық—нурға,
 Қара қаллар ақша жүзге жарасар.

Ибрайым дер: байдур бояў базары,
 Қандай түр излесен табылар бәри.
 Адам кеўли деген таўыстың пәри,
 Қанша ирең берсең сөзге жарасар.

ЎӘСИЯТ

Улым Бахрамға

Жулдызды жулып бер десең,
 Өрмелейин таўларға.
 Маржан терип бер десең,
 Сүңгийин терең суўларға.
 Қартайған түйе гезимде
 Көшегиме ерейин.
 Ойыншық десең, өзимди
 Ойыншық қылып берейин.
 Шалбар кийсең тар балақ,
 Тартып шешиндирейин,
 Косық десең, арбалап
 Қосық жазып берейин.
 Ат керек деген жеринде,
 Мингизейин арқама.
 Қыңырлық қылсаң, бәрінде
 Көтерейин бәрхама.
 Тек ғана жалғыз тилегим:
 Бол адамның адамы.
 Адамшылық жүрегин
 Таза болсын мұдамы.
 Адам болып туў, жаным,

¹⁶ Марға – жылан.

«Азамат екен бир» десин.
«Адамнан ийт туўғанын
Көрдик» десип жүрмесин.

1967-жыл.

САЛЛАНА-ДОЛАНА БАРАР БИР ЖӘНАН...

Кең далада кеўли дәрjadaй тасып,
Бир жигит баратыр таң сәхәр шағы.
Шекпени желбигей, көкреги ашық,
Жанбасқа шырпылдар қосбаў шашағы.

Өзин Бердақ сезер, өзін хан сезер,
Созса хәзир қолы жеткендей айға.
Кеўли кең даланы шарқ урып гезер,
Ысқырар сайраған пошша торғайға.

Қурашын желкеге сүрип бир ўақта,
Нәзерлеп ол қарсы алдына қарады.
Аңлай-аңлай серлеп көрсе, узақта
Саллана-долана бир қыз барады.

Жигит көрди анық анадай жерден;
Қумырысқа сүўретли нәзик бел екен.
Қынама бәшпенти тамамы зерден,
Қыз екен әндамлы «келсең-кел» деген.

Қызыл көйлек лаўлап барар буралып,
Ким көрген бунындай сулыўды бурын!
Назлы аяқлардан «жүр» деп соранып,
Өкшени қамшылап барар қос бурым.

Жем көрген қырғыйдай жигит жутынып,
Аш нәзерин тикти суғы өткенше.
Журеги шәўкилдеп, көзлери тынып,
Асықты сол қызды қуўып жеткенше.

Мине, жақын келди, еситти хәтте
Сыртылдысын жез мыйықлы геўиштиң.
Жигит қурыжланып минди де пәтке,
Және асып түсти бир қырдың үстин.

Жигит сәл иркилип шешти шекпенин,
Сол заматта көзден қыз болды ғайып.
«Қыз ба я пери ме қуўғаным мениң?
Я әжеп!» деп жигит турды аңқайып.

Жоллар қалды шетте, шекпен де қалды,
 Қураш қалды бир төбениң басында.
 Етигин таслап, жеңилтекленип алды,
 Ессиз қосбау қалды шат арасында.

Қыз барар сылаңлап қызыл түлкидей,
 Жигит қумар болып түсти кейнине.
 Әдира қалды барлық шадлы күлкілер,
 Топасланып питти ақыл-зейни де.

Жигит жыйнап бойға ақырғы күшин,
 Жууырды кес-кеслеп қыздың алдынан.
 «Ах, қаныңдай сулыу, не деген пишин»
 Дөп ол туу сыртынан сукланды оған.

«Тоқта, хэй, қошшым!» деп қаплығып барып,
 Тутты билегинен сахыбжамалды.
 Хәм байғус жигиттиң жүзи қууарып,
 Ләбин тислеп, үнсиз силейди қалды:

Таң азаннан кешке дейин кууғаны
 Қотыр хәм шылпық көз бир хаял екен.
 Жигит кеулин кернеп дөрт-пушайманы,
 «Ялғаншы дүнья-ай!» деп, жылаған екен ...

* * *

Ерик гүллеген апрель ақшамында
 Шарбақ артында бир қызды тутқанман.
 «Сүйесең бе?—деп сорағанымда,
 Ол үндемей төмен қараған...
 Соннан берли саған ашыулансам
 Я бир жақпас қылығыңды көрсем,
 Сол қыз жетип келер
 Хәм саған —
 Және ашық боламан қайтадан.

1967-жыл.

* * *

Скульптор болғанда мен,

Қара таўға шығар едим,
Аяз қаланың мәрмеринен
Сүүретинди соғар едим.

Көп әуладты, көп заманды
Дийдарыңа сағындырып.
Қояр едим сур жыланды
Аяғыңа табындырып.

1967-жыл.

ҚАЗАҚ ДӘРЬЯ

Хәр түп терек, хәр үй бунда
Суўға баққан, Қазақ дәрья,
Қарақалпақтың тарийхында
Атқа шыққан Қазақ дәрья.

Торала ғаз тобын излеп,
Көллерди шарқ урып гезбек,
Суў бойында мекан дүзбек
Мийрас болған Қазақ дәрья.

Арқаланып көп әрманда,
Ата-баба аш болғанда,
Жаўрап өзегі талғанда,
Жалғаў болған Қазақ дәрья.

Қарны қалқып, жылым майлап,
Ырыс қазаны болып қайнап,
Ел шақырып балық ойнап,
Базар еткен Қазақ дәрья.

Саға алып Ақ дәрьядан,
Харлап талай гөне арнадан,
Атыңды еситкен адам
Саған көшкен, Қазақ дәрья.

Белжекени, Майшы тумсық,
Ақ қаласы, Ақ там қумшық,
Ғаз ғаңқылдап, ақ қуў сыңсып,
Көп шалқыған Қазақ дәрья.

Белгисиндей намыс-ардың
Орны тур қанлы қамалдың.
Батыр бабам Ерназардың
Қаны тамған Қазақ дәрья.

Халықтың арын арлап өткен,
Көз көргенин жырлап өткен,
Ақ қалада Бердақ өткен,
Теберик жер Қазақ дәрья.

Күнлик етип болып сайыл,
Ержан атау, Узын қайыр,
Пишен орып Омар шайыр,
Талап еткен Қазақ дәрья.

Көшең—дәрья, суу арнасы,
Ғаз қатар үй айналасы,
Аралдың Венециясы,-
Қызықлы ел Қазақ дәрья.

Көл жағалап салған ауын,
Нар қамысын шайқап дауыл,
Гүрлеп атқан гүрең ауыл,
Атақлы ел Қазақ дәрья.

Базда қайтып, базда тасса,
Суу тартылып, теңиз қашса,
Жаңа арнадан саға ашса,
Шалқыр және Қазақ дәрья.

1967-жыл

АҒАЙИН

(Қазақстанның Гурьев областына Ленин
ордени берилиуіне байланысly болған
мерекеде оқылды)

Тууысқанның дийдарына тоймастай,
Көксимизди ашып келдик, ағайин.
Қууанышымыз көкирекке жайғаспай,
Дәрья болып тасып келдик, ағайин.

Арал жақтан, Каспий теңиз бойына,
Қарақалпақтан сый көрсетип сыйықа,
Гурьевтың гүрлеп атқан тойына
Қанат байлап ушып келдик, ағайин.

Ел екенсен ырыс қазаны қайнаған,
Теңизинде ығбал ауы майлаған.

Шөллеринде арқар, кийик ойнаған,
Төрт түлиги дүркиреген ағайин.

Қырда жуўсан, суўда қамыс - қурағы,
Каспий шүлен болса, сен бир қулағы,
Маңғыстаўда бурқып мунай булағы,
Гүбили май гүркиреген ағайин.

Өндирисиң пәтке минип жүрискен,
Трубаларын аспан менен суйискен,
Көпиринде қос материк түйискен¹⁷,
Жайық бойын жайлап атқан ағайин.

Шөл гүлиндей көрингенде нурланып,
Қызларына карай бердим урланып.
Тилде туўысқанлық жыры жырланып,
Дийдарыңды ақсап келдик, ағайин.

Қырда қазақ, ойда өзбек, қаралпақ,
Тарийх, дәстүр, жайлау хөм суу бәри ортақ,
Геўдеде жан, көкиректе ар ортақ,
Амансызба, абзал қазақ ағайин.

Мал қайтарып бир үстүртли кеңистен,
Тар қурсақта тай ғунандай тебискен.
Мийрим сүтин бир емшектен емискен,
Түбимиз бир туўысқанбыз, ағайин.

Көзлериңнен көрип қалдым көзимдн,
Дилмашсыз түсиндим хәр бир сөзинди,
Өз ағама мегзетемен өзинди,
Егиздиң сыңары болған ағайин.

Сайран етсен Арал, Әмиўдәрьяны,
Көрер едиң бир гүлистан дүньяны,
Иске асқан қарақалпақ әрманы
Шөлге гүлдей питип атыр, ағайин.

Махат—Бейнеў—Қоқыратқа өрлетип,
Төсеп барар рельсинди сүйретип.
Көп узамай Гурьевтен гүўлетип,
Поезд минип қатнасамыз, ағайин.

Гүңиренип Украинаның Кобзары,
Бул жерлерде еситилген көп зары.
Енди бунда ең бахыттың базары,

¹⁷ Көпиринде қос материк дүгискен – Орал (Жайық) дәрьясының Гурьев қаласындағы көпиринен арман өтскең Европа, бержағы Азия. (И.Ю.)

Манғыстаўың қутлы мәкан, ағайин.

Ийсатайдын изине гүл питкен жер,
Махамбет қызғыштай қорып кеткен жер
Күй атасы Қурманғазы өткен жер,
Даңқ тулпарын дубирлеткен ағайин.

Хұрмет көрдиң мийнетиңе миясар.
Алтын отта, ер хызметте сынасар,
Өңирине Ленин орден жарасар,
Мерекең мүбәрек болсын, ағайин!

28-сентябрь, 1967-жыл. Гурьев.

ХОШ КЕЛДИҢ ТҮРКМЕНИМ, САПА КЕЛИПСЕҢ

Шәйда булбил қонып таза гүллерге,
Ығбал мийўаларын молдан терипсең.
Кеўлин ылғал етип, бизиң еллерге
Хош келдиң түркменим, сапа келипсең!

Сапар әнжамында сәрўи раўаның,
Гөрүғлыдай гурлеп сүрген дәўраның.
Қурбаның болайын әзийз мийманым,
Хош келдиң қардашым, сапа келипсең.

Дос сәлеми шийрин зибан-тиллерден,
Нар, маялар шырпынысқан шөллерден,
Қара қумлы, мурғы-зарлы көллерден,
Хош келдиң түркменим, сапа келипсең.

Әгирек, Гүрген, Бәхри Хәзәр жақлардан,
Мурғап мәнзилинен, феруз бағлардан,
Боз думанлы Балхан, Көпет дағлардан
Хош келдиң әзийзим, сапа келипсең.

Жүгирик жәйранларды артыңа салып,
Райхан гүллердиң жупарын алып,
Туўысқан дийдарын ақсап қуўанып,
Хош келдиң түркменим, сапа келипсең.

Ханлар бизди жаўластырып та көрди,
Алдап, түрли жолға бурып та көрди,
Бирақ буза алмады дос кеўиллерди,
Әзелден қардашым, сапа келипсең.

Ата-баба бир жайлаўда мал бақты,
Муўса, Сүйеў бир дуўтардан тар қақты.
Кесте тиксек бирге бүктик бармақты,
Намалас нағысым, сапа келипсең.

Ибрайым дер, аржақ хәм бержақ болып,
Бир мукамға дуўтар хәм ғыжжақ болып,
Сен Сейидий бопсаң, мен Бердақ болып,
Шадлы саз шалыўға сапа келипсең!

1967-жыл.

ТОЙЛАРҒА УЛАССЫН ТОЙЫ ТҮРКМЕННОҢ

Сақый нурын төккен ығбал куяшы,
Көзге ысық гөззал жери түркменниң.
Кеўил бостанының шадлы намасын
Сизге алып келдик, ели түркменниң.

Ығбалымыз Октябрьден жаралған,
Халық пенен халық той тойласып куўанған
Төрткүл бағларынан, айдын Аралдан
Сәлем сизге, мийнет ери түркменниң!

Сен бағ един, бүлбил емес, зағ қонған,
Мен хәм дарақ едим шөлде сарғайған.
Уллы Ленин сыйпап бизин маңлайдан,
Жаўдырап ашылды гүли түркменниң.

Ығбал гүли питип қызыл қыяға,
Бахтымыз ашылып күннен зыяда.
Қайтадан қыйғырып келди гөяға
Мақтымкулы-сөйлер тили түркменниң.

Небитдағда нефть кәни уласып,
Қара қумда қызғалдақлар гүл ашып,
Ашхабадқа ай- жұлдызлар таласып,
Ышқы отындай жанар түни түркменниң.

Алтын жағыс Шаржоў менен Марыдан,
Бахарденниң даңқы шыққан ғалыдан,
Шежиренди қозғап көрсем арыдан,
Биз бенен сабақлас теги түркменниң.

Ерис-арқаў шыйратылып нығыздан,

Сорастырып көрсең түбим тығызбан.
Сейилхан, Жайылған хәмде Оғуздан
Биз бенен тамырлас түби түркменниң,

Әнейи қалпақ деп ойламаң мени,
Бизди билер теке, яўмыт, көклени.
Гөрүғлының ғошшақ Сапар мәхреми
Қарақалпақ десер ели түркменниң.

Хорезм, Ташаўыз, қарақалпағы
Қатар қонған бир атаның урпағы.
Саяласа бир гүжимниң жарпағы,
Суўыма сағалас суўы түркменниң.

Тахтакепир, Шымбай, Халқабадымнан,
Мақтымқулды мен билермен ядымнан,
«Текеналыш», «Алақайыс», «Адыңнан»,
Сазыма муқамлас сазы түркменниң.

Хәр жыл Әмиў бойында зор жарыстан
Қатарласып үш ат келер алыстан,
Қатнасықлы қазан-табақ алысқан
Татыў қоңысым Ташаўызы түркменниң.

Ақ телпек астында көзи алалы,
Гөрүғлыдай ғошшақ, тили сәналы.
Қырым қошқарындай дөң пешаналы
Жигити болымлы болар түркменниң.

Жәйрандай жилўалы, гөззал, ийбели,
Лапламадан кетен көйлек кийгени,
Таўыстай таранған, өңири түймели,
Кеўлине дәрт салар қызы түркменниң.

Бурын Барса келмес шөли - бәябан,
Бүгин бағы-бостан болды саябан,
Поездлар қыйғырып қызыл қыядан,
Алтынға айланды қумы түркменниң.

Той деген бул халықтың ғазийнесидур,
Кеўилдиң дүбирли әндийшесидур,
Шәнли зәхметкештиң¹⁸ мәртебесидур,
Тойларға улассын тойы түркменниң!

1967-ж. Октябрь.

ЕРКЕКЛЕР ТУЎЫҰ ҮЙИНДЕ

¹⁸ Зеңметкеш – мийнеткеш.

Каўипли жарқабақта жалғыз алысқан
Амазонка яңлы табан тиресип,
Жаңа өмир ушын айрылып хуўштан,
Қахарман аналар жатар гуресип.

Дүнья жаралғалы билип билмеген
Жаңа адамлар келгенлигин хабарлап,
Хорға салынбаған, үйретілмеген
Нәрестелер бақырысар ингалап.

Нотаға түспей-ақ бул жаңа намалар
Бетховеннен бетер жағар қулаққа.
Ал сыртта еркеклер-сақаллы балалар
Өз-ара сейлесип турар бул ўақта.

Киминиң қолыңда түйиншик заты,
Кими бос, кимиси термус көтерген.
Бири гүл әкелген-мәдениятлы,
Биреўлер солай-ақ бостан-бос келген.

Бир яшулы буннан өз жәмәэтин
Шығарып әкетиў ушын үйине,
Әкелген жеңгейдиң кийерлик затын,
Өз-өзинен шалқып сөйлеп сүйинер.

—Бир жола кийимин кемис әкелип,
Тоңқылдатып алғаным бар ҳаялды...-
Деп ол түйиншигин жаздырып көрип,
Улынан тасалап тексерип алды.

Көп бийпул аўызлар басқылап оны,
Еркеклиги тутып гәрдийиспекте.
Бир жигит сигареге услаған қолын
Көтерип телмирип қарар әйнекке.

—Уўыз ийни қурур ҳәзирги баллар...—
Деп мардыяр сонда бир қарақалпақ.
Туўып үйренгенге сонша неси бар!
Шешем мени туўған тандыр басында-ақ...

—Ҳаял ҳәкис болса жаныңның жаўы —
Деп талтақлап жүрер бир дәпең кара,-
Қатарына үш қыз... Не деген аўыр!
Ҳәр сапары писим қурып жүр, жора.

— Нақыл бар: «не ексең соны орасаң...»
Деп ғарқылдап күлер ҳәррик мурт биреў.

Қара шөгирмели бир кисі оған.
Кейірі: —Дұрыс емес, бала, булай деу.

Ул бала басыңа шырақ жаға ма?
Менің сатырлаған алты улым бар.
Зарман арпа ишінде бір түп бийдайға,
Бір қызалақ көріу әрманымыз бар...

Ала бажырақ көйлек кийген бір сәтен
Мурнын таңқыйтады бұған таңырқап.
—Усы адамларға түсинбеймен мен,
Не керек соншама балалы болмақ?

Заманагөй емес екенсиз хәммен,
Бір билип алғансыз. «Қане, туу да туу».
Не қызық көрдик деп кетесиз ертең?
Бір ул, бір қыз - тамам! Подвести черту...

«Шерту—мертиұинди» қоятур бала –
Деди түйіншикли яшулы оған,
— Келиуі керек адам келсин дүньяға,
Туу деп турған жоқ ғой оларды саған.

Заман кеңлік, қысынасаң несине,
Бала несібеси менен тууылар.
Өйтп кетпе, иним, онша әсиге,
Бір тырнаққа зар боп жүргенлерде бар...

Өңшен еркеклердің ғауырлысынан
«Мал базардай» қызып гүулер айнала.
Сөзге араласпай бір шетте мудар
Жүзи қууарып бір жигит ойланар.

Сигарета өшкен ... қолы қалтырап,
Үнсиз бір ноқатқа тигилер текте.
Хәмме тарқасса да кетпей ол бирақ,
Телмирип қарайды жалғыз әйнекке...

Ол жерде жау менен қайтпай алысқан
Амазонка яңлы табан тиресип,
Жердеги өмир ушын айрылып хууыштан,
Қахарман аналар жатар гүресип...

Бала көтерген бір жигит барады,
Хаялы изінде адымлайды жай.
Қоқыраяр ол, қолындағы баланы
Хаял емес, өзи тууып алғандай...

21-Декабрь 1967-жыл.

АҒАРТЫҰДЫҢ ЖЫЛ ҚУСЛАРЫНА

(Көрнекли педагог Жүмек Орынбаевтың
алпыс жастағы мерекесине)

Сизлерди көргенде елдің жаслары
Кеўлинде бир уллы дәрья жағалар.
Ағартыұдың тунғыш. қарлығашлары,
Жыл қусындай көзге ысық, ағалар!

Хүрмет—жас үлкенге, жоллар —жасларға,
Алдында ағасы болсын басларға.
Алпыстың қыраўы түсип шашларға,
Уллы тойға аман жеткен ағалар.

Жаслар аттан түсип қолыңнан алар;
Журт жапырылып сыйлап, көрсе қуғанар,
Дарақта түп биреў, шақа мың болар,
Көп жеткиншек жетилдирген ағалар.

Аяғыңызда узақ жоллардың шаңы,
Көрип еки заман—еки дүньяны,
Халықты азат еткен Октябрь таңы
Сизлерди гүресшең еткен, ағалар.

Көбиң балалықтан мәхрум болғансыз,
Қаршадайдан қайқы таяқ алғансыз.
Кимиңиз мал бағып, орақ орғансыз,
Өзелден ылайы пискен ағалар.

Бахытлы балалық болмай, сақ сынып,
Жаслай көрип бәрін—жаман-жақсының.
Услап ошағынан қуўырдақшының,
Интернатқа берген сизди, ағалар.

Жаңа мектеп берип жаңа тәрбият,
Хүкимет асыраған атаңнан зият.
Аўдарыспақ таңы, гөззал хұррият
Теперишлеп шынықтырған ағалар.

Кими Сейфулғабийт, кимиси Қасым,
Жаңашыл урпақтың жәм етип басын,
Қағып-соғып мәденият арбасын,
Таза жолға салып берген ағалар.

Ескиликтің қара түңлигин туўрап,
 Жаңа әлип дүзип, хатты сулыўлап,
 «Қаллаш латынлас!» деп ашшы қыйқыўлап,
 Таң азаннан сүренлеген ағалар.

Қызыл отаў тигип аўыл—жабанға,
 Ликбез хат үйретип қара табанға,
 Ленин нурын елге таратып таңда,
 Қызыл гүрес гүли болған ағалар.

Бириң Қаллы, Нәжим, бириңиз Асан,
 Әдебият жыйнап халықтың аўзынан,
 Избасар қутылып қара қойлардан,
 Кемликтің кәмалын көрген ағалар.

Әбдираман журтты аўзына қаратып,
 Сахна соғып, таңның нурын таратып,
 Жолмырзалар журтқа сөзин жаратып,
 Жаңалықты дәстан еткен ағалар.

Бири Орынбаев, бири Досумов,
 Жаңалықтың майданында йош урып,
 Биразлары Шайдақовқа қосылып,
 Жамайлық шайқасқа түскен ағалар.

Қалжан, Қурбангүллер, Жумагүл апа,
 Қызларға бас болып шығын сахнаға,
 — «Оян қызлар» десе Генжебай аға,
 Уйықлағанды оятқансыз, ағалар.

Жамайлық араны ашып жик болып,
 Шақасы мың шайқалмастай түп болып,
 Ким муғаллим, кими нәхән «үп» болып,
 Заманында журт сораған ағалар.

Ғаррылыққа жеңилдирмей қасарып,
 Қуўаныштан қара көзге жас алып,
 Халқың менен қайта туўып жасарып,
 Тәрде жайнап отырсызлар, ағалар.

Қанша жаңа әўлад қатарға турса,
 Қартаяр ма адам тең адым урса!
 Жүмек аға шәкиртлерин шақырса,
 Жарты республика оған «аға»лар.

Биз ушын кең сүрдеў салған жолыңыз,
 Данқ, атақ аямас сизден елиңиз,
 Алдымызда узақ аман болыңыз,

Жыл қусындай қанат қаққан ағалар!

1967-жыл.

КЕҰИЛ КЕҰИЛДЕН СУҰ
ИШЕР

Кийиклер суұ ишер сайдан,
Ғаз-үйрек көлден суұ ишер.
Ал, адамның кеұли қайдан?
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Көрдим ақ қуұ ойынларын,
Үйкелесип мойынларын...
Сағынғандай ашық ярын,
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Атлар гүлдир-гүлдир киснеп,
Шарқ урар үйирин излеп,
Қой маңырап, бота бозлап,
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Дәрьялар теңизге ашық,
Асығар мәўжирип тасып,
Жоллар жолларға уласып,
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Дослық, иззет—уллы дәўлет,
Жан азығы—жақсы сәўбет.
Шөлге—бәхәр, гүлге нәўбет.
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Аспанға сер салып бақсаң,
Жұлдызлар сөйлесер ақшам.
Өзин булақ болып ақсаң,
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Жүрек шәўкилдеп турсын дә!
Дүньяның қайсы буршында
Жасап турсақ та, дурысында —
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Алыстағы асқар таўлар
Бири-бирин көрмек болар.
Сол ушын да бийик олар,
Кеұил кеұилден суұ ишер.

Серле, хәй, инсан баласы!

Жамандур кеўил аласы,
Адам адамның куяшы,
Кеўил кеўилден суў ишер.

1968-жыл.

ПОШША ТОРҒАЙДЫҢ ӨЛИМИ

(Элегия)

Жол бойында бир түп жуўсан түбинде
Жатыр, эне, жайып жансыз қанатын.
Жаңа ғана кең даланың көгинде
Сайрап турған еди-аў ләззетке батып.

Шаңға шомылып, аўнап алып асықпай,
Бираз ўақ жер тыңлап жатар еди ол.
Бир ўақлары ылақтырған асықтай,
Әл хаўаға өзін атар еди ол.

Көз астында кубылар қыр дөгередек,
Кең даланың көркине көз қамасып.
Диң аспанға өз жүрегін шегелеп,
Шыр-пыр болып баслар еди намасын.

Туўған жерге хәм өмирге бийиктен
Хәр ўақ ышқы етер еди жаңадан.
Хәтте үркеклигин умытып кийик те,
Сыйқырланып турғандай бул намадан.

Сыңқылдысын қойып мөлдир булақ та,
Селеў шөплер жасыл шашын жайғандай.
Пүткил әлем айланып бир қулаққа,
Текте торғай даўысын тыңлап турғандай.

Йошланғанда өзін усылай умытып,
Еси кетип көкте сайрай берди ол.
Бир ўақта сел буршақ оқларға тутып,
Бәленттен қулдырап тусип өлди ол.

Қынғалдақ қан жылап, жуўсанлар аңқып,
Қосықшы азасы гүрсинтті шөлди.
Өлди ол. Бирақ та қосықтың даңқын
Қол жетпес бийикке шығарып өлди.

1968-жыл.

ОССУАРЛАР

Бир алым келиншек еплеп еринбей,
 Әйемги қорғанның текшелеринен,
 Сүт уйытып кеткен гүзелериндей,
 Тас қутыларды алып атыр биримлеп.

Қақпағын көтерсең, - мәзи қуў сүйек
 Саўдырасып жатыр! Ал сыртын көрсең, -
 Арамейше Жазыў. Хәм де еңиреп,
 Жыласқан хаяллар тири ме дейсең.

Қара нағыс жаға, қынама бәшпент,
 Қолаң қара шашлар жазып таслаңған.
 Қоллар көтериўли, жыласар еңк-еңк,
 Бир уллы азалы қыйқыў басланған.

Ким билсин: бир гезде усы жерлерди,
 Гүннлардың ләшкери ўайран қылғанды.
 Исламға кирмеген ессиз ерлерди
 Хутайба гүўенлеп қолын шалғанды...

Аза түскен үйде бар қанша нашар, -
 Түўел отыр табыт айналасында,
 Хәммеси бетлерин осып жыласар,
 Қорқыў, қайғы, ғарғыс көз қарасында.

Қулағымды тесер зарлы саналар,
 Егилип, туншығып жыласар бәри.
 Ботасыз әрўана - сорлы аналар,
 Кердери журтының тул хаяллары.

Ах, бул тарқатылған шаштың өрими
 Хәм бул зарлаў жанға таныс аў сондай:
 Есимде, қоңысы ўидиң келини
 «Қара хат» келгенде жылаған усылай.

«Дойнақтан майбырылған жүйрик қулыным»
 Деген сес қулаққа келип турғандай.
 Жарадар боп келип өлген улының
 Азасында анам жылаған усылай.

Биймәлим солдаттың қәбирин қушып,
 Рус хаялын көрдим усылай жылаған,
 «Улым» деп еңиреген ана даўысы
 Хәзир де Вьетнамнан еситилер маған...

«Қой шүкир етиң» деп жубатқан менен
 Қоймас Кердериниң тул ҳаяллары.
 Урысқа нәлет айтып жылаңлар әбден,
 О, сиз. Төк қаланың оссуарлары!

Июль, 1968-жыл, Москва.

НЕРВАЛАР

Ўа, нервалар, байғус нервалар,
 Жүреклердиң аяўсыз тары!
 Рәхәтленип сизди урғылар
 Адамлардың жез тырнақлары,
 Бар тәшиўишин биймаза адамның
 Үстиңизге алғансыз сизлер.
 Аўыр блокларын заманның
 Кран болып көтересизлер,
 Умтылыўлар, бәлентке ушыўлар.
 Қатал гүрес қарсылақлары,
 Излениўлер, айтыс, ашыўлар
 Сизге салмақ таслайды бәри.
 Бәри-бәри полат серпинли
 Пружинадай шыйратар сени.
 Қысқа өмирге жәбирдур булар,
 Ўа, нервалар, жапакеш нервалар!

Ашшы тиллер, аларған көзлер,
 Кезерген ерин, сазарған жүзлер.
 Иштен шалыў, сырттан сайыўлар,
 Гедейлениў яки байыўлар,
 Кисилик жарыстарыў, күнлеўлер -
 Бәри қурт боп алманы геўлер.
 Бәри сизге даўагер булар,
 Ўа, нервалар, даўкес нервалар!
 Ең бир сезгир локациядан
 Қыбыр еткен сести услайсыз.
 Бәлент частотада сиз мудам
 Сезимталлық пенен ислейсиз.
 Әлле қайда сыналған атом,
 Әлле қайда түскен бомбалар;
 Баласы өлген вьетнамлы қатын,
 Кескилесиў алыс Конгода ...
 Пентагонлар, боннлар дүньясы
 Бәри-бәри мийди бурғылар.
 Бул заманның Эол арфасы¹⁹.

¹⁹ Эол арфасы – фийемги грек мифологиясындағы Самал қудайдың сазы. Ол сәл ғана самал ессе, өзинен-өзи түрлі намаға шертилип турармыс. (И.Ю.)

Ұа, нервалар, шыққыш нервалар!
 Дүнья деген кең үйди талап,
 Тарылтыўшы тар пейиллер бар.
 Үйиңизден безбеймиз бирақ,
 Маўасасыз саўашлар барар.
 Маўжыраған тәбият қойнында
 Сизге ҳәз жоқ ҳәзирги гезде.
 Жүрек соғар өмир ышқында,
 Уллы мақсет жүкленген бизге.

Мәрт жүреклер - өмир моторлары,
 Ивфаркта «жоғал» дер булар.
 Әсиримиздиң аяўсыз тары,
 Ҳармаңызлар, полат нервалар!

Июль, 1968-жыл.

ДАҢҚ АРБАСЫ

Даңқ арбасы гүпшекке зер жалатқан,
 Бөгенегин көмкерген сап гүмиске.
 Даңқтың жүгин тартыў ушын жаратқан,
 Болмайды ол шаңлы жолға миниске ...

Аяғыңды пута тырнап, тас қыйып,
 Өрмелейсең асқар таўдың басына.
 Жол азабы қастын тигер қасқыйып,
 Таў қарынан қыраў түсер шашыңа.

Ҳәмме қайтар машақатқа көне алмай,
 Тек сен кеттиң шыңға аяқ басыўға.
 Ақырында миндиң, журтлар мине алмай,
 Етекликте телмирискен асыўға.

Бултлар аўнар аяғына бас урып,
 Бирақта күн жердегидей қыздырмас,
 Түсерликте киятырсаң мәсирип,
 Аяқ талып, кирпичиңе муз турмас.

Киятырсаң түсерликте сен әсте,
 Мәнзилиңе жетиўге аз қалды дә.
 Көбинше сол көлик керек еместе,
 Даңқ арбасын тартар сениң алдыңа ...

Журт гүўлесип көтермелеп баратқан
 Бул арбаның жолы дымнан жиңишке.
 Марапаттың морт ағашынан жаратқан,

Жарамас ол жумыс ушын миниске.

Баз биреулер буны жақсы билсе де,
Тоздырар оны кууып айдап дембе-дем.
Ямшик жаллап жол арбасын минсе де,
Пушкин жолға даңқ арбасын минбеген ..

ХОРЕЗМГЕ

Халқынды мен ханалас тууысқаным деп сүйемен,
Жериңди мен бауырлас мағаным деп сүйемен.
Хорезмнің топырағын қайда жүрсем сағынып,
Киндигимнің қаны тамған ұатаным деп сүйемен.

Сен әйемги гөззаллықсаң, шахлар саған таласқан,
Бабаларым бул Хийұаның тасын бирге қаласқан.
Ұақыт пенен өшегисип өң бермеген бояуың,
Гүңгирлеген гүмбезлерің, минарларың әласпан.

Сен алымсаң журттан бұрын жети ықлым жаратқан,
Күнбатысқа алгебраның сырлы есабын санатқан.
Дүнья илими аспанында ай тууғандай жарқ етип,
Мың жыл бұрын Берунийдей бабам шыққан Қыяттан.

Шырша тасқа гүл питирген Хийұа наққаш шебери,
Әуез Отар әрман еткен жерлерге гүл көгерип.
Мақтымкулының жас музасы қыз болып бойжеткен жер,
Әжинияздың изи түскен көшелерің теберик.

Тамырымызда тууысқанлық қанымыз бар қатысқан,
Ата-баба бир нан тапса, бирге бөлип татысқан.
Халқымыз бар бир дәрьяның еки бойында турып,
«Ассалаұма әлейкүм!» деп насыбай сорап атысқан.

Еки дийқан тәжирийбелес, еңбек етсе жарысқан,
Еки палұан бир тойда ыңыранып жамбас салысқан,
Бир қара телпек астында еки көздің бирисең,
Қыаметлик қоңысымсаң қазан-табақ алысқан.

Әмиу сууы жеримізге қан тамырдай тараған,
Жапларымыздың тарнаұлары бир-бирине қараған,
Күн десе күн, гүл десе гүл, жайна гөззал Хорезм,
Ал мен мәңги ұатанласың қарақалпақ боламан!

**БАЛА ЕМИЗИП ОТЫРҒАН
ҰАЯЛҒА**

... Ал сен болсаң аппақ мәмменди
Ақ бөпеңнің аўзына салдың-да,
Бир романға үңилип енди,
Отырыпсаң мениң алдымда.

Мойыл қара кос бурым шашың
Ақ ыйықтан төмен кулаған.
Үнсиз ышқы симфониясын
Сол бурымлар шерткендей маған.

Ақ көксинди аймалар әсте.
Перзентіңнің былқылдақ қолы,
Көзин жумып емер нәресте,
Сүтиң ийер бир булақ болып.

Дилбарым деп қушайын десем,
Айбынаман аналығыңнан.
Периште боп ушайын десең,
Жерде жетим қалардай адам.

Ақ булытты алтын тақ етип,
Бала емизип отырған көкте
Бийби Мәрьям²⁰ сен болып кетип,
Алдында бас ийемен текте.

Барлық еркек атаўлы сонда
«Кеш гүнамды, болса-деп-қандай»,
Сұлыўлырың пәклигиң алдында
Аяғыңа жығылып атқандай.

Басын қойып аппақ сийнеге,
Перзент емер. О, қандай көркем!
Рафаэльге, да Винчиге де
Усы көринис даңқ алып берген.

Июль 1986-жыл, Москва.

НАЎАЙЫҒА

(Шайырдың 500 жыллық мерекесінде
оқылған қосық)

Сен әрмансаң шөлге питкен бақ болып,

²⁰ Европаның Микеланджело, леонардо да Винчи, Рафаэль сыяқлы уллы сұўретшилери бала емизип отырған Бийби Мәрьямның сұўретин салыў арқалы аналықтың уллылығын, тәбияттың қушығында туўылып атырған жас өмирди сұўретлеп жырлаған. Бул жерде даңқлы сұўретлер нәзерде тугылады (И.Ю.).

Саялы, мийўалы бир дарақ болып.
 Заманлар даўылы шайқаған сайын,
 Жамалың қулпырған зербарақ болып.
 Жети ықлым гүзарында бир гүмбез,
 Дәўирлер апатынан жырақ болып, -
 Ол турар. Өгер өзимшил патшалар,
 Дүньяға жақсы-жаман қонақ болып.
 Турдың жақтыртып гөззаллық әлемин,
 Қараңғыда жанған шамшырақ болып,
 Әўладлар кеўли ашықдур дийдарыңа,
 Жаны жолыңызға жапырақ болып.
 Сахра гүллерин шашайын үстиңе,
 Наўайыны сүйген қарақапак болып.
 Ибрайым дер, уллы руўхың алдында,
 Бас ийейин шәкиртиң Бердақ болып.

19-сентябрь. 1968-жыл, Ташкент.

ТОҚАЙҒА

Бәхәр келди. Келди демек поэзияның нәўбети,
 Шық достым қәбириңнен, қызсын, шайырлық сәўбети.

Қуяш қызсын ышқы етип татардың Тоқайына,
 Кетейик Қазан арты я Қырлай тоғайына!

Билгенмен ол жерди мен де онда туўылмасам да,
 Жез тырнақлар түсиме енип жүрген анда-санда.

Онда еле ертеқ сөйлеп қайыңлар гүїилдесер,
 Жапырақ өзгеше сылдырлап, самал өзгеше есер.

Онда еле күшли жаңлап хош ҳаўазың тур сениң,
 Аз шертилген, ерте үзилген муңлы сазың тур сениң.

Гөззал татар музасының мөканына бул ўақта
 Сазың ышқыңда жаңадан әўладлар ағылмақта.

Жүйрик қәлем ийелери таўап етип сөзиңди,
 Көзине сүрме етер басқан балалық изиңди.

Және де онда қудиретли лираңа болып хәўес,
 «Шертсем» деп, тырмасып атқан виршеплет²¹ хәм аз емес.

Ал сен ше? Көп раҳмет Тоқай болғаның ушын,
 Кара нан жеп, шайырлықты ақлай алғаның ушын.

²¹ Виршеплет – еплемей шайыр.

Туўған ел, ана тилиңниң әрманларын жырладың,
Бес қосық жаза салып, көкирегиңе он урмадың.

Түркий зибан шияриятын²² жаңартып алға айдадың,
Қосықтың қос материгин тутастырып жалғадың.

Байрон, Лермонтов Шығысқа танылып лапыз бенен,
Пушкинди сөйлестирдің Саадий, Ғафиз бенен.

Қазан үстінде қуяш нур шашып тур, түргелиң,
Мен хәм әкелдим саған алыс даланың бир гүлин.

Сандуғашлар сайраған бул бәхәр шағларында,
Жүр қәне, сайран етейик ол Қырлай жақларында.

Байшешеклер балауызға толтырып пал келтирсин,
Жаман шайырларды шүрәле²³ қытықлап өлтирсин.

Нәлет айтып сен жасаған заманның жәбирине,
Егер сен тирилер болсаң, мен жатайын қәбирине.

Апрель, 1968-жыл. Казань қаласы.

БҮЛБИЛ ТОЙЫНА.

*(СССР халық, артисткасы А.
Шамуратоваға)*

Сәхәр турып шықсам Әмиў бойына,
Гүллер ғұмшаланып күлди, Айымхан.
Өнер сахнасының шадлы тойында,
Ғаўазың сүйсинтти елди Айымхан.

Қайғыдан қамыққан жаўдыр көз едиң,
Қоңыратлы қарапайым қыз едиң.
Әрман аспанында бир жулдыз едиң,
Таң шуғласы менен туўдың Айымхан.

Өнер гилтин шалып илгир зейниңе,
Ғайбарланып, хеш айланбай кейниңе,
Орайпекти қағып таслап ийниңе,

²² Шиярият - көркем әдебиет, шайырлық өнер мәнісінде.

²³ Шүрәле – жезтырнақ. Тоқайдың поэмасындағы образ.

Силкинип сахнаға шықтың Айымхан.

Көп күстаны қылып, сени көре алмай,
«Артист» деп бийпәмлер күлискен талай.
Қалды сол өсеклер гүўлеп самалдай,
Мәртебе таўына миндиң Айымхан.

Сазенделер сазлап қасыңда сазын,
Дуньяға таралды азат хаўазың,
Қуслар талўас етсе илмеги лазым,
Өнердиң өрмегин илдиң Айымхан.

Сен сайраған ўақта шадлы наманы,
Гүлдей жайнап жаңа турмыс жамалы,
Есип кеўиллерде сәўир самалы,
Қыс тоқсанлар жазға дөнди, Айымхан.

Сестиң жаңлағанда хәўижге минип,
Тасларға тил питер гөяға келип,
Кең сарайлы заллар силтидей тынып,
Жүреклер шәўкилдеп соғар, Айымхан.

Сенсиз қызбас той-тамаша сейиллер,
Жолыңа паяндоз рәнбәрең гүллер,
Алдыңда албырап ғошшақ бүлбиллер,
Келип шаңыраққа қонар, Айымхан.

Бир айтсаң, «және» деп журт етип талап,
«Хай, саў бол жеңгелеп» яки «апалап»,
Үриккен кептердейен дүрлеп шапалақ,
Сахнадан жибермес сени, Айымхан.

Көрген ўақта туўған айдай жүзинди,
Халқым тыңлағанда хош хаўазынды,
Театрлар тарта алмай назынды,
Сахналар сықырлап турар, Айымхан.

Даўысың жайлап өзбек, түркмен журтларын,
Қыймылдаттың көп жигиттиң муртларын.
Қарақалпақтың көкиректеги қуртларын
Наўқандай өргизер сестиң, Айымхан,

Шықсаң жаўлығыңды сен қыя салып.
Журттың шапалақтан қоллары талып.
Қайта бастан гөне дәрти қозғалып,
Ғаррылар жаслығын еслер. Айымхан.

Халық баҳалап хызметинди үлгили,

Өңирине тақты хұрмет белгини.
Әмиў бойларының шәйда бүлбили,
Той мүбәрек болсын, жеңге Айымхан!

1988-ж. Декабрь.

СААРЕМА

Бир атаў бол алыстағы:
Жүзиң күнге жуўық турсын.
Ушан тениз толқынсағы
Жағысыңды жуўып турсын.

Қарапайым гүлериңди
Алып кетип жолаўшылар,
Мақтасын өз еллеринде,
Ертек етип сени олар.

Юхан Смуул, Аду Хиндлер,
Тапсын сеннен йош ҳәм тема.
Теңиз гүли—әжайып жер,—
Саарема, Саарема!

Балықшылар қайтып аўдан,
Кафелерге кирер жайлап.
Дузлы самал тотықтырған
Жүзлеринде ерлик, айбат.

Ағаш сарқум ернегинен
Янтарь пиво көбик шашар.
Бир жағымлы нама менен
Толқын болып ырғалысар.

Кеўиллерге куйып күш, нур,
Кешки иңирде жаңлар нама:
«Сендей жақсы жер жоқ ҳеш бир,
Саарема, Саарема!»

Атар таңлар, батар күнлер
Саған ирең берип кетсин.
Алыс кеткен корабльлер
Жағысыңды әрман етсин.

Долы теңиз, қайсар адам —
Еки зор күш тәбиятта.
Орын болсын сенде мудар
Ҳәм ерлик, ҳәм мухаббатқа.

Ҳеш бир жаман ат еритпе,
Сақыйлығың таңырқатсын.
Тар пейилли материклер
Кеңлигинди күнлеп жатсып.

Сақлап ерлик салтыңды сен,
Қылышыңды шаншып кумға,
Ырғал сулыў нама менен,
Саарема, Саарема!

Саарема атаўы. Июнь, 1968-жыл.

ТЫНБАЙ ЖАМҒЫР ЖАҰАР ПЯРНУ ЖОЛЫНДА

Х. Турымбетовқа

Тынбай жамғыр жаўар Пярну жолында,
Тоғай көк плашын қымтар гүрсинип.
Түнерер арқаның кеўилсиз күни.
Тынбай жамғыр жаўар Пярну жолында.

Қәнекей, Мамыйдың кең майданында
Ҳәзир бир ат шапсаң, тозғытып шаңды.
Әттең, телеграмма титирер қолымда
Ақ кептердиң сынған қанаты яңлы.

Тәўбе! Ким ойлаған алдыңан жорып,
Сени бунша ерте өледі ғой деп.
Мен де аңламаппан: бүгин сен өлип,
Алыста көзге жас келеді ғой деп.

Бийтаныс жол. Барар машина зуўлап,
Көз жумып отырман. Тек сен ойымда.
Кеўлим сүүретиңди сызар сулыўлап,
Күн сиркиреп жаўар Пярну жолында...

Тәбият өнерге бай, қолынан келеді,
Адамның, шайырдың түрлери аз ба!
Минезиң бир қыйын қолжазба еди,
Журт қыйналар еди оқыўға базда.

«Ол енди жоқ» деген бир уғым жанға
Ат жаўырына батқан ердей батады.
Толқынсақлар минип-түсип атқанда,
Жағада мыңқ етпей жар тас жатады.

Сен сондай нар едиң. Едиң бийхазар,
Тең едиң үлкеннен-балаға шекем.
Ал энди ашшы тил, бийпул аўызлар,
Сенсиз кимди мүнжип ҳәз табар екен!

Өзимизди санаймыз илгир зейинге,
Ким басты көтерсе соны бассынып.
Уйқасқа кире алмай жүрген фейиллер²⁴
Энди кетер деймен сенсиз асқынып.

Қосығыңа бир жыллы сөз айтса жайлы,
Өзинди сөксе де сен қайыл едиң.
Өйткени, шынында сен шайыр едиң,
Соқпағың бар еди өзиңе пайлы.

Энди қосық оқыр ўақыт қызғанбай,
Регламент сүймеўши базыбир шеберлер.
Сениң ер геўденди көтере алмай,
Энди сықырламас ағаш минберлер.

Журтқа не жетпейди? Дүньяда зал кең,
Хәр ким отырар билет алған орнында.
Бирақ орның бос тур. Жоқсаң энди сен...
Тынбай жамғыр жаўар Пярну жолында.

Таллин, июнь 1968-ж.

СУЛЫЎЛАР ҲӘМ ШАЙЫРЛАР

Гүлалшы Тәбиятшайы қонғанда
Кәсибине кейип етедимис.
Кемпиринен жасырып сонда,
Сулыўларды дөретедимис.

Соққан затын сығалап көрип,
Ырза болып күледи екен.
Соннан кейин оған жан берип,
Базарына жибереди екен.

Жәйран жүрис жилўа-наз бенен,
Салланысып шығар сулыўлар.
Ийне кирпич, шахла көз бенен
Еркеклердиң жүрегин уўлар.

Базаршы журт таслап саўдасын,

²⁴ «Уйқасқа кире адмай жүрген фейиллер» - Хожамурат қосықта фейил сөзлерди уйқасқа онша жолатпайтуғын еди. И. Ю.

Гүлал дүканына ағады.
Саўдаларға салып саў басын,
Жигитлердің жаны шығады.

Женгей «алтын жүзик әкеліп —
Бер» дегенин умытар ағайлар.
Жүз граммды таслап жиберіп,
Бир литр мәс болар қақайлар.

Ғаррылардың жаслығы тутып,
Кемпирине «кет» деп қутырар.
Шофер қағыйданы умытып,
Қапелимде ГАИ-ге тутылар.

Хәмелдарлар дым билмегенсип,
Алыстан байқап жолдың шамасын,
Торын қурып жатар менменсип,
Дәўлетлилер шашар дүньясын.

Карт профессор бирден сақыйсып,
Иске салар аманат кассасын.
Донжуанлар кетер ақыйысып,
Сайлап шаншып қалем қаслысын.

Ессиз Ғариб ашықлар шығып,
Бенде болар Сәнем жолына.
Фархад таўда тасларды жығып,
Шийрин ушыи қазады арна.

Ромеолар аямай жанын,
Мәжнүн кетер шөлге ылағып.
Бахрам жоқлап өз Гүландамын,
Тәрк етермиш патшалық тағын...

Байғус тәбият буларды көріп,
Өзи сокқан сулыў затына
Ашық болып, мумдайын еріп,
Өртенермиш ышқы отына.

Сондайда ол иштеги хәўири
Сыртқа шығып болғанға шекем,
Шайырлардың ең бир тәўирин
Жылап отырып дәретеди екен.

Мәрт шайырлар сазлап лирасын,
Сулыўларды жырлайды екен.
Тәбият ийіп ақ шашлы басын,
Ышқы қосығын тыңлайды екен...

Ұа, сулыўлар! Шығысымыз шерик,
 Билдиңиз ғой енди неликтен:
 Сулыўлықты сизлерге берип,
 Шайырлықты бизлерге берген.

Июль, 1968-жыл. Москва.

ШЕКСИЗ МУҲАББАТ

Халқым көп қырылған бұрын не деген!
 Хәзир хәтте миллионға да толмайды.
 Бирақ, қарақалпақтың Ленинге деген
 Мұхаббатын өлшеп болмайды.

Қайтип өлшеў мүмкин:
 Қула далаңда
 Қайта жасарыўын қуўраған дарақтың?
 Мийнет—азап емес, рәхәт адамға—
 Алып келсе,
 Оннан табылса бахтың?!

Хан айтты: сен қулсаң, мениң қалтамсаң,
 «Халықпан» деп айтпаға сен хәддиңе бақ.
 Ленин айтты: азат халықсаң, дарқансаң,
 Шағлап шадлы дәўран сүр, қарақалпақ.

Халқым көп хорланған бұрын не деген!
 Енди оны хәшким хорлай алмайды,
 Сонлықтан да бизиң Ленинге деген
 Мұхаббатымызды өлшеп болмайды.

Бәлким керек болса, Әмиўдәрьяның
 Суўын илим өлшеп, муғдарын шенер.
 Бирақ та, аңқасы кепкен адамның
 Суў ишип қаныўы қайтип өлшенер?

Қайтип өлшенеди: әсирлик налыш,
 Бердақ қосығының үмит, әрманы?
 Бай қуўылып, жерсиз гедей жер алып,
 «Ленин!»— деп, қуўаныштан жылап турғаны?

Ирили-майдалы болар жулдызлар,
 Биригип, галактика дүзеди көкте.
 Аз халықпан, бирақ
 Уллылығым бар —

Уллы семья мақтанышы жүректе.

Өлшенер күн нуры, мартенлер шоғы,
Ең узақ жұлдызлар аралығы да.
Жерге күш, нур берген ГЭС лердің тоғы,
Жүрек соғыуы, қан таралыуы да...
Бирақ мухаббат бар хеш өлшенбеген,
Ол жылытар жер түүе жұлдызды, айды:
Халықлардың ықласын Ленинге деген
Өлшеп болмайды, Өлшеп болмайды.

Декабрь, 1969-жыл.

ТУҰЫСҚАН СОҚПАҚЛАР

Хәркимнің тууған жери—Мысыр шәхри.
(Нақыл)

Қызыл кендирменен тал сыбырласып,
Тырна ушып барар алыс жақларға.
Ал мен талай үлкен жолларды басып,
Және келдим бул соқпақларға.

Усы тар соқпаққа табаным тийиүден,
Мен қайтадан бала болып кетемен.
Көкирегим кемедей кеңейип бирден,
Мәс тауыстай алшаң-алшаң етемен.

Мәш аңызда жуғырласқан шоқ шымшық
Қосық додалаушы жас шайырлардай.
Хәр бұрылыста таныс намасын сыңсып,
Қоңсы қыз алдымнан шығып қатардай.

Бирақ ол бунда жоқ, ол узақларда...
Жайымыздың орны хәзир пахталық.
Қандай жақсы биз тууылған жақларда—
Деп мен жер жаханға жүрмен мақтанып.

Гүл терип, гүбелек қууған шоқ уақтың
Анау жоңышқалықта жүрген тай дерсең.
Я инсап, усы бир қыйсық соқпақтың
Көзге ысығын, қадирлисін қайтерсең!

- Ата, нәрүан бопты аў анау қос терек!
— Ұай-бой, бул өмир ғой, балам, тал ма ол.
— Иним, бағқа ешек байламау керек,
— Әй, анау қартайып питкен алма ғой...

Соқпақта қолынан алсам мен жаңа,
—Қай баласаң?—деди бир ғарры маған.
Соқпақта қолымнан алды бир бала,
—Кимнің баласысаң? —дедим мен оған.

1969-жыл.

БУЛ АҚШАМ ЖУЛДЫЗЛАР СОНДАЙ ИРИ ЕДИ

Пимен Панченкоға

Ен пайызлы ақшамлардын бири еди:
Ғауа сондай ашық, самал да сам-саз.
Ғәм шайырлық сәўбет, ғәм күлки, ғәм саз
Ғәм көкте жұлдызлар сондай ири еди...

Декада—дослықтын он арыў қызы,
Халықтың халыққа сыйы, тойы
мыңлардың. Полесье алып келгендей өзи
Жасыл сылдырлысын ақ қайыңлардың.

Бир жумақ пахтадай ақ кеўлин ашып,
Шықты қарақалпақ қонақ күтпеге.
Алма ағашлары май гүлин шашып,
Бүлбиллер түн бойы бағдан кетпеди.

Беларусь қосықларын журт тыңлар уйып,
Шығыс сазы жаңлар дуўтар тарында.
Шықты Науменко дәўдей әўдийип,
Айымхан шақырған «нарым-нарымға».

Тапқыр тостлар, бұрын таптырмайтуғын,
Партизан отлары, Купала тойы
Ғәмде Максим Танктың жаңа қосығын,
Брыльдың бир ярым адамлық бойын....

Ғәммесин емиренип еслеген едик
Сол Төрткүл түнинде, колхоз бағында.
Билегимнен услап сен бир ўағында,
Баладай куўанып «берман жүр» дедиң.

Ғәмме түсинсе дә шайыр жанына,
Жұлдыздың да қас-қабағын аңлаған!
«Қара, кара шайыр, өз аспаныңа,

Қаныңдай әжайып» дедиң сен маған.

Қарасам, көк-көңбек аспан түнеги,
Қыял дәрьясындай Қус жолы айдын,
Суұатқа ағылған мың миллион тайдың
Қасқасындай жұлдызлар дым ири еди.

Ўа, шайыр, бәлким бул жақты жұлдызлар,
Адамдай әйемги «дослық» сөзиниң
Жаңа мәни алған жамалы шығар,
Я сениң шын кеўлиң, шадлы сезимиң?

Сәлем Белоруссия,—арқаның гүли,
Сақый жанлы дияр, партизан ели.
Жүрегіндей йошлы шайырларыңның,
Ығбал көгиң жақты жұлдызға толы...

Соннан берли ири жұлдызлар көрсем,
Кеўлим және сени көриўди күсер.
Гөззал Нарочь көли, Минск хәм сен,
Беловежде бир лось ядыма түсер...

Декабрь. 1969-жыл.

Е с к е р т и ў. Пимен Панченко, Иван Науменко, Максим Танк, Янка Брыль беларусь жазыўшылары.
Беловеж—Белоруссиядағы тоғай. Лось—суўынның бир тури (И. Ю.)

ҚЫРҒЫЗЛАРҒА

Еки суңқар еки таўға қонғанда,
Бир-бирине шаңқылдасып табысар.
Торала ғаз айдын көлге қонғанда,
Қанат қағып, ғаңқылдасып табысар.

Дослар бир-бирине мийман болғанда,
Дәрьялар усайды тасып толғанға.
Хәр ким туўысқанлық жолдан барғанда,
Биздей күн астында күлип табысар.

Еки дәрья бир теңизге аққандай,
Еки бала бир курсақта жатқандай.
Ала таўдың аспанында күн күлип,
Қара таўда Шолпан туўып атқандай.

Еки таўда бир от бизди күйдирген,
Азатлық деп ат қуйрығын түйдирген,
Ата-анамыз ажырата алмай балларын,
Бир қалпақты еки бояп кийдирген.

Еки Шыңғыс жаўлап алды елимди,
 Биреўин мен жек көремен өлгенше.
 Екиншисин, - ашып жүрек төримди,
 Сағынаман, асығаман көргенше.

Дослық күшли, бир-бирине берилсе,
 Дийдарыңа қарайман да тоймайман,
 Ала таўдан ақ қалпағың көринсе,
 Қара таўдан қара қалпақ былғайман.

1969-жыл.

БИРИНШИ МУҒАЛЛИМҒЕ

Т.Төлеген ағаға.

Ғаррылық мийзанының қыраўы шалған
 Шашыңызға қарап ойға таламан.
 Үш түп ақ сөкиттиң астында қалған
 Кишкене ақ жайға кирип бараман.

Жез қоныраў таңғы уйқыны қашырып
 Сыйып отыраман еплеп партаға.
 Шаўқым сүрен хәпзаматта басылып
 Сиз пайда боласыз және ортада.

Шақырсаңыз алтын балық тил қатып,
 «Т» дан тай шапқылап, «Ғ» дан ғаз ушты.
 Хәрип зорлық пенен қағазға жатып,
 Кеўилге әжайып бир сәўле түсти.

Не айтсаңыз бизсе сол болды закон,
 Нурлы дийдарыңыз кеўил тоғы еди.
 Бести беске қоссаң пайда болды он,
 Сизиң билмейтуғыныңыз жоқ еди!

Шыбығыңыз ушында карталар сөйлеп,
 Дәрьялар теңизге аға баслады.
 Маймыллар адамға айланып түргеп,
 Пил мамонт қуўып, от жаға баслады.

Ал биз өзиң жаққан оттын шаласы,
 Жаңамыз, Өзиңиз адам еттиңиз.
 Ата баласы емес, Ұатан баласы
 Болыў әлипбесин сиз үйреттиңиз.

Бүгин көрип сизиң ақ шашыңызды

«Биз де келипбиз аў биразға" дедим.
Қанша үлкейсем де, көргенде Сизди,
Досқаға шыққандай албырар едим.

Биреў дана болар, биреў журт сорар,
Жулдызға жол тартар, ал биразлары.
Сиз ушын баяғы балалар олар,
Бас кийимин алар алдында бәри.

Биз таяр! Келешек бизди шақырды,
Үйге тапсырманы сорап алың сиз.
Биз ушын сиз еле журттан ақыллы,
Еле Әплатуннен бетер алымсыз.

1969-жыл.

ЖИГИТТИҢ СОНЫҢДАЙ БИР ДОСТЫ БОЛСЫН...

Өзи болған, хәй өзмәмбет жигитлер!
Сүриңлер дәўранды, ортаңыз толсын.
Хәзир қулақ сүймес пәнди-үгитлер.
Сонда да айтайын: досларың болсын.

Дослық гүлшәнине мегзес бул заман,
Кеўил кеўиллерден суў ишер мудам.
Өзиң дүзиў болсаң, көпдур дос-яран,
Досларың ишииде бир достың болсын.

Саған хәмдам болсын өзи жасынан,
Студентлик ўақтың зағарасынан.
«Жанымды берейин» демесин саған.
Берсе айтбай берер бир достың болсын.

Сыншыл дүнья қосып талай басларды,
Есап-шот қаққызып сынар досларды,
Айтқызар хәр турли жаңылтпашларды,
Сонда жаңылмастай бир достың болсын.

Суў бойында бир қос хаўалы терек,
Тамыры қосылған, шақасы бөлек,
Атларын суўғарсын жүректен жүрек,
Еки торала ғаз талпынар болсын.

Дүнья жолда жатқан түлкіге усар,
Күншиллик жибине билдирмей тусар.
Бир қыз болып еккиңизге көз қысар,
Сондайда зейини қыл қаўып турсын.

Хожалық машқала түскенде басқа,
 Хәрким шырматылып бир қолаң шашқа,
 «Доспыз» деген мәртлер кетер тум-тусқа,
 Сондайда сыр бермес бир достың болсын.

Ақыл-парасатлы, ғошшақ азамат,
 Болсын өзиннен де бир қәдем зыят.
 Ол хәм сеннен алсын йош пенен куўат,
 Асқар таў айбатың - бир достың болсын.

Сен деп қалсын журт көргенде төбесин,
 Тартсын салдаўласып ақыл кемесин,
 Сен не айтсаң бәрин «мақул» демесин,
 Адассаң абайлап алдыңды шолсын.

Қайнап кетсең, тартып қойсын отыңды,
 Шаршап қалсаң мешеўлесин атыңды,
 Ақыл ойы асқатықтай тойымлы,
 Жигиттиң жөн билер бир досты болсын.

Жүк артылып, кәрўан жүрип кеткенде,
 Орныңа жас әўлад келип жеткенде,
 «Сондай дослар болыпты - деп - өткенде»
 Ийни келген жерде айтысып жүрсин.

Февраль, 1969 ж. Нөкис.

* * *

Шайырлардың қайтип сүйетуғынын,
 Адамлардан емес, жулдыздан сораң.
 Бнлиўдин хәжети болар ма саған,
 Шайырлардың қайтип күйетуғынын?!

Айна астында Шопен жүреги пүтин,
 Тилкимленген ышқы тыйығы менен.
 Пушкин ышқысының жалғыз мәўритин
 Қанша заман, қанша әўладлар билген!

Шайыр сүймес алдап және кул болып,
 Ол сүйсе ең гөззал қосық туўылар.
 Хакнус киби²⁵ өз ышқында күл болып,
 Күл ишинен қайта тириле алар.

1969-жыл.

²⁵ Хакнус – (феникс) – әфсанауый кул.

ЭПИГРАММАЛАР

Қарақалтаққа

Атың бар төрт буғыннан,
айтарда тилге аўыр.
Өзиң кирттай-ақ халықсаң,
дәстүриң пилге аўыр ...

Бир дәбдебели илампазға

Егерде мен патша болсам,
жазалы құлға
Китабыңды оқытар едим оған,
сатып турып алғызып пулға...

Таяқтағы жазыу

Жаман жолдастан таяқ жақсыдур.

1969-жыл.

АННА КЕРН АЛЛЕЯСЫНДА

Айман өз аллеясында
Өз Аннасын көрмеген шайырды.
Ең болмаса бир заман қасында
Қолтықласып жүрмеген шайырды.

Тек бир заман! Соның өзи де
Жетер өмир бойы жаныўға.
Сол да жетер шайыр жүрегине
Жазылмастай жара салыўға.

Тек бир заман — бир ғана нәпес!
Өмирди қанша сүйе алса жүрек,
Усы нәпес —оның оқ жетпес
Асқар шыңы болыўы керек.

Сол жазғы түн— сол айдын
ақшам
Сол илаҳий гөззаллық пайты

Тәкирарланса екен қайтадан,
Келсе екен және бир қайтып.

О, қанша жыл шайыр қайталап,
Күтті сол бир әжайып мәүиртти.
Айралықлар тоңдырды. Бирак,
Шайыр оны шаршамай күтті.

Карға омбалап ол келип жүрди
Жекке өскен емен қасына.
Жазда Сороть суўға телмирди
— «Опегиниц скамьясынан».

Уйқысы келсе, жүрек жарасын
Бир қус келип шоқый баслады.
Излеп кетти Керн аллеясын,
Самал қағып буйра шашларын.

Ганнибалдың бийик липалары
Аспан менен тиллесип сондай,
«Мийримсизлик қылма» деп бәри,
Қудай менен айтысып турғандай.

Ал сум тағдир өжет шайырдың
Аллеясын созды узакқа.
Ушырасыўдан оларды айырып,
Дуз-несибин шашты жән-жаққа.

Кетти узайып муҳаббат жолы.
Кетти шайыр жүрип бул жолдан.
Из қуўған бир жоқшыдай болып,
Өз үмитин күтті ол алдан.

Гейде атлы, гейде арбалы,
Базда пияда жамғырға жаўрап,
Қуўды шайыр, изден қалмады,
Кетти елден шығынып аўлақ.

Өтті аллея жат жағалардан,
Кавказ таўларына уласты.
Алыс қалмақ далаларынан
Қара теңиз бойына қашты.

Гә кеңейип, гейде тарылып,
Гә батып, гә шаңды суўырды.
Бахшасарай фонтанларынын
Көз жаслары менен жуўылды.

Өтти аллея алтын сарайдың да
 Паркетлери үстинен суўдырап.
 Даңқ, хәмири Николайдың да,
 Ирке алмады шайырды бирақ.

Патша ашыўдан түтигип кетти,
 Шығарды да ғазепли сестин.
 Оқлап берип бир пистолетти,
 Арқасынан қақты Дантестинц...

Кара дәрья бойында қарға,
 Төгилгенде шайырдың қаны.
 Жаралы мәрт мухаббат сонда
 Жатты сөнбей лапылдап жанып...

1969-жыл.

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН КҮТЕДИ СЕНИ

«Бизиң жақ хәзлик» деп айталмайман, ал,
 Онша жаман да жер демеймен саған.
 Жүз ирет еситкеннен — бир көрген абзал,
 Мақтаныўды хәзир көтермес заман.

Бурында шымбайлы, гүрленли еки—
 Арбакеш Хийўада көрисип қалса:
 - Биз жақта ийт муты көкнар, темеки,
 - Ал бизде жантаққа өсер жамбылша...

- Бизде шөрек болып еседи бийдай,
 - Бизиң жаққа барсаң жатып ишесең...—
 Деп хәр ким өз елин мақтасып сондай,
 Шайханада бирге түсленеди екен.

Хәр қайсысы эрман еткен ишинен,
 «Пай, бир көретуғын жер екен» десип.
 Ал енди — ше? Жүрдек дуз-несип деген.
 «Ил—18» бенен журиппиз көшип.

Кеше Таллиндеги модное кафеде,
 «Бизиң жақ ондай...» деп кимге көпирсең,
 Ертең Нөкисте оны көрип көшеде...
 (Жоқ, айта алмайман «хәз бар деп келсең».)

Мәзи айтарым сол: елдің аты—ел,
 Бул жерде де сиздей адамлар жасар.
 Қалыс нийет пенен көргиң келсе, — кел,

Несибеңнен көресең—не жоқ, нелер бар.

Еситемен, гүзде кеткен тырналар
Түуел қайтады деп мартта Аралға.
Мен хәм қашан, қайда тартсам да сапар,
Сағынып, асығып қайтаман бунда.

Тек айтарым: жазда айғабағардың
Жузиндей сарғаяр төбеңде қуяш.
Бирақ, суу бойында қара таллардың
Саясы адамды хеш жатырқамас.

Ким шымшықтан қорықса екпейди тары,
Ыссы-сууығына көнгенбиз бәлким.
Алмасы шәйнектей Төрткүл бағлары
Күнсиз қалай енди писиуи мүмкин?!

Нәзик тәбиятлы пахтаға шекем
Күн күйдирген сайын ағарар қайтама.
Қара думалақ балалардың бетинен
Әмиу сууы менен күн нуры тамар.

Әмиу! Жоқ, бул сөзди басқа сөзлердей
Жай парахат тыңлап, айталмас халқым!
Әмиу болмағанда, бул жерди биз де
«Қарақалпақстан» демес-ек бәлким.

Теңиз де жоқ ол болмаса егерде,
Жоқ ески Хорезм-тарийх дүньясы.
Шайырға йош берер тау жоқ бул жерде,
Әмиу—бизиң шайырлардың Парнасы.

Бул ески жағыста жаңа турмыстың.
Йошлы қосықларын тыңлап өтерсең.
Әзелден ырымшыл, еден Шығыстың
Баз бир дәстүрине күлип кетерсең.

Бирақ умытпассаң бундағы елдиң
Мийнетке, дослыққа садықлығын сен.
Ығбал ырысқы өскен бул қыйын жердиң
Көрки, сақыйлығы кетпес есиңнен.

Бул жерде халық қонақ ушын жаралған,
Баласынан қымтап, сақлар қонаққа.
(Шынында бул дәстүр унамас маған,
Қанымызға сиңип кеткен бирақта).

Көрискенде кийме қара көз әйнек,

Стол ма, гилем бе... Қале жамбасла.
Бәйбишем әкелсе шай толы шәйнек,
Шөллемей турсаң да тауысып тасла.

Хаў, қонақ жамбаста көпшик пәс ғой дым!
Және бийиклетип бирин қойып ал.
Алдыңа ас, колларыңды бос қойдым,
Қарның қампайғанша мықлым тойып ал.

Бийтаныслық қулпы ашылар анық,
Шарап, сигареге.. Зорғой қашан да!
Илиўли дуўтарды қолыңа алып,
Азырақ дыңғырлат шерталмасаң да.

Оннан соң қаралпақ өзи ақ шыдамай,
«Маған берип тур» деп қолын созады.
Палаўдан соңғы шай, хәзлик-аў, пай-пай!
Саз-сәўбет базары енди қызады...

Қалыс нийет пенен көрмек болсаң, кел,
Ақ көкирегің ашық, уақтың хош болсын.
Жолда ғарры көрсең, оған сәлем бер,
Тек жақсы адамлар саған дус болсып.

Артық аспай емес үй хәм үскене,
Ашық турар бәрха есик, шарбағым.
Конақ—қудайдан тек бир жас кишкене,
Хош келдиң, мәрхәмат! Буйыр, қонағым!

Декабрь, 1969-жыл.

СИТОРАИ МАҲИ ХАСА²⁶
(Бухараға)

Келдим мен, жамалыңды көрсем деп таўлар аса,
Әй, сен шахла көз дилбар, болма көзимнен таса.
Бул шәхәрге ким келсе, ашық болмай кетпеген,
Сәлем әзийзим Бухара—Ситораи маҳи хаса!
Ең шырайлы жұлдызлар хәм көзиннен нур алармыш,
«Ләби хәўиз» бойында ләбиң пал қуйған кәса.
Хафыз, Турды Фарағийлар тымсалыңды таппаған,
Мен сонда қайтип табарман. - Ситорои маҳи хаса!
Ибни Сина хәм ышқы дәртинен дәрман таппаған,
Сениң хәр тасыңнан заманлар алған поса.

²⁶ Ситораи маҳи хаса—ең шырайлы жұлдызлардың жұлдызы— Бухарадағы хош тәбпәтлы жер.

К. Маркстп баласы отырғыш туяғына баппап «ат етип же- гип» ойнағаны хаққында көсемниц қызы өз еске түсириўинде жазғаны мәлим. И. Ю.

Минари Кәлан басында бир ләйлек қус көрдим мен,
 Сени сағынып келгендур, Сигораи махи хаса.
 Наўайы ах шеккенде сениң ышқында жанып,
 Шөлинде лаўлап көк жалын, қумың зер болып тасар.
 Қалесең, жүзде қалыңа Төрткүл, Шымбайды берейин,
 Кеўлимнің ышқы гүллерин алармысаң ямаса!
 Қарақалпақша йошлы қосық-сазлар әкелдим саған,
 Ҳа, гөззал Бухаражан, дүнья турғанша жаса.
 Ибрайым дер, Бухара шайырлар илхамыдур,
 Ситораи махи хаса, Ситораи махи хаса!
 1969-ж. Март, Бухара.

НӘРЕСТЕ

1

Нәресте, ол - адамның ен үлкени,
 Ким болсаң да сен баласаң кешеги.
 Шешең бул турсында туўмаған сени,
 Ғаррылар да бала болған деседи.

Нәресте өмирдің жүреги, деми,
 Еле булт көрмеген ол бир алтын таң.
 Нәресте - адамның туңғыш қәдеми,
 Соңғы қәдимің де апарар оған.

Уллы келешек ушын иске, гүреске
 Тили шықпаса да ол үйретеди.
 Ол ийе пәкликке, құдиретли күшке,
 Қуралсыз дүньяға хұким етеди.

Жан бетлей алмаған жаўыз Шығысты
 Күлдирген ол мурттан тартқылап ойнап.
 «Капитал» жазып атқан дана Марксти
 Ол ат етип минген стулге байлап²⁷ ...

2

Талпынған жас нәрестеге қарасам,
 Өмирге мен қыздай ашық боламан.
 Усы адамлардың бәри ырас-ақ
 «Бала болған ба?» деп саўал қояман.

Жоқ, жоқ, бәри емес! Тек те жақсылар, -
 Ҳақ кеўил адамлар бала болғанды.

²⁷ К.Маркстиң баласы отырғыш туяғына байлап «ат етип жегип» ойнағаны хаққында көсемнің кызы өз еске түсириўлеринде жазғаны мәлим. И.Ю.

Ал ишкирне жаўызлар ше? Жак, олар
«Бала болдық» деген сөзи жалғанды.

Егер олар журттай бала болғанда,
Жүрмей ме Сонгмиде²⁸ балалар өлмей.
Мың-мың бала ботинкалары сонда
Освенцимде жатбас еди аў кийилмей ...

8-февраль, 1970-жыл.

* * *

Кешки иңирде урықлықтан
Бир топ торғай ушты кетти...
Сениң қыз болған шағларың
Ядларыма түсти кетти...

Қайда барсаң, журдим бирдей
Қошантайдай ерип саған.
Еркелеттиң өз ииндей,
Аўзыңдағыны берип маған.

Умытпайман сол шағыңды:
Кийиминди дурысладың.
Әдираспан моншағыңды
Сиңлиң такса урыспадың.

Жеңгене қолласып күнде,
Сен дигирман тартар едиң.
Ақбоз атлы әлле кимди
Қосық етип айтар едиң.

Айтта, тойда, әткөншекте
Жигитлер сүйкенсе саған,
Ашыўланбай, күлип тек те,
Қарап қояр едиң маған.

Бир күни сен қаўын қоста
Болдың да шашыңды тарап,
Қара көзиң толып жасқа,
Үйбетиңе турдың қарап.

Дедиң маған күлип муңлы:
«Көзиме шөп түсти мениң ...
Бала жаным сезип турды
Хеш қандай шөп түспегенин.

²⁸ Сонгми - америкалы империалистлер қыйратқан Вьетнамлы аўыл. И. Ю.

Басып жумсақ көкрегине,
Сүйдің, мақтап бойларымды.
«Жаксы жигит бол» деп және
Сыйпай бердің айдарымды.

Жийделик артынан тағы
Ат киснеди, сен асықтың,
«Мени умытпа» дедің дағы,
Қалтама бир алма тықтың.

Умыт қалды сынық айнаң,
Мен «кетпе» деп жылап турдым.
«Керек емес берген алман»
Деп изиңнен ылақтырдым.

Ат киснеген урықлықта,
Бир топ торғай ушып кетти...
Қашып кеткен сол ақшамың
Бүгін ядға түсип кетти.

1970-жыл, январь

АББАЗ БЕНЕН ХОШЛАСЫҰ

Дүньядан бир кеткен адам
Қайта айланып келмес болар.
Жаксы болып өткен адам,
Тирилерге теңлес болар.

Айтқан сөзің ириликте
Нақыл болып жүрилипти.
Адамды адам тириликте
Онша жаксы билмес болар.

Ерк қуяшы нурын шашты,
Қуўсырылған жағыңды ашты,
Китабына халық таласты,
Мәңгиликке мөрлес болар.

Сөзің сүйсинтер елди көп,
Кетгің орныңды белгилеп.
Ким айтты сизди өлди деп?
Жаксы шайыр өлмес болар.

1970-жыл. Январь

АНА ТИЛИМЕ

Жыраў сени бэйги атындай баплаған,
Шешенлер даўда шыңлап сени таплаған.
Алпамыслар уран етип урыста,
Бердақ сени қурал етип саплаған.

Байтерексең өскен гөне тамырдан,
Дилўарлығың қыл суўырған қамырдан.
Қарақалпақтың кеўил қусы сайраса,
Сөз қыйсыны ғазийнеңнен табылған.

Гүлпаршынлар баўыры оттай қамылып
Қызлар сыңсып муңын айтқан шағынып,
Сен арқалы ханды жумсап қатынлар,
Әжинияз сайраған елин сағынып.

Нақылларың, шағып көрсем, маңыздан.
Жуўабыйсаң зейин суўын ағызған.
Атам саған азаматлық жан берип,
Анам саған мийрим сүтин тамызған.

Ырасгөйсең дурысын айтқан аңқылдап,
Сахрайысаң қатты даўыс шаңқылдақ.
Жалған сөйлеп жағыныўды билмейсең,
Сыбырласаң ғазлар үркер ғаңқылдап.

Мен теңеймен сени жеген наныма,
Уўыз бенен руўхың сиңген қаныма.
Ес билгели тил жатырқап көрмедим,
Бирақ сен дым жақынсаң-аў жаныма!

Сазға қоссам, хаўалаған аласар.
Илме султан сулыўлығың жарасар.
Қандай жақсы ағайиннің көплиги!
«Жақынбыз» деп саған көп тил таласар.

Ана тилим, сен - басқадан айырмам,
Сен турғанда мен де әдеўир шайырман.
Сонша қатал сүргинлерде жоғалмай,
Бул күнлерге жеткениңе қайылман.

20-сентябрь, 1970-жыл.

ХАЛЫҚ СӨЗЛЕРИ

Халқым дана десем болар,
Нақыл еткен биле-биле:

Сөйлей-сөйлей шешен болар,
Көсем болар көре-көре.

Нақыл көптің мүлкі болар,
Адам сумы түлкі болар,
Ийт жұлдызға күлкі болар,
Айға қарап үре - үре.

Қорыққанларға қос көринер,
Жолдаслық жолда билинер.
Жүргенде жормал илинер,
Көп көрерсең жүре-жүре.

Бәдхасылға хәмел жетсе,
Пуқарасын талар ийтше.
Қумырысқаға қанат питсе,
Хәлек питер келе-келе.

Халкым қалпы айтсын қалай?
Заманларды көрген талай.
Биреу өткен жылай-жылай,
Биреу дәуран сүре - сүре.

Шайырлық етсе наданлар,
Бәлеге қалар адамлар.
Ақмақ айтар, ақыл тыңлар,
Зейин менен иле - иле.

Менменликке басты шатпаң,
Шымшық өз тасына батпаң,
Ешек озсам дейди аттан,
Желмаядай желе - желе.

Күшигеннен бүркіт болмас,
Теңіз суың сырқып болмас,
Жартыұлы жүн қырқып болмас,
Ала қойды бөле - бөле.

Адамның бир парасы бар:
Оқымай-ақ санасы бар.
От жаққыштан дана шығар,
Сөзге қулақ түре - түре.

Қызлар белин қынасады,
Мәрт майданда сынасады,
Қыймылдаған қыр асады,
Еңбек еткен еме-еме.

Кирпиктен кеўилге жара
Түссе, оған бар не шара?
Бийтәртип өскен қыз бала
Бәле табар күле -күле.

Астарлап айтар маманлар,
Буның мәнисин ким аңлар
Атадан алтау тууғанлар
Жетеу болар өле - өле? ...

Қалауын тапсаң қар жанар,
Жүйсиз урсаң балта сынар,
Жигит жаслай дилуар болар,
Мәжилiske кире - кире.

Дүнья кууған байыр, өтер,
Ел қыдырған сайыл өтер.
Из қалдырып шайыр өтер,
Сөз маржанын тере - тере.

1970-жыл.

ЭПИГРАММАЛАР

Тағдир көп кешигип жаратқан сени,
Сөйлегенде тилиң төсиңе түсер.
Адамзаттың қаслы маймыл екени
Сени көрген сайын есиме түсер.

* * *

“Поэзия! Ол не? Алтын ба, дүр ме?
Болмай ма олсыз да өмир сүрмеге?” –
Дер биреулер. - Дурыс ғой, Жасауға болады,
Мәселен, хайуанлар ше? Жасамай жүр ме? ...

ЖЕР ПЛАНЕТАСЫ

Жумыры жер уршық бастай зырылдап,
Куяш нурын ийнрген хәм ораған,
Бир жүректей қастерлеп хәм абайлап,
Алақанда оны алып бараман.
Мениң ийним — жас атланттың ыйығы,
Жерднің бийик өрелерин тиреп тур.
Жаралы жер—тийген бомба қыйығы—
Алақаным апаратқан жүрек бул.
Хәзир оны өз орнына абайлап

Жас геўдеге орнастырып қояман.
 Сәл егленсем жүрек тоқтап, жер қулап,
 Бәрине тек мен айыпкер боламан.
 Бир мақлайға питкен еки көз болып,
 Әлем ишке демин тартып қарайды.
 Хәмме тиллер жалғыз аўыз сөз болып,
 «Абайла»' деп, меннен нәжет сорайды...

Өз ығбалым күндей жайнап турса да,
 Сонша аўыр жүкти алдым неге мен?
 Машақатсыз жасаў мүмкин болса да,
 Жердик барлық машақатын шегемен.
 Таў қойнына сулыў вилла-жай қурып,
 Неге мен де рәхәтке батпайман.
 Инсанларды ақ-караға айырып,
 Гедейлерин неге жумсап жатпайман?
 Жоқ, бул нийет-менин ушын жат саўал,
 Мен бөленген бесик басқа ураннан.
 Пүткіл халықлар ығбалы деп ат шаўар
 Бұл бесикте ақ сүт емип оянған.
 Маркс ойлап бул бесиктиң үлгисин,
 Ленин уллы ақыл менен дүзеткен.
 Жас дүньяның қорғап уйқы, күлкисин,
 Россия даўылларда тербеткен.
 Мен инсанман сол бесикте түлеген,
 Азат елим алты ықлымның биринде.
 Мен мийнетке уллы мәни беремен,
 Барлық халықлар бир семья елимде.
 Кеўил санам Жер-ананың муңына
 Дәрман излеп, перзентиндей сырласқан.
 Миллион нервам меридианлар сымына
 Шешилместей шийеленип шырмасқан.
 Сонлықтан жер жараланса қайларда,
 Вьетнам емес, мениң жүрек жарам ол.
 Бомба түссе бала оқыған жайларға,
 Мысыр емес мениң ғана балам ол.
 Пал шиңгирик орған Куба дийқаны
 Шағлап күлсе, мениң шағглап күлгеним.
 Жүўенленип Израилдик қыйқаңы,
 Тилеймен журт тыныш өмир сүргенин.
 Өз бахтымнан мен қанаат алмадым,
 Жер тағдирин ойлап уйқым мазасыз
 Әдалатлық планетасы—әрманым,
 «Байсыз, пролетарсыз, кулсыз хожасыз»
 Адам деген мақтанышлы мақлуқтың
 Жақсылыққа толмағанша жүреги,—
 Жер жаҳанда әдалатлық, хақлықтың
 Туўын тикпей питпес әрман-тилегим.

ГЕСИРТКЕНИҢ КӨЗЛЕРИ

Заман жуп ай берген далама менин, -
Жуп нурлы көзинен жүк машинаның.
Көрдим мен көзлерин бир гесирткениң
Тунжырап сол нурға шағылысқанын.

Айсыз түнде жол бойында нәбада,
Бул көзлерге көзиң түскени барма?
Бир периұза қаслы жүзик далада
Түсип қалған яңлы шағылысар фарға²⁹.

Жасымда бул көзлер ақшам жанғанда,
Оннан бир суұық, жат сәўле сезгенмеи.
Соң бир от басында дүзде қонғанда,
Шөл тилсимин көрдим усы көзден мен...

Илим үңилмеген сол бийик жақтан,
Жерге бир жуп жулдыз муңлы баққандай.
Ийнениң көзиндей еки саңлақтан
Терең сырлы көк нур қайнап атқандай.

Терең сырлы көк нур...
О, сақый далам!
От басында геологлар сол гезлери
Сени мақтағанда, көринген маған
Тек сол гесирткениң сырлы көзлери.

Енди көр! Биз қонған шатыр жоқ бунда.
Газ қаласы дүзге хұжимин баслар.
Шөлден өлген сексеўиллер орнында
Желпир көшелерди жас қарағашлар.

Шексиз шөл теңизи маяк жаққандай,
Компрессор турар нурланып мудам.
Жулдыз жерге түсип түнеп атқайдай.
Жулдызға қонаққа кеткендей адам.

Дөңбекшир жақтыда уйықлап көрмеген
Қатал шөл тәңириси - жабайы дала:
«Кимлер булар айбыныұды билмеген,
Сахраға бағ егип, орнатқан қала?!»

Дүзди дүсирлетип поездлар барар.
Жас қала шырағын жаққан гезлери,
Космослық көгилдир от пенен жанар

²⁹ Фар – машинаның жақтысы.

Гесирткениң периўзалы көзлери...

«БЕС ҚОНАҚ»

Келсин мейли, ерте қонақ, кеш қонақ,
Қарақалпақтан қапа болмас хеш қонақ.
Келсин мейли алтаў болып, он болып,
Тек келмесе болғаны сол «бес қонақ»...

ПУШКИНГЕ

Сол бир асаў тәбият—сол бир көк теңиз,
Мениң де алдымда гүрлеп асқынар.
Қыя тас үстінде тұрыпқан жалғыз,
Бәлким сен бир гезде тұрған тас шығар.
Бирақта сен минген тасқа мингенлер
Саған теңлеседи демек емеспен.
Мәзи кез алдымда көп корабльлер
Барар көк толқынды айырып әстен.
Барар олар хәр бири хәр таманға,
Хәр бириниң өз жолы, өз мақсети.
Тәкаббырсып сиңип қойыў думанға,
Барар. Көк теңиздиң көринбес шети.
Исенемен, өмир жаңарар мудар,
Заман толқынынан заман туўылар.
Мың-мың корабльлер келер жаңадан
Хәм жаңа толқынлар менен жуўылар.
Бирақ сен бир сондай жағыссаң теңсиз,
Орныңды таңлаған шексиз океан.
Поэзия! Ол бар мудары менсиз,
Лекин ол Пушкинсиз жоқлығы аян.
Араласар еллер, шабырсар тиллер,
Менменсигенлерден нам-нышан қалмас.
Қашан қайда жүзсин ол корабльлер,
Бул нурлы жағысқа соқпай ете алмас.

Ноябрь, 1971-жыл. Гурзуф.

**АЙТ СЕН ӘЖИНИЯЗДЫҢ
ҚОСЫҚЛАРЫНАН!**

Айт сен Әжинияздың қосықларынан!
Жыласын яр ышқы баўырын кескенлер.
Еңиресин елинен айра түскенлер,
Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

Сазын самал ядлап, сөзин ел билген
 Бир шайыр дүньяға келди де кетти.
 Тал артынан туўған айға телмирген
 Бир дилбар түсима енди де кетти.
 Қосық дәрья-дәрья нур болып ақсын,
 Ышқысыз жанларға ышқы отын жақсын.
 Қыз жигитке жилўа-наз бенен бақсын,
 Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

Айт сен «Бозатаўды» намаға салып,
 Елжиремегеннің баўыры тас болсын.
 Қарақалпақтың гөне дәрти қозғалып,
 Шадлы дәўранына бүгин мәс болсын.
 Шайыр гезген шөлде бостанлар байып,
 Зарлы заман болды көзлерден ғайып,
 Бир илхам перисин көрдим әжайып,
 Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

Мен оны тыңласам, қалмай тақатым,
 Кеўлимде бир ғошшақ бүлбил сайраған.
 Мен оны тыңласам, туўған елатым
 Жер жәннети болып көринер маған.
 Жулдызларды жерге үңилтпек болсаң,
 Жаман шайырларды түңилтпек болсаң,
 Егер мен өлгенде тирилтпек болсаң,
 Айт сен Әжинияздың қосықларынан!

1971-ж, февраль.

БИЗИҢ АҰЫЛДЫҢ ҚЫЗЫНА

Саған көлдің ақ қуў қусын
 Мегзеткенин көп еситтим.
 Тырналар өз отырысын
 Сеннен алған деп еситтим.

Әрўаналар боталағына
 Усатып көз көрисинди,
 Кийиклер өз ылағына
 Үйретермиш жүрисинди.

Тойда көрсем, хәмме сақый,
 Жолларыңа шашар барын.
 Исте көрсем, бир иләхий
 Музыкадай қыймылларың.

Айта берсем, журт алдында

Мақтаныўдай болып кетер,
 Сен бәхәрде шыққаныңда,
 Шөллер гүлге толып кетер.

Төринде шөл далалардың
 Ойнар еркін ақ мараллар!
 Аш көз залым аңшылардың
 Түслерине енер олар...

Сен хеш кимге берме ерик,
 Умыт, жаным, баяғыңды.
 Көкиректі сәл көтерип,
 Тигирек бас аяғыңды.

Саған минәсип дәретип
 Мәртлик, зейин саналарын,
 Жигитлерди ғошшақ етип,
 Туўар гөззал аналары.

Ишин кўйдир сен олардың,
 Наздан белиң сынып кетсин,
 Менменсиген қалалардың
 Көрип көзи тынып кетсин.

Билемен, жол алысына
 ШЫҒЫП, сыртқа бармағансаң.
 Сулыўлардың жарысына
 Түсип, «миссис» болмағансаң.

Бирақ, сендей арыў ушын
 Неге дәркар ондай ермек?
 Сени дүнья таныўы ушын
 Маған жүйрик қәлем керек...

Сәл сабыр ет, еле мен де
 Көркиңнен йош алып турып,
 Салайын бир сүүретинди,
 Жер-жәхәнға таныттырып.

Көрейин тап, сонда сениң
 Даңқың көкти кушпағанын,
 Даланың сум Демонының
 Сени айланып ушпағанын.

Көрейин мен, сонда мақтап,
 Сени дүнья сүймегенин,
 Афродита албырақлап,
 Кийимин тез киймегенин...

* * *

Тигилемен Қус жолына
 Қыял менен көк қанатлы.
 Жұлдыз толы уллы дәрья
 Ағып барар салтанатлы
 Сансыз жұлдыз, жалғыз айға
 Мақпал түнде қарайман мен.
 «Жерден басқа және қайда
 Инсан бар?» деп сорайман мен.
 Бул саўалдың ерте-кешли
 Илим бир жуўабын табар.
 Адамнан да ақыл-если
 Бир мақлуқлар бар да шығар.
 Онда хаял-қызлар тегис
 Таққаны қымбатлы шығар.
 Көзи төртеў, қолы сегиз,
 Өзинше сымбатлы шығар.
 Болса болар... Бирақ та мен
 Соған кәмилдур ийманым:
 Сулыўлықта сениң менен
 Бәслесе алмас олар, жаным.
 Гөззаллықта жоқдур шегиң,
 Теңи-тайың жоқ дүньяда.
 Жуп алақан, қос билегин
 Сегиз қолдан хәм зыяда.
 Төрт көз бенен телмирте алмас
 Еркеклерди өзиңе усап.
 Жүреклерди өртей алмас
 Сениң еки көзиңе усап.
 Ол хаяллар сендей болып
 Яр ышқында күйе алмас.
 Еркеклери мендей болып
 Шын кеўилден сүйе алмас.

1971-жыл.

МЕН АБАЙДЫ ЯДҒА БИЛГЕН ХАЛЫҚПАН

*(28-май 1971-жыл, Алма-Атада
 В.И.Ленин атындағы сарайда Абайдың
 125 жыллық мерекесинде оқылған қосық)*

Мен Абайды ядға билген халықпан...
 Әмиў бойы туўып өскен топырағым,
 Сизиң менен бир путақлас жапырағым.

Кеўлим ашық - ақшамы жоқ жарық таң, -
Мен Абайды ядға билген халықпан.

Шыңғыс таўда шыққан Абай жырлары,
Көп жаңғыртқан қарақалпақ қырларын,
Бердағымның қосығына қосылып,
Қулағыма бирге шерткен сырларын.

Көш артында асық ойнап жасымда,
Тарийхтан сәл кешеўиллеп қалыпбан,
Билим бар деп ескермепбен басында, -
Өлең сөзге өзим бірақ алықпан, -
Мен Абайды ядқа билген халықтап.

Бирге бастық тарийх жолын ақырын,
Қанша ұзақ жолы болса түйениң.
«Қарақалпақлар - даланың бас ақыны»
Деп айтқан ғой уллы Шоқан жийеним.

Бахыт излеп бир қатепке жүк басып,
Бабалардың аты шаршап-шалыққан.
Дормбыраңа дуўтарым түр жупласып,
Жыррласқанда жырыңа дым қанықпан,
Мен Абайды ядға билген халықпан.

Мине бүгин бахыт ели далаң түр,
Кең даланы кеңелдирген адам түр.
Жериң жақын «жәннет» деген уғымға,
Абай аға аңсап кеткен заман бул.

Дилмашсыз ақ қазақшаға қанықпан.
Күй тыңлайық, домбыраңды ала бар.
Сен Абайдың бирер сөзин умытсаң,
Мен айтайын, кел де меннен сорап ал.

Тегимиз бир ерис-арқаў шалысқан.
Мийрим сүтин бир емишектен емискен,
Тар курсакта тай ғунандай тебискен,
Ханаласым қазақ ели, шарықлаң!
Мен Абайды аға тутқан халықпан.

28-май, 1971-жыл. Алма-Ата.

* * *

Ески жол дәрбентинде бир әжеп сарай көрдим. Ғайры
нағыс саўлатына телмирип карай бердим.
Кундиз жуп қумыры отыр қыйраған пештағында,

Ақшамы пәнжиреден сығалаған ай көрдим.
 Шаң басқан дәуірлер руұхы гүнгирлер гүмбезінде,
 Ышқы дәртинен ғам шеккен көзлери кумай көрдим.
 Шырша таста сулыұ әрман нағыслы из қалдырған,
 Устасы уллы ойшыл, кеўлин хатам тай көрдим.
 «Қайсы шаңың сарайы бул, қашан хәм ким салған?» деп,
 Хәр өткен жолаұшыдан ынтығып сорай бердим.
 Биреўлер жорамаллап, биреўлер қысты ийнин,
 Ақыры анық жуўабын былай билдим, былай билдим:
 Бул сарайды салдырған патшаны журт умытыпты.
 Буны салған «уста қуш» дер,—ертекке қолай көрдим.
 Журт ядында қалған мәзи: Саадий бунда түнеп,
 Патшаға гүрриң етипти жаңалығын талай жердиң,
 Шараплы гүзеден шаның бас сүйегин танып Хайям,
 Бунда бир рубаи тоқыпты,— өлмесликке сай көрдим.
 Журт және есте сақлапты: бул—Наўайы жырлаған
 Жети гүмбездің бири — сәбғаи саяр³⁰ көрдим.
 Аязий дер, қол жаратқан гөззаллықты мәңгиге
 Тил жаратқан гөззаллық қорғап турардай көрдим.

ҚАРАҚАЛПАҚ ХАҚҚЫНДА СӨЗ

Қара табан, қара пуқара,
 Бабам ғайбар киси болған.
 Кеўли ақ, қалпағы қара,
 Жаў менен көп иси болған.

Аттан қулап атырғанда,
 Қан майданда сүйеп оны,
 «Бир ўәсият айтып кет онда»,
 Деп сорапты оннан улы.

Ўәсият екен ал сондағы
 Айтып кеткен урпағына:
 «Тыр жалаңаш қалсаңдағы,
 Бек бол, бала, қалпағыңа!...

Қарақалпақлар соннан баслап
 Қалпағы менен туўылыпты.
 Көп заманды изге таслап,
 Қалпақ шешпей жуўырыпты.

Көп заманның әндийшесин
 Көрсө де көзи ағармағап.
 Жоғалтса да көп нәрсесин,

³⁰ Сәбғаи сәйяр – «Жети ықлым» - Наўайының «Хамса» сындағы бес дәстанның юири (И.Ю.).

Қалпағы ҥеш жоғалмаған.

Қатал сорап қысым етип,
Хан да оны шештире алмаған.
Жан шықпаса гелле кетип,
Жаў да оны шештире алмаған.

Қарақалпақлар бир гене жерде
Бул дәстүрин бийкар қылған:
Мавзолейге кирген жерде
Қалпағын шешип, қолға алған.

Өйткени Ленин бул қалпаққа
Қатты хұрмет еткен еди.
Отаў тигип қарақалпаққа,
Бахыт берип кеткен еди.

1972-жыл.

РАҲМЕТ САҒАН, ЗАМАНЫМ!

Биреў айтар: ерте туўылсам,
Урыста мәртлик етер едим деп.
Биреў айтар: ертең туўылсам,
Коммунизмге жетер едим деп.
Кими наҳақ, киминики шын,
Тексермеймен мен бул таманын.
Өз ўақтында туўғаның ушын
Раҳмет саған, заманым!

Урыслардан кеш туўылсақ та,
Мәртликке бай жаслық дәўраным:
Қайтқан солдат пенен бир сапта
Жутып қайта тиклеўдиң шаңын,
Жаў қыйратқан жаңа лүньяны
Жас атланттай ийинлескенбиз,
Дәрьяларға қосып дәрьяны,
Тың басында тоңып өскенбиз.

Ырза болып мәрт әўладымнан
Мырзашөллер гүлин шашады.
Братск хәм Қайраққумнан
Миллиард жулдыз жымыңласады.
Усыншама уллы ислерди
Алдымызға тартқанда ўақыт,
Атқарысып атқан кисилерди
«Заманласым» деў қандай бахыт!

«Ұатан» деген мұхәддес сезим
 Көкирегимде тасқан бир дәрәя.
 Ғайратымыз бенен ол бизиң
 Жасарыўшы бир гөззал дүнья.
 Жулдызларға уш десе Ұатан,
 Биз ушамыз космосқа зуўлап.
 Мақтанышым, хәй, озық ортам,—
 Гагариншил нәўқыран әўлад!

Жаўызлыққа тойтарыс берип,
 Жақсылыққа салдық көп жоллар.
 Азатлыққа Азия жерип,
 Шынжыр үзди қара мускуллар.
 Күйип Чили қайғысы менен,
 Қутлықласып Куба таңларын,
 Қурысамыз қалыс қол менен
 Планетаның Асуанларын...
 Буның бәри мениң дәўирим,
 Мениң қайғым, қуўанышларым.
 Өз қалбине жүрегим мениң
 Сыйғызады пүткил жер шарын.

Модалардың парқын билсем де,
 Ұақытым жоқ оны қуўыўға.
 Жумыс десе таярман күнде
 Он толғатып, тоғыз туўыўға.
 Келешектиң босағасына
 Биреў жетпей, биреў жетермиз.
 Бирақ оның бетон жағасына
 Терең из қалдырып кетермиз.
 Биз гүлленкен бул жағысларды
 Жуўып турар жаңа толқынлар.
 Сүйсиндирип жаңа әўладларды,
 Биз дөреткен қосықлар жаңлар.

Сизлер ушын жаным тәсаддық,
 Ғармаңызлар, әзиз досларым,—
 Ақсақаллар жолына садық
 Қара сақал заманласларым!
 Саған—ақыл, мийнетим, күшим,
 Озық ойым, бийик әрманым.
 Өз ўақтында туўғаның ушын
 Рахмет саған, заманым!

1972-жыл.

ТУҰЫСҚАНЛЫҚ

Тарийхларға гүўалы сөз,
 Ҳәр бир дәртке даўалы сөз,
 Кийели сөз, дуўалы сөз,
 «Туўысқанлық, туўысқанлық!»

Ар-намыс, хұжданы шерик,
 Малы менен жаны шерик,
 Тамырында қаны шерик,
 Ханалас сөз «туўысқанлық».

Бир ошаққа от жақтырған,
 Бир жайлаўда мал бақтырған,
 Той, лазымға ат шаптырған
 Ғарға тамыр туўысқанлық.

Бир тандырға нан жаптырған,
 Мүтәж затыңды таптырған,
 Биймезгил есик қақтырған
 Туўысқанлық, туўысқанлық.

Уллы рус баўырманым,
 Алған истиң аўырманын.
 Асқар таўым, мениң жаным
 Айбатлы сөз туўысқанлық.

Жаңа әўлады Бердақлардың
 Тарас даңқын ардақлар дым.
 Бахтын қарақалпақлардың
 Бәлент еткен туўысқанлық.

Өзбекти өз ағам еткен,
 Уллы бахыт инам еткен,
 Бир қазанда ас демлеткен,
 Баўыр басқан туўысқанлық.

Суўымды сағалас еткен,
 Елимди аралас еткен,
 Түркменге намалас еткен
 Ғардашы көп туўысқанлық.

Қазақларға тай сойғызған,
 Қырғызларға қой сойғызған,
 Үй тиктирип, бас қойғызған
 Туўысқанлық, туўысқанлық.

Ленин жаңадан күш берген,

Жайлаўға кең өрис берген,
Алып өткен жеңислерден
Қудиретли күш туўысқанлық.

Асылғанда жаў жағадан,
Шақырғанда ана—Уатан,
Туўылғандай бир анадан,
Жаўға шапқан туўысқанлық.

Жер қозғалып, болса апат,
Шәхәрлерди қылса опат,
Жаңа Ташкент болып абат,
Қала салған туўысқанлық.

Дәрьяны дәрьяға қосқан,
Космостың түңцигин ашқан,
Бир семья аўқамласқан,
Мәңги жаса, туўысқанлық!

1972-жыл.

ЕКИНШИ ЕСИК

Шөл хәм бостан мәңги өшлескен жерде,
Гүл хәм жуўсан қоңсы өскен өңирде
Адам жатырқамас үйим бар мениң.
Хәмме жерди көриў кисиге мәр ме!
«Жердиң түби ғой» деп қыйналып журме,
Шақырып мазанды алмайын сениң.

Бирақ адам менен адам дусласар,
Ат баспайман деген жерин үш басар.
Нағайбыл дуз тартып келсең булманға,
Есигимди қағып, тартынып турма,
Дүзиў нийет пенен еркин келе бер,
Кел, қонағым, есик қақпай кире бер!

Үйге шақырыўсыз қонақ келгени.
Бул хәм азаматлық абырайың сениң.
Шақырмай келгени —
Зейни илгени
«Адам—адам ушын мийман» екенин...
Мениң де өзіндей исим көп мүшкіл,
Бир баста көп жумыс ирили-майдалы.
Лекин, қонақ күтиў—жумыс емес бул,
Бул мен ушын көркем өнер байрамы
Қастерлеймиз қонақтың қай-қайсысын,

Наўқан курттай илле-пиллеге орап.
 Жайлысын да көрдик,
 Көрдик жайсызын,
 Қонақтың жаманын көрмедик бирақ.
 Шақырыўсыз қонақ— Биймиллет қонақ,
 Кел, төрле бирадар, Азамат инсан!
 Бир сулыў дүньяға болғайсан инақ,
 Бир әжайып есик ашайын саған...

Ол есиктен енсең,—уллы дәрьяның
 Жағасында сени бир бостан күтер.
 Алтын ойпатлықтың жипек самалы
 Гүл хәм жуўсан ийисин аңқытып өтер.
 Шексиз пахталықта хәр түп ғаўаша
 Ғорекке әнжамлап аппақ ықласын
 Саған инам етер бунда ямаса —
 Бағлар шыққа жуўып тутар алмасын.
 Күн бул жерде усар өзине толық.
 Күн нурын, жер қурсын жәмлеп бойында,
 Қаўын писер ширесине мәс болып,
 Жүрсем деп қонақтың мудам ойында.
 Мийман пайыз тапса зейиңди ашып,
 Еңбегимиз қайтып, жүзимиз жайнар.
 Ақ тереклер аспан менен сырласып,
 Шығыс бүлбиллери ышқында сайрар.
 Мийнет заўқы менен атады таңлар.
 Бунда исиң менен өлшенер нырқың.
 Бунда қай намаға шертсең де жаңлар,
 Киси жатырқамас жайдары халқым.
 Бизиң халықтың кеўлин қайсы бир гезде
 Ғеш қандай хүкимдар,
 Ғеш бир патша, хан—
 «Миймандослық» деген дуўалы сөздей,
 Билләхий ғеш жаўлап ала алмаған...

Хош мийманым,
 Келмекте бол бул үйге,
 Кешеги қонағым —
 Бүгинги достым.
 Дос арттырыў— ең бир уллы ғазийне,
 Рахмет, ырысыма сен ырыс қостың.

Саў жүрсек, табарсаң бизди хәрдайым
 Усы шөл хәм бостан аралығынан.
 Саған унай ма деп сорап неғлайын,
 Суўым да, қырым да өзиме дәрман.

Бир жағым суў, бир жағым шөл болмаса,

Бейиш салып берсең де мен бармайман.
Гүл хәм жуўсан ийси аңқып турмаса,
Ол жерде мен қарақалпақ болмайман.

6-март, 1972-жыл.

ПАХТА

- Пахта қалай?

- Оның аўхалы - ше?

(В. И. Лениннің телеграммасынан)

Қашан бизиң жақтың бир адамына
Ушырасып, тил таппай қалағойсаң,
Жыллы шырай менен барып жанына,
«Пахтаң қалай?» —деп сорағайсаң.

Сонда ол «бул тәўир адам екен» деп,
Ески танысындай жадырар жүзи.
Бул сораўдың, билсең, мәниси кеңирек,
Көп саўалға татыр буның бир өзи.

Қайсы аўылдансаң? Қалай турасаң?
Қалай быйыл кейпиң, сүрер дәўраның?
Нени кәсип етип сен мақтанасаң?
Қандай әрманың бар?—деп сорағаның...

Жапырақлар —жайылған жасыл алақан,
Гүлдер—атлас кийген нәўжуўан қызлар.
Өз қызлары еске түскендей дийқан,
Көзлеринде жанар сонда жулдызлар.

Ол жулдызлар сәўле алар дийқанның
Кеўил көгиндеги сақый куяштан.
Шынлық жамалындай аппақ әрманның.
Ол жулдызлар ығбал менен сырласқан.

Пахтакеш руўхланып бир уллы йоштан,
Көклемде жазар ол көк сыя менен.
Жазда күнге күйип жаратар бостан,
Кең далалар толқыр гүл-гия менен.

Гүзде аппақ таўлар жаратып дийқан,
Ақша булт қонақлап суў жағасына,
Жер-жаханды кийиндирип жаңадан,
Өрмек қуар ай хәм жер арасына...

Пахтада пидәкер, еден халықтың,
 Кеўил қағазының ақлығын көрдим.
 Ҳәр ханада күннен тускен жарықтың
 Сүттей уйығанын, пәклигин көрдим.

Пахтакештиң несийбеси зыяда,
 Ҳәм қыйын Һәм айдын пахтаның жолы.
 «Ақ алтын» дәстаны жаңлар дүньяда
 Бир уллы Һәм аппақ поэма болып.

Пахтакеш державасын алғысламақта
 Ақ алтынның уллы дәстаны усы.
 Бүгин — зер шанақта бир жумақ пахта
 Орта Азиямның эмблемасы.

Сонлықтан сезеди өз инабатын
 Пахтакеш әўлады болған ул-қызлар.
 Сонлықтан еситсек пахтаның атын,
 Көзимизде жанар аппақ жулдызлар.

Пахта еккен елдик бир адамына
 Нәбада ушырасып қалағойсаң сен,
 Жыллы шырай менен кирип жаныңа
 «Пахтаңыз қалай?» — деп сорағайсаң сен...

Пахта келешегин көрип алыстан,
 Сол қыйын ўақта да Ленин данышпан —
 Шын ғамхорлық пенен бизиң халықтан
 «Пахтаңыз қалай?»—деп сораў салысқан.

Октябрь, 1972-жыл.

ПАЗНАЛАР

Алмастайын қыл қаўасыз егелмей,
 Мисли қатарласып ушқан ғаз барар.
 «Жер астында ай баратыр» дегендей,
 Ҳармаңлар, жапакеш полат пазналар!

Ҳәр салған табыңыз - бир шуўмақ қосық,
 Болмас бир сөзинди алып я қосып
 Сизди ысқан шадлы мийнеттиң йошы,
 Өшпес из қалдырған дана пазналар.

Тракторлар оятып кең даланы,
 Жаўқылдатып сизди иске салады.
 Қуслар кейниңизде тойлап барады,

Бәхәр нурын жерге берген пазналар.

Дийқан иси толы алғыс, мәниге,
Өмир беретугын ырысқы дәнине,
Гүмис гилтсиз кең байлықтың кәніне,
Азат мийнет жалтыратқан пазналар.

Пуўы шығып жаңа жабылған нандай,
Жас топырақтың таныс хош ийиси қандай!
Жер бетинде толқын дөреп атқандай,
Шымларды төңкерген палұан пазналар.

Жаңа үмит пенен жанын сүйинип,
Харам шөплер түп-тамырдан қыйылып.
Изиңизден ығбал дәни қуйылып,
Жер анамыз жүкли болар, пазналар.

Шым топырақ курсың жазып дем алар,
Жер баўырына сиңип сөнбес нур қалар.
Ертеңгиниң ырысқы дәни ырғалар,
Сизлер жүрип өткен жерден, пазналар.

Инсан мийнетиниң рәхәтин көрсин,
Хәмме жерде ығбал урығы өнсин.
Жер баўырын тилсе тек плуглар тилсин,
Қуралды еритип, қуйсын пазналар.

1972-жыл.

КӨКШЕ ТАҰ

Арқада бир ел көрдим Көкше деген.
Таўларын қыз жүгиндей текшелеген.
Бундағы өскен адам, өзге жерде-
«Жәннет бар» деп мақтасаң көксемеген.
Кел жаным, сол Көкшеге мингизейин,
Төбеңди көкше бултқа тийгизейин.
Меннен басқа сүймеген ақ жүзинди
Таўдың жупар желине сүйгизейин.

Журт көрмей-ақ Көкшени көп айтады,
Биреу келмей, биреулер кеп айтады.
Гүмис көлге шомылып шыққан адам
Жарты өмирге жасарар деп айтады.
Кел жаным, шайыр тили жетпегенди
Көкше таў көркем етип айтып берсин.
Сексен көлдің бирине бир сүңгип ал,

Менсиз өткен жасыңды қайтып берсин.

Көкшениң сулыұлығын көп айтады,
Биреу келмей, биреулер көп айтады.
Буұрабайда бир түнеп шыққан адам
Ашық болмай кетпейди деп айтады.
Кел, сәўлем, тарттым саған көк кемени,
«Жумбақ таста» қалдырма жекке мени.
Сыйлай бил басқалардың барлығында,
Ашық болсаң сүйегөр текте мени.

Бул таўда қойлар булттай көшеди екен,
Бахыт дәни бийдай боп өседн екен.
Көкше таўдың қымызын қанып ишсе,
Даўасы жоқ дәртке ем түседи екен,
Кел жаным, химметиңнен байығайын,
Қазақтың бал қаймақлы шайы тайын.
Бал бармақты батырып куй қымызды,
Өзиң жазған дәртиңнен айығайын.

Бул Көкше таў Сәкенге сырлас дейди,
Қазақтың музасына Парнас³¹ дейди.
«Оқ жетпеске» өрмелеп шыққан адам
Шынтласа шайыр болмай қалмас дейди.
Кел жаным, Айна көлде күтейин мен,
Сулыұлықта садағаң кетейин мен.
Тырмасып шайырлықтың көк шыңына,
Өлгенше сени жырлап өтейин мен.

Тас сынығын әкеттим Сырымбеттен,
Бунда даңқлы жийеним Шоқан³² өткен.
Оны тапқан апамнан айнанайын,
Қазаққа сондай улды сыйлық еткен.
Жазғы кеште шомылым зер қуяшқа,
Ақша кийик турады тик жар таста.
Ақ қайыңлар бий бийлеп атырғанда,
Аңсап көрген ашықлар ойнамас-па!
Кел, сүйейин мухаббат көли болып,
Кетегөрме көлде суў пери болып,
Аўыл сырты аўлақта сырласайық,
Сен Ақтоқлы мен Ақан сери болып.
Бул жерге келсе биздей киси келгей,
Мухаббатқа қай жанның күши келгей?
Ким сениң ығбалыңды күнлер болса,
Илайым «Оқ жетпестен» ушып өлгей.

³¹ Парнас – грек мифологиясында шайырлық йош таўы.

³² Атақлы демократ илимпаз. Шоқан Ыәлийхановтың анасы қарақалпақ қызынан туўылған (И.Ю.).

Кекше таў. 10-сентябрь, 1972-жыл.

ҚАЗАҚСТАН

Қазақ ели ханалас халық дедик,
 Өтир гүлин Әмиўдиң алып келдик.
 Алтын күннің сынығын аспандағы
 Шарайнадай кеўилге салып келдик.

Байлық, дослық, ән-күйдин үлкесинде,
 Миллион жұлдыз жымыңлар бир кешинде.
 Тоқсан сегіз Бельгия сыйған жердиң
 Қеңлиги бар кеўлинде, иргесинде.

Алтын дән теңизиндей тың гурлеген,
 Алма-ата алтын сарай гүңгирлеген.
 Абайдың әрманлары иске асып,
 Қурманғазы мың күй боп гүмбирлеген.

«Ленин» деген уллы сөз озал бастан
 Кеўлимизге күн болып орналасқан.
 Байқоңыр старт берген кораблдер
 Аспанда ай-жұлдызға аманласқан.

Қарағанды, Темир таў—озық устаң,
 Балхаш жазар даңқыңды таза мыстан.
 Миллиард пуд бийдай болып, ғазийнеме —
 Қуй саўлап, тың патшасы Қазақстан!

Қонаққа кеўлиң ашық, төр кең болсын,
 Жети ықлым жайғасар жер кең болсып.
 Азаў қазақ ағайин, аманда бол,
 Келешегің Көкшедей көркем болсын!

Сентябрь, 1972-жыл. Алма-ата

ДӘЎРАНҒА МEGЗEP

Көзимнің рәушаны пахтакеш халқым,
 Сен десем тиллерим гөяға мегзер.
 Басқан кадемин гүл, қолларың алтын,
 Кеўлиң қуяш нуры—зияға мегзер.

Жасартып әйjemги Жәйхун жағысын,
 Пахтаның гүлинен салған нағысын,
 Мийнет майданында йошып ағысын

Бир мәўжирип аққан дәрьяға мегзер.

Тыңда дийқан бийдай нанға тойдырып,
Шөлде шарўа мал семизин сойдырып,
Сен дүньяға ҳасыл липас кийдирип,
Жасандырсаң жақан Зүхраға мегзер.

Халық табысы тәрезини бассын деп,
Ўатан байып, ел абаданлассын деп,
Коммунизм молшылығы тассын деп,
Нийетиң бир бийик санаға мегзер.

Пахтакеш елимде дәўлет-бақ тасып,
Жети ықлым таңлай қағар мақтасып.
Өзбекстанымның терген пахтасы
Қар жамылған бәлент қыяға мегзер.

Сәлем қарақалпақ, зәбердес елим!
Әмиў жағасында ырғалған гүлим,
Мәканым, ырысым, илхамым мениң,
Кеўлиң - ақ, қалпағың қараға мегзер.

Пахта—егинлердиң шахы —султаны,
Пахта— абаданлық турмыс кәрўаны,
Халқымның пахтадан сүрген дәўраны
Жәмшид сүре алмаған дәўранға мегзер.

Лекин, өз-өзинен келмес бул дәўран,
Мийнет майданында урмасаң жәўлан.
Фархад арна қазса тас қашап таўдан,
Ол ҳәм сеннен тәлим алғанға мегзер.

Қурылтай шақырып Ташкент, Нөкисте,
Ертеден әнжамын көрип егиске,
Уллы табыс ушын халық минип күшке,
Билек сыбанысы палўанға мегзер.

Ким сейислей билсе, дойнақ соники,
Келер жай тасындай жайнап соники.
Ким қарыўлы болса, байрақ соники,
Әззилерден тартып алғанға мегзер.

Халқым, сениң мийнет сүйгишлигинди,
Терең сөз мәнисин илгишлигинди,
Жердиң тамырын услап билгишлигинди
Айтсам, Әбу Сина—Луқманға мегзер.

Жақсы нийет пенен сен шигит салып,

Кеўлиндей сарраслап жарасаң қарық.
Мийрим суўы менен жазлай суўғарып,
Гүзин жерге жұлдыз жайғанға мегзер.

Хәр еккен шигитиң бир түп ғаўаша,
Ғаўаша ма, ақ алтын ба ямаса.
Жазда терлегенниң гузи тамаша,
Хәр қамтымы қызыл шырўанға мегзер.

Даң пахтакеш халқым, тассын қырманың,
Нурдай таза азаматлық хұжданың.
Жердиң тилин билген хәр бир дийқаның
Алым академик данаға мегзер.

Баз биреў өз жүгин өткерсе ҳесап,
Бирден сылқа түсер буўыны босап.
Ушардан оқ жеген сүйлинге усап,
Қапелимде сарқып, бийғамға мегзер.

«План бежердик» деп баз бир мәртлериң,
Қоздырар кисиниң гөне дәртлерин.
Умытқанлар миннетлеме шәртлерин,
Ат көрип аяғы талғанға мегзер.

Халқым, табыс сазын жаңлат жаңадан,
Турмыс және көркли, және абадан,
Ғазийнеси артып, шадлансын Ыатан,
Ыатан —ақ сүт берген анаға мегзер.

1972-жыл.

МАЗМУНЫ

Дүньяның барлық халқы аяқ қосып.
СССР ға өсек тағыўшыларға.
Сүүрет альбомына.
Кавказ.
Лермонтов турған үйде.
Хеш қашан.
Сағыныў.
Рус әдебияты хаққында қосық.
Монтер бала сым тартып келди.
Шексиз туўысқанлық мухаббат пенен.
Арашан.
Алатаўдан самал.
Қара тал.
Туўысқан партиямыз, рахмет саған!

Магнолия.
 Ақтас романтикасы.
 Гөззал Юпшара.
 Рица көли.
 Шынтлап сүйген кеуил ҥаслан айнымас.
 Рус теңизине.
 Сениң колларың.
 Күншығыс жолаушысына.
 Қобыз.
 Кегейли.
 Булақ Һаққында баллада.
 Революция солдаты менен ушырасыу.
 Өмир философиясы.
 Қой, даңқпараз болыудан уял.
 Россия — қуяш ели.
 Бир гүл үздим Шыршық бойынан.
 Қара жорға.
 Ливадия жүзимликлерине
 Көрсен сондай бир жағысты.
 Ақшам келсем теңизге.
 Әл Беруний тууылған жерде.
 О, сиз арқаның мәрт жолаушылары!
 Қосық.
 Төртликлер.
 Ливадия төртликлеринен.
 Өзбек сазы (ғәзел).
 Әнар гүлледи.
 Ноғайларға.
 Сулыу екен Алма атаның кызлары.
 Тасқын болып ағып өт.
 Қурық.
 Мухаллес.
 Шөгирме.
 Қудиретли шынар Һаққында қосық.
 Сентябрьдеги ойлар.
 Еркин өзек (тымсал).
 Бултлар көп түнеген асқар тауларға.
 Әмиуге.
 Орденли халқыма.
 Таллы жағыстағы еске түсириулер.
 Шыбығы сынса шынардың.
 Экспромтлар.
 Днепр бойындағы емен.
 Киев октавалары.
 Крещатик каштанлары.
 Жас клен ағашы шайқалды бирден.
 Азовсталь.
 Аббаз шайырға Украинадан хат.

Шеткеридеги хата.
 Сиз жасайсыз Әмиў жағаларында.
 Шайыр.
 Төртликлер.
 Дәрьялық ақшамы.
 Ақ катер бортына сүйенип турып.
 Досларым бар, бар хәм қасым.
 Адам хәм космос.
 Нөкистеги канн гүллерине.
 Машиналар жолға шығады.
 Бестөбениң таўларында.
 Мениң жигит ўақтым, сениң қыз ўақтың.
 Әмирбек.
 Пайдакүнем Әмирбек.
 Әмирбек хәм Ийшан.
 Әмирбек мешитте.
 Әмирбек хәм Ережеп тентек.
 Жұлдыз қызы.
 Тилеклеслик колонналары.
 Хосе Мартиге.
 Ўатан.
 Армения.
 Хорезмли туўысқанларға.
 Садық шайырға.
 Сексеўил.
 Қырғаўыл.
 Заманлас.
 Миллион әсир, миллион заманда.
 Көз.
 Шайыр гүнасы.
 Қыздың кеўли қызыл гүл.
 Өзбекстан.
 Қырқ бәхәр.
 Қушықлассын Нева хәм Әмиў.
 Салы атызлары
 Ана.
 Туўған жер (Шымбайға).
 Бердаққа.
 Суў пери.
 Қызың гөззал болсын, шайыра болсын
 (Зулфияға).
 Мақтумқулының жолына.
 Жарасар.
 Ўәсият.
 Саллана, долана барар бир жанан.
 Ерик гүллеген апрель ақшамында.
 Скульптор болғнада мен.
 Қазақдәрья.

Ағайин.
 Хош келдің түркменим, сапа келипсең!
 Тойларға улассын тойың түркменим.
 Еркеклер туўыў үйинде.
 Ағартыўдың жыл кусларына.
 Кеўил кеўилден суў ишер.
 Пошша торғайдың өлими.
 Оссуарлар.
 Нервалар.
 Даңқ арбасы.
 Хорезмге.
 Бала емизип отырған ҳаялға
 Наўайыға
 Тоқайға
 Бүлбил тойына
 Саарема
 Тынбай жамғыр жаўар Пярну жолында
 Сулыўлар хәм шайырлар
 Шексиз муҳаббат
 Туўысқан соқбақлар
 Бул ақшам жулдызлар сондай ири еди.
 Кырғызларға.
 Биринши муғаллимге.
 Жигиттиң соныңдай бир досты болсын.
 Шайырлардың қайтип сүйетуғынын.
 Эпиграммалар.
 Анна Керн аллеясында.
 Қарақалпақстан күтеди сени.
 Ситораи маҳи хаса.
 Нәресте.
 Кешки иңирде урықлықтан
 Аббаз бенен хошласыў.
 Ана тилиме.
 Халық сөзлери.
 Эпиграммалар.
 Жер планетасы.
 Гесирткениң көзлери.
 «Бес қонақ».
 Пушкинге.
 Айт сен Әжинияздың қосықларынан!
 Бизиң аўылдың қызына
 Тигилемен Кус жолына.
 Мен Абайды ядға билген халықпан.
 Ески жол дәрбентинде.
 Қарақалпақ ҳаққында сөз.
 Раҳмет саған, заманым!
 Туўысқанлық.
 Екинши есик.

Пахта.
Пазналар.
Көкшетаў.
Қазақстан.
Дәўранға мегзер.